

راهبرد هندوستان نوین: بخش اول: پیش‌سراان ها

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی توسعه، تامین مالی، اقتصاد بین‌الملل

مجموعه گزارش شماره ۲۸۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان		راهبرد هندوستان نوین؛ بخش اول: پیشران‌ها
کد شناسه	۱۴۰۰-۸-۱۰۳۳۶	
گروه پژوهشی	توسعه، تامین مالی، اقتصاد بین‌الملل	
پدیدآورنده	دولت هند	
ترجمه	دکتر علی رستمیان	
همکار	علی خانی	
ناظر علمی	دکتر یدالله ابراهیمی‌فر	
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری	
طراح جلد	پدرام حاجی اسمعیلی	
تاریخ انتشار	بهمن ماه ۱۴۰۰	
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.		
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.		
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللہی - خیابان سپند (استاد جعفر شهری) - پلاک ۱۶		
شماره‌های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳		
https://www.dfrc.ir/		

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
خلاصه مدیریتی.....	أ
مقدمه.....	۱
۱- رشد.....	۷
۱-۱- اهداف.....	۷
۲-۱- وضع موجود.....	۷
۳-۱- محدودیت‌ها.....	۸
۴-۱- راه پیش رو.....	۹
۲- اصلاحات مربوط به اشتغال و نیروی کار.....	۱۴
۱-۲- اهداف.....	۱۴
۲-۲- وضعیت موجود.....	۱۴
۳-۲- محدودیت‌ها.....	۱۶
۴-۲- راه پیش رو.....	۱۷
۳- فناوری و نوآوری.....	۲۰
۱-۳- اهداف.....	۲۰
۲-۳- وضعیت موجود.....	۲۰
۳-۳- محدودیت‌ها.....	۲۲
۴-۳- راه پیش رو.....	۲۳
۴- صنعت.....	۲۶
۱-۴- اهداف.....	۲۶
۲-۴- وضعیت موجود.....	۲۶
۳-۴- محدودیت‌ها.....	۲۸
۴-۴- راه پیش رو.....	۲۸
۵- دو برابر ساختن درآمد کشاورزان (۱): نوسازی کشاورزی.....	۳۳
۱-۵- اهداف.....	۳۳
۲-۵- وضعیت موجود.....	۳۳
۳-۵- محدودیت‌ها.....	۳۴
۴-۵- راه پیش رو.....	۳۵
۱-۴-۵- بهره‌وری و کارایی.....	۳۵
۲-۴-۵- تقویت سیستم‌های ترویجی.....	۳۶
۳-۴-۵- متنوع‌سازی: ارتقای محصولات با ارزش بالا.....	۳۷

- ۳۹-۴-۴-۵ ..... دامداری و ماهیگیری
- ۴۰-۶- دو برابر ساختن درآمد کشاورزان (۲): سیاست و حکمرانی
- ۴۰-۱-۶- اهداف
- ۴۰-۲-۶- وضعیت موجود
- ۴۱-۳-۶- محدودیت‌ها
- ۴۲-۴-۶- راه پیش رو
- ۴۷-۷- دو برابر ساختن درآمد شکارگران (۳): زنجیره ارزش و زیرساخت
- ۴۷-۱-۷- اهداف
- ۴۷-۲-۷- وضعیت موجود
- ۴۹-۳-۷- محدودیت‌ها
- ۵۰-۴-۷- راه پیش رو
- ۵۰-۱-۴-۷- بازارها و زنجیره ارزش
- ۵۲-۲-۴-۷- جاده‌های روستایی، الکتریسیته، و مکانیزاسیون
- ۵۲-۳-۴-۷- توانمندسازی صادرات
- ۵۴-۸- شمول مالی
- ۵۴-۱-۸- اهداف
- ۵۴-۲-۸- وضعیت موجود
- ۵۵-۳-۸- محدودیت‌ها
- ۵۷-۴-۸- راه پیش رو
- ۶۰-۹- مسکن برای همه
- ۶۰-۱-۹- اهداف
- ۶۰-۲-۹- وضعیت موجود
- ۶۱-۳-۹- محدودیت‌ها
- ۶۲-۴-۹- راه پیش رو
- ۶۶-۱۰- سفر، گردشگری و هتلداری
- ۶۶-۱-۱۰- اهداف
- ۶۶-۲-۱۰- وضعیت موجود
- ۶۸-۳-۱۰- محدودیت‌ها
- ۶۸-۴-۱۰- راه پیش رو
- ۷۳-۱۱- مواد معدنی
- ۷۳-۱-۱۱- اهداف
- ۷۳-۲-۱۱- وضع موجود
- ۷۴-۳-۱۱- محدودیت‌ها
- ۷۵-۴-۱۱- راه پیش رو

فهرست جداول

صفحه	عنوان
أ.....	جدول ۱: مشخصات مؤسسه ملی ایجاد تحول در هند.....
۴۹.....	جدول ۲: شکافها موجود در توسعه زنجیره سردخانه‌ای.....

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۸	شکل ۱: رشد تولید ناخالص داخلی واقعی هندوستان
۱۵	شکل ۲: سهم نیروی کار شاغل در بخش کشاورزی
۲۷	شکل ۴: سهم صنایع تولیدی از GDP، ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۸
۴۱	شکل ۶: تفاوت قیمت بین قیمت‌های برداشت با قیمت‌های خرده‌فروشی برای برخی از محصولات کشاورزی
۴۸	شکل ۷: بازارهای افزوده مورد نیاز تا ۲۰۲۳-۲۰۲۲
۵۶	شکل ۸: توزیع پس‌انداز خانوارها در قالب دارایی‌های فیزیکی و مالی
۵۶	شکل ۹: رشد در استفاده از واسطه پرداخت یکپارچه (UPI)
۶۲	شکل ۱۰: رهیافت چند شاخه برای حل محدودیت‌ها در طرح «مسکن برای همه»
۶۷	شکل ۱۱: سهم گردشگری و سفر در هند، ۲۰۱۶
۷۴	شکل ۱۲: سهم هندوستان از تولید جهان، ۲۰۱۵

خلاصه مدیریتی

یکی از تلاش‌های لازم در آستانه تهیه برنامه پنج‌ساله هفتم توسعه کشور، انجام مطالعات و تهیه اسناد پشتیبان برنامه است. بررسی تجربیات دیگر کشورها در این زمینه نیز یکی از این مطالعات است. کشورهایی مانند هند، چین و ترکیه سابقه تجربه برنامه‌ریزی مشابه با ایران را دارند. هند کشوری است که سابقه تجربه برنامه‌ریزی پنج‌ساله توسعه آن به اندازه ایران است. این کشور دوازده برنامه توسعه را به پایان برده و اکنون در حال اجرای برنامه سیزدهم به شکل نوین است. ما هم تجربه تهیه پنج برنامه توسعه را قبل از انقلاب اسلامی داشته‌ایم و بعد از انقلاب هم شش برنامه توسعه را به اجرا درآورده‌ایم و اکنون در آستانه تهیه برنامه هفتم توسعه هستیم.

در این گزارش برگردان فارسی بخش اول سند سیزدهمین برنامه کشور هند با عنوان «راهبرد ساخت هند جدید @ ۷۵»^۱ ارائه شده است. با توجه به شرایط زمانی که هند در آن قرار دارد، مسئولین این کشور بر اساس مطالعات انجام شده از وضعیت گذشته و واقعیت‌های موجود، آینده آرمانی پیش رو را به گونه‌ای ترسیم کرده‌اند که نتیجه آن در سند مذکور آورده شده است.

در سند راهبرد ساخت هند جدید چهار مضمون مشتمل بر ۴۱ محور مورد تأکید قرار گرفته است: الف- پیشران‌ها؛ ب- زیرساخت‌ها؛ ج- موضوعات شمول عمومی؛ و د- حکمرانی. در این سند هریک از محورها از چهار منظر مورد بررسی تفصیلی قرار گرفته است: ۱- اهداف؛ ۲- وضعیت موجود؛ ۳- محدودیت‌ها؛ و ۴- رویکردهای پیش‌رو و سیاست‌ها.

این سند توسط اندیشکده‌ای به نام NITI Aayog که عملاً یک اتاق فکر در دولت هند است، جایگزین نهاد برنامه‌ریزی هند به اسم کمیسیون برنامه‌ریزی هند شده است، نهادی که بالغ بر ۶۵ سال در زمینه تهیه برنامه پنج‌ساله توسعه در هند نقش اول را ایفا می‌کرده است.

این سند از نظر نحوه تنظیم و تدوین رویکرد و سیاست‌ها برای حوزه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی کشور از سلسله‌مراتب منطقی، منسجم و سازگاری برخوردار است. از این‌رو مطالعه آن برای دست‌اندرکاران تهیه برنامه هفتم توسعه کشور توصیه می‌شود. هدف از تهیه گزارش این است که در سند راهبردی هند جدید به چه زوایا یا موضوعات توجه شده و در چه قالبی ارائه گردیده است و از محتوای آن، چه ایده‌هایی را می‌توان برای جهت‌گیری راهبردها، رویکردها و سیاست‌های برنامه هفتم توسعه کشور مطرح کرد.

این گزارش با معرفی کوتاه از اندیشکده NITI Aayog شروع می‌شود و بعد از آن مقدمه‌ای از یک مقام عالی‌رتبه هندی در خصوص سند مذکور ارائه و سپس مبحث اصلی گزارش در خصوص پیشران‌های توسعه در هند دنبال می‌شود.

---

1. Overview NITI Aayog <http://www.niti.gov.in>

معرفی مؤسسه ملی ایجاد تحول در هند (NITI Aayog^۱)

مقدمه

مؤسسه ملی ایجاد تحول در هند^۳ به‌عنوان یک اندیشکده وابسته به دولت هند در رأس سیاست‌گذاری عمومی ایفای نقش می‌نماید. همچنین به‌عنوان آژانس تسهیلگر، تسریع توسعه اقتصادی را بر عهده داشته و از طریق مشارکت دولت‌های ایالتی هند، در فرایند سیاست‌گذاری^۴ با رویکرد پایین به بالا به فعالیت خود می‌پردازد. این اندیشکده در سال ۲۰۱۵ جایگزین کمیسیون برنامه‌ریزی^۵ هند (نهادی همسان با سازمان برنامه‌بودجه ایران) شده که رویکرد بالا به پایین را دنبال می‌کرد. اعضای این اندیشکده متشکل از نخست‌وزیر، وزرا، فرمانداران و معاون رئیس‌جمهور (که توسط نخست‌وزیر تعیین می‌شود) است. علاوه بر آن، در این شورا اعضای به شکل موقت از دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها حضور دارند. از مهم‌ترین اقدامات این مجموعه نیز می‌توان به نقشه راه ۱۵ ساله کشور، چشم‌انداز برنامه راهبردی و تهیه برنامه عمل سه‌ساله به‌جای برنامه پنج‌ساله توسعه هند اشاره کرد.

جدول ۱: مشخصات مؤسسه ملی ایجاد تحول در هند

عنوان نهاد	مؤسسه ملی ایجاد تحول در هند
تاریخ تأسیس	یکم ژانویه ۲۰۱۵
وابستگی	دولتی / وزارت برنامه‌ریزی
دفتر مرکزی	دهلی نو
بودجه سالانه وزارت برنامه‌ریزی (اعم از مؤسسه) (۲۰۲۰)	۴۸ میلیون دلار
رئیس	Narendra Modi - نخست‌وزیر
نایب‌رئیس	Rajiv Kumar
وبسایت	www.niti.gov.in

تاریخچه

۲۹ می سال ۲۰۱۴، دفتر ارزیابی نخست‌وزیری گزارشی را مبنی بر جایگزینی و حذف کمیسیون برنامه‌ریزی ارائه کرد. به این ترتیب مطابق مصوبه جلسه کابینه دولت در ۱۳ آگوست ۲۰۱۴، این کمیسیون کنار گذاشته شد و شورای مشورتی ملی هند به جای آن قرار گرفت. تا اینکه در سال ۲۰۱۵ تأسیس مؤسسه ملی ایجاد تحول در هند تصویب شد و نخستین جلسه آن به ریاست نخست‌وزیر تشکیل گردید. در آن دوره وزیر اقتصاد وقت اظهار داشت: کمیسیون برنامه‌ریزی با قدمتی بیش از ۶۵ سال، با توجه به تحولات شکل گرفته، دیگر پاسخگوی نیازهای کشور نبوده و رویکرد و ساختار آن دارای ضعف است و نیاز به جایگزینی مجموعه‌ای نوین دارد که در نهایت این مؤسسه شکل گرفت.

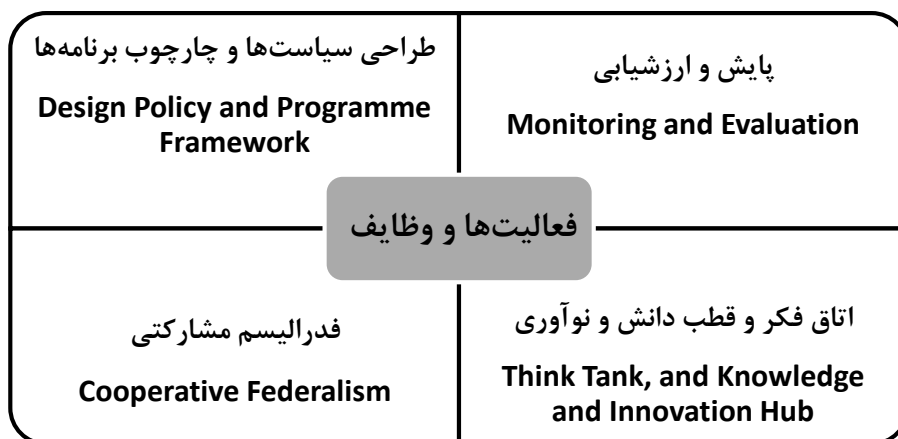
1. National Institution for Transforming India
2. Aayog = आयोग = commission
3. National Institution for Transforming India (NITI)
4. Policy-making process
5. Planning Commission

اهداف

- گسترش یک دیدگاه مشترک از اولویت‌های توسعه ملی، بخشی و راهبردی با مشارکت فعال ایالت‌ها؛
- تقویت فدرالیسم مشارکتی از طریق ابتکارات و سازوکارهای حمایتی با ایالت‌ها به صورت مستمر؛
- ایجاد سازوکارهایی برای تدوین برنامه‌های معتبر در سطح روستا و تجمیع آن‌ها به تدریج در سطوح بالاتر دولت؛
- توجه به منافع امنیت ملی در راهبردها و سیاست‌ها؛
- توجه ویژه به اقشاری از جامعه که ممکن است در معرض خطر عدم بهره‌مندی کافی از رشد اقتصادی باشند؛
- طراحی راهبرد و سیاست‌های بلندمدت، چارچوب‌ها و ابتکارات در برنامه و نظارت بر پیشرفت و کارایی آن‌ها؛
- ارائه مشاوره و تشویق مشارکت میان ذی‌نفعان کلیدی و اندیشکده‌های همفکر ملی و بین‌المللی و همچنین مؤسسات تحقیقاتی آموزشی و سیاسی؛
- ایجاد یک نظام حمایتی از دانش، نوآوری و کارآفرینی از طریق جامعه‌ای مشترک از کارشناسان ملی و بین‌المللی، شاغلین و سایر مشارکت‌کنندگان؛
- ارائه یک پلتفرم برای حل مسائل بین بخشی و بین دپارتمانی به منظور تسریع در اجرای دستور کار توسعه؛
- حفظ و کمک به انتشار منابع پژوهشی پیرامون حکمرانی خوب، تجارب توسعه پایدار و ...؛
- نظارت و ارزشیابی فعال بر اجرای برنامه‌ها و ابتکارات، از جمله شناسایی منابع مورد نیاز به منظور تقویت احتمال موفقیت؛
- تمرکز بر ارتقاء فناوری و ظرفیت‌سازی برای اجرای برنامه‌ها و ابتکارات.

وظایف و ویژگی‌ها

مؤسسه ملی ایجاد تحول در هند، به‌عنوان یک مجموعه دارای دانش و مهارت‌های لازم است که آن را قادر می‌سازد با سرعت عمل کند، تحقیق و نوآوری را ارتقاء بخشد، چشم‌انداز سیاست راهبردی را برای دولت فراهم نماید و با رویدادهای احتمالی مقابله کند. این مؤسسه توسط سه نهاد: اداره مأموریت نوآوری، سازمان توسعه نظارت و ارزیابی و نهاد مستقل مؤسسه ملی تحقیق و توسعه اقتصادی پشتیبانی می‌شود.

فعالیت‌ها و وظایف این مؤسسه را می‌توان به چهار دسته تقسیم کرد:

از دیگر حوزه‌های مورد بررسی در راستای مأموریت‌های این مؤسسه عبارت است از: مدیریت، کشاورزی و بخش‌های وابسته، رسانه‌های اجتماعی، مدیریت و تحلیل داده، اقتصاد و امور مالی، آموزش، حکمرانی، صنعت، زیرساخت، انرژی، منابع طبیعی و محیط‌زیست، ارزیابی و مدیریت پروژه، توسعه روستایی، علم و فناوری، عدالت اجتماعی، توسعه شهری، توسعه مهارت، توسعه پایدار، منابع آب و ...

اعضاء

* شورای حکومتی: متشکل از وزرا و استانداران

* شوراهای منطقه‌ای: متشکل از وزرای ارشد و استانداران ایالت‌های مرتبط با موضوع / مسائل

* شورای اداری و تمام‌وقت مؤسسه: متشکل از رئیس، نایب‌رئیس، چهار نفر تمام‌وقت و دو نفر پاره‌وقت از دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها (مطابق با شرایط اساسنامه)، متخصصان حوزه‌های مختلف، چهار نفر عضو سابق شورا و یک مدیر ارشد به‌عنوان دبیر و رئیس دبیرخانه.

ابتکارات کلیدی

راهبرد هند نوین

راهبرد جامع برای هند جدید شرح مفصلی از چهل و یک محور حیاتی است که ناظر به مسائل توسعه در هند است، محدودیت‌ها را شناسایی کرده و دستیابی به اهداف بیان‌شده را به‌روشنی تبیین می‌نماید. این چهل و یک محور حیاتی به چهار دسته پیشران‌ها، زیرساخت‌ها، موضوعات شمول همگان و حکمرانی تقسیم شده است.

کاربرد بلاک چین در حکمرانی الکترونیک

این ابتکار عمل با عنوان پروژه «India Chain» برای توسعه شبکه بلاک چین در سراسر هند و با تأکید بر هوش مصنوعی، یادگیری ماشین، اینترنت اشیاء، بلاک چین و کلان داده، پتانسیل‌های لازم برای رسیدن هند به قله‌های جدید را هموار کرده است. از جمله اهداف این پروژه تقویت زیرساخت‌های دیجیتال، قراردادهای سریع‌تر، جلوگیری از تراکنش‌های تقلبی و کمک به کشاورزان از طریق پرداخت کارآمد یارانه‌هاست. این پروژه نخستین گام از سیستم بزرگ‌تر «پرداخت خوب عمومی» است.

پلتفرم کارآفرینی زنان

این پلتفرم برای پشتیبانی و حمایت از زنان کارآفرین در هند ایجاد شده است تا بدین طریق ایده‌ها را شناسایی و حمایت نماید و به منظور کمک به ایجاد یک فرهنگ یادگیری مداوم و نوآورانه خدمات مطلوب را ارائه کند. حوزه‌های مورد توجه و ارائه شده در این پلتفرم عبارت‌اند از: کمک به بازاریابی، کمک مالی، شبکه‌سازی، مهارت‌افزایی و ... . تاکنون بیش از ۲۱۰۰۰ نفر از زنان هند از خدمات این پلتفرم بهره‌مند شده‌اند.

مقدمه

هندوستان در آستانه تحولی چشمگیر قرار گرفته است. تحولی که طی چهار سال گذشته در شرف تکوین بوده است. اقتصاد سرانجام در حال رهایی یافتن از میراث بدشگون گذشته است، خاصه در رابطه با گسترش بی‌پروای بخش اعتبار. دیگر بار کشور جایگاه خود را در مقام سریع‌ترین اقتصاد بزرگ از نظر رشد باز یافته است که این به‌واقع ستودنی است. با این حال، برای برآوردن خواسته‌ها و مطالبات فزاینده جمعیت جوان، کشور باید به نرخ‌های بالای رشد GDP برای سه دهه آینده برسد و آن را حفظ کند. طبیعتاً در چنین سیر طویل و مشقت‌بار، نقاط عطف متعددی وجود دارد که یکی از آن‌ها همانا جشن هفتاد و پنجمین سال استقلال هندوستان در سال ۲۰۲۲ است. هدف کشور در این سال که سال خوش‌یمنی است نظر بر بزرگداشت استقلال‌مان، دستیابی به اقتصاد ۴ تریلیون دلاری است.

افزون بر این، نخست‌وزیر آشکارا عزم برپایی هندوستان جدید تا سال ۲۰۲۲ را اعلان کرده است. «راهبرد هندوستان نوین @۷۵» حامل سه پیام کلیدی از نخست‌وزیر است.

یکم، توسعه باید به جنبشی عظیم تبدیل شود، جنبشی که در آن هر هندی به ایفای نقش خود {در تبلور هندوستان نوین} اذعان داشته و منافع ملموس آن را به‌صورت زیست آسان تجربه کند. مساعی جمعی و عزم همگانی، دستیابی به هندوستان جدید تا سال ۲۰۲۲ را تضمین می‌کنند، درست به همان ترتیبی که استقلال کشور به فاصله پنج سال پس از فراخوان مهاتما گاندی در سال ۱۹۴۲ به وقوع پیوست. اشارت مستقیم تضمین رشد مستقیم همه‌شمول و فراگیر این است که سیاست‌گذاری باید مبتنی بر واقعیت‌های موجود باشد و مسئله رفاه را در هر دو مورد طراحی و پیاده‌سازی مؤکد بدارد.

دوم، راهبرد توسعه باید منجر به رشد فراگیر همه بخش‌های اقتصادی شود تا بدین وسیله توسعه متوازن در تمامی منطقه‌ها و ایالت‌ها و در سراسر بخش‌ها را تضمین کند. این مسئله به معنای توجه به فناوری‌های نوینی است که نوآوری و مهارت‌افزایی را می‌انگیزانند. ما باید توجه خود را به نوسازی بایسته کشاورزی و روزآمدسازی منطقه‌هایی مانند شمال شرقی، ایالت‌های مرتفع و ۱۱۵ منطقه آرمانی معطوف سازیم. پیامد مستقیم این مسئله همانا تحقق ارتقای منطقه‌ای، عدل و انصاف بین‌افردی و زدودن دوگانگی است که خصلت نمای اقتصادمان بوده است. ما اقتصادی را برپا خواهیم ساخت که از اساس رسمیت یافته و متکی بر قواعد باشد و نوآوری و سرمایه‌گذاری را تسهیل کند.

سوم، در صورت پیاده‌سازی این راهبرد، از شکاف موجود میان عملکرد بخش عمومی و خصوصی کاسته خواهد شد. نخست‌وزیر بر ایده «دولت توسعه‌مدار» تأکید صریحی گذاشت و آن را بدیل بایسته‌ای برای «دولت نرم= دولت ولن‌گار» که این دولت میراث‌بر آن بوده می‌داند. در این زمینه، دولت بر رویکردهای خاصی صراحتاً تأکید کرده است، از جمله: ارائه کارای خدمات عمومی، ریشه‌کن ساختن فساد و اقتصاد سیاه، رسمیت بخشیدن به اقتصاد و گسترش پایه مالیاتی، ارتقای سهولت انجام کسب‌وکار، تیمار از بخش بانکداری تجاری و بازیابی سلامت آن و متوقف ساختن نشت‌ها از رهگذر پرداخت‌های انتقالی مستقیم و استفاده گسترده از سه‌گانی JAM.

دولت کنونی حکمرانی پاسخگو، شفاف و کارآمد را به رسمیت می‌شناسد. تحقق این حکمرانی نه تنها به معنای تضمین دستیابی به اهداف آرمان بلندپروازانه سال ۲۰۲۲ است، بلکه به معنای گام برداشتن در مسیری است که طی آن هندوستان تا سال ۲۰۴۷، یعنی همان سالی که ما گذر یک سده از استقلال‌المان را جشن می‌گیریم، به یکی از دو کشور برخوردار از بزرگ‌ترین اقتصاد در جهان تبدیل شود.

«راهبرد هندوستان نوین @ ۷۵»، ۴۱ موضوع مختلف را متمایز کرده که با عنایت به آن‌ها یا باید توجه بیشتری را صرف پیاده‌سازی طرح‌های پیشروی کنونی کرد و یا این که اساساً طرح‌ها و اقدامات جدیدی برای محقق ساختن ظرفیت‌های واقعی کشور ایجاد کنند. هر فصل ضمن ارائه تصویری فشرده از وضعیت هر بخش، پیشرفت حاصل شده تاکنون را اظهار کرده و اهداف پیشرو را نشان داده است. به علاوه، قیده‌های محدودکننده و اقدامات پیشنهادی برای رفع آنها نیز فهرست شده‌اند. امیدواریم این رهیافت جدید، فهرستی از اقدامات پیاده‌سازی شده را برای بخش‌ها و عامل‌های متعدد دولتی، چه در دولت مرکزی و چه در دولت‌های ایالتی فراهم آورد. توجه این راهبرد، ارتقای محیط سیاستی به آن ترتیبی است که در آن سرمایه‌گذاران خصوصی و سایر ذی‌نفعان بتوانند سهم خود را در تحصیل اهداف مقرر برای هندوستان نوین ۲۰۲۲ ایفا نمایند.

ما در آماده‌سازی این راهبرد، رهیافتی عمیقاً مشارکتی را در پیش گرفته‌ایم. این فرایند با مجموعه‌ای از مشاوران مرتبط با ذی‌نفعان بالقوه آغاز شد. هر بخش از نیتی آیوگ، با سه گروه از ذی‌نفعان (صاحبان کسب و کار، دانشگاهیان و دانشمندان و مقامات دولتی) در شور و مشورت بوده است. افزون بر این، نیتی آیوگ با هفت مجموعه از ذی‌نفعان شامل دانشمندان، نوآوران، کشاورزان، سازمان‌های مدنی، اندیشکده‌ها، نمایندگان کارگران و اتحادیه‌های تجاری و البته نمایندگان حوزه صنعت، مشورت گسترده داشته است.

پیش‌نویس هر فصل به وزارت مربوطه ارسال شده تا پیشنهادها و نظرات صاحب‌نظران رسمی نیز گرفته شود. سند پیش‌نویس تکمیل و به تمامی مناطق ایالتی و مشترک فرستاده شد. همه منطقه‌ها، نظرها و پیشنهادها تفصیلی خود را بازفرستادند؛ و این مسئله، به واسطه انعکاس ویژگی‌های خاص هر منطقه در فحوای فصل‌های مختلف راهبرد، کمک شایانی به بهسازی پیش‌نویس مربوطه کرد. فرایند مزبور تلاش‌ها و مساعی نیتی آیوگ

در راستای ایده فدرالیسم همیارانه را مستحکم‌تر از پیش ساخته است. به علاوه، این ترتیبات ما را ترغیب کرد تا برای بهبود دستورالعمل‌های توسعه منطقه‌ای و بخشی، با ایالت‌ها همکاری مؤثر داشته باشیم.

راهبرد پیش رو، به واسطه بهره‌مندی از مشورت‌ها و دروندادهای مذکور، بازنمای واقعیت‌های موجود است و اجماعی جمعی را برای رفع چالش‌ها و دستیابی به اهداف هندوستان نوین در بر دارد. تلاش بر این است تا مجموعه‌ای از ایده‌ها را به پیش گذاریم که بتواند شالوده‌ای برای مشارکت سازنده فردی - خصوصی - عمومی و نیز پیشبرد همکاری مرکز- ایالت باشد. امیدواریم که این سند به ایجاد اعتماد لازم در میان تمامی ذی‌نفعان به‌منظور تحویل توسعه در قالب جنبشی عظیم مدد رساند.

دکتر راجیو کمار

معاون اندیشکده

NITI Aayog

بخش اول: پیشران

۱- رشد

۱-۱- اهداف

- شتاب بخشیدن مداوم نرخ تولید ناخالص داخلی به منظور دستیابی به نرخ رشد ۸ درصد در بازه زمانی ۲۰۱۸-۲۰۲۳ (باید به خاطر داشت که این هدف برای پیشبرد اقدامات سیاستی است و به دنبال پیش‌بینی نیست). این نرخ، اندازه اقتصاد را بر اساس ارزش‌های واقعی از ۲,۷ تریلیون دلار در سال ۲۰۱۸-۲۰۱۷ به حدود ۴ تریلیون دلار در سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲ می‌رساند. در کنار چنین نرخ رشد شتابانی که در سال‌های ۲۰۲۳-۲۰۲۲ به نه تا ده درصد خواهد رسید، باید جامع، همه‌شمول، حافظ محیط زیست و رسمیت یافته باشد.
- تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲، نرخ سرمایه‌گذاری باید از ۲۹ درصد به ۳۶ درصد از تولید ناخالص داخلی برسد.
- صادرات کالاها و خدمات روی هم رفته باید از ۴۷۸ میلیارد دلار آمریکا در (۲۰۱۷-۱۰۱۸) به ۸۰۰ میلیارد دلار در ۲۰۲۳-۲۰۲۲ برسد.

۱-۲- وضع موجود

در یک نگاه کلی، رشد اقتصادی در هند در مسیری صعودی و شتابان قرار گرفته است؛ به نحوی که در میان‌مدت می‌توان انتظار داشت که اقتصاد هند سریع‌ترین رشد اقتصادی را در سطح جهانی از آن خود سازد. در مقایسه با کشورهای که درآمد نازل و میانه دارند، سهم بخش صنایع تولیدی در تولید ناخالص کشور هند نسبتاً پایین است. میزان این سهم پس از آزادسازی اقتصادی که از سال ۱۹۹۱ کلید خورد چندان افزایش قابل ملاحظه‌ای نداشته است. در این حوزه (صنایع تولیدی) بالاترین رشد در بخش‌هایی مانند خودروسازی و داروسازی محقق شده که نسبتاً سرمایه‌بر^۱ بوده‌اند. این مسئله حاصل ناتوانی هند در بهره بردن از نیروی کار و مزیت‌های ناشی از مهارت نیروی کار این کشور در توسعه صنایع تولیدی بزرگ‌مقیاس و کاربر^۲ بوده است. قوانین پیچیده مربوط به زمین و نیروی کار نیز سهم بسیاری در این رابطه داشته‌اند. از همین رو، باید فرایند تولید شغل‌های باکیفیت را تسریع کرد تا از این رهگذر به روند فزاینده نیروی کار و تأمین آمال و آرزوی آنها پاسخ داده شود و زمینه برای جذب جمعیت مهاجر از بخش کشاورزی به بخش‌های دیگر فراهم شود.

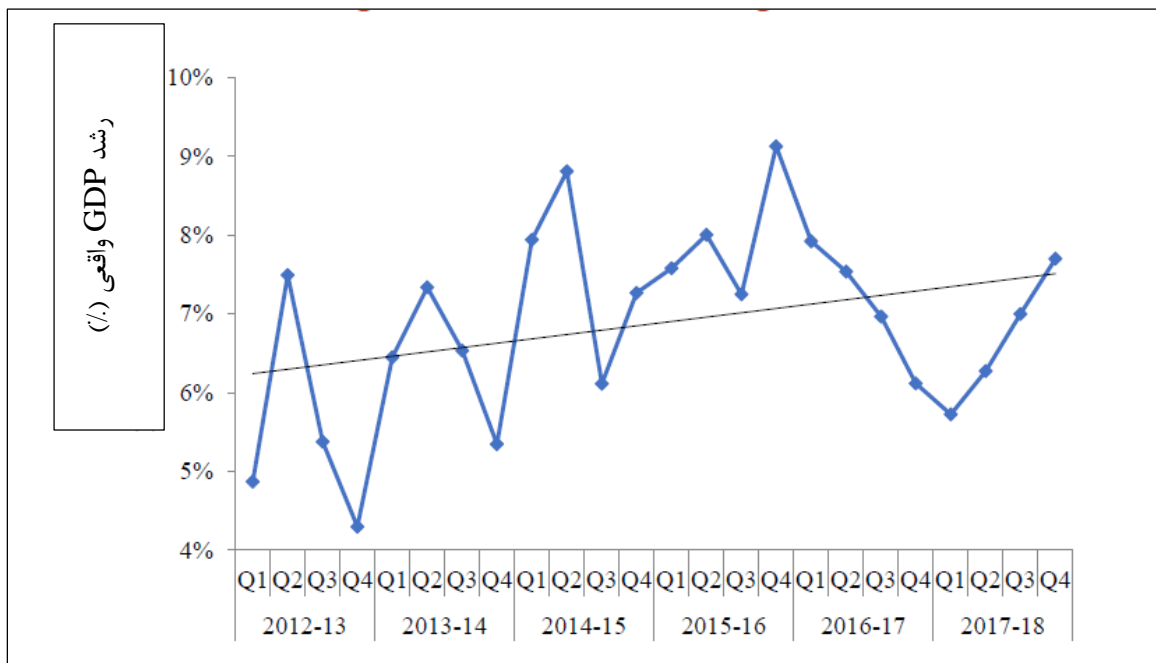
شایان ذکر است که نرخ رشد بالا حاصل شالوده‌های اقتصاد کلان نیرومند مانند نرخ‌های باثبات و تورم پایین و همچنین کسری بودجه کاهنده است. با این همه در کنار این ثبات در اقتصاد کلان، شرط کافی برای رشد

1. Capital intensive
2. labor intensive

فزاینده همانا تداوم تحولات ساختاری است که با رفع محدودیت‌های بازدارنده، واکنش مؤثر در سمت عرضه اقتصاد ایجاد می‌کند.

۱-۳- محدودیت‌ها

به‌طور کلی، رشد با کاربست شماری از ابزارهای سیاستی در حوزه‌های گوناگون شتاب می‌گیرد، ما در این برنامه راهبردی در فصل‌های مختلف به این مسئله می‌پردازیم. در این فصل تمرکز ما معطوف به پیشران‌های رشد در سطح اقتصاد کلان است.

شکل ۱: رشد تولید ناخالص داخلی واقعی هندوستان.

منبع: وزارت آمار و اجرای برنامه

۱-۴- راه‌پیش‌رو

۱- تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲، نرخ‌های سرمایه‌گذاری باید به ۳۶ درصد افزایش یابند.

- برای افزایش نرخ سرمایه‌گذاری (تشکیل سرمایه ثابت ناخالص برحسب درصد سهم از تولید ناخالص داخلی)، از ۱۹ درصد در سال ۲۰۱۸-۲۰۱۷ تا ۳۶ درصد در سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲، شماری از اقدامات سیاستی لازم است تا سرمایه‌گذاری خصوصی و عمومی ارتقا یابند.
- نرخ مالیات به تولید ناخالص داخلی در هند که حدود ۱۷ درصد است، نصف میزان متوسط این نرخ در کشورهای OECD (۳۵ درصد) است؛ این نرخ، در مقایسه با اقتصادهای نوظهوری همچون برزیل (۳۴ درصد)، آفریقای جنوبی (۲۷ درصد) و چین (۲۲ درصد) نیز، در سطح نازلی قرار دارد. در این رابطه، مالیات بر کالا و خدمات و نیز خارج کردن پول {اسکناس و مسکوک فیزیکی در انجام معاملات} می‌تواند آثار مثبتی در این رابطه داشته باشند. افزون بر این، باید در راستای منطقی‌سازی مالیات‌های مستقیم، هم در خصوص مالیات شرکت‌ها و هم در مورد مالیات بر درآمد اشخاص نیز اقداماتی به انجام رسد. هم‌زمان، با بهره‌جویی از فناوری باید از بار تمکین مالیاتی کاسته شود و موانع موجود بین مالیات‌پردازان و مراجع مالیات‌ستان نیز برطرف گردد.
- در سال ۲۰۱۷-۲۰۱۶، سهم مخارج سرمایه‌ای (عمرانی) دولت (هم دولت مرکزی و هم دولت فدرال) از کل بودجه ۱۶٫۲ درصد بود و سهم دولت از تشکیل سرمایه ثابت حدوداً به ۴ درصد از تولید ناخالص داخلی رسید. این میزان باید از طریق جهت‌گیری بیشتر خدمات به سوی دارایی‌های مولد و کمیته‌سازی کسری درآمد مؤثر تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲ دستکم به ۷ درصد از تولید ناخالص داخلی برسد.
- ایالت‌ها می‌توانند اختیار بیشتری در اخذ مالیات‌های ایالتی (مانند مالیات بر ملک) داشته باشند و گام‌های مشخصی برای ارتقای مدیریت مالیات بر کالاها و خدمات بردارند تا وصول مالیات افزایش یابد.
- دو بخش مسکن و زیرساخت، عرصه‌هایی هستند که می‌توانند به آسانی سرمایه‌گذاری عمومی بیشتری را جذب کنند. سرمایه‌گذار در مسکن، به‌خصوص در مناطق شهری، تأثیر مضاعف قابل ملاحظه‌ای در اقتصاد بر جای می‌گذارد. سرمایه‌گذاری در زیرساخت فیزیکی نیز در رفع کاستی‌های بلندمدت و دیرپای اقتصاد بسیار مهم هستند. در این ارتباط در فصل‌های بعد، به تدابیر ویژه- بخش، در این مورد نظر خواهیم افکند.
- دولت، اقدامات مهمی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی از طریق آسان‌گیری در مورد سقف قابل پذیرش در تملک سهام و نیز معیارهای ناظر بر تأیید و تصویب امر مذکور، صورت داده است. تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲ دولت باید آزادسازی در معیارهای مربوط به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را در کلیه بخش‌ها

بسط دهد. جذب سرمایه‌گذاری خارجی در قالب اوراق بهادار دولتی می‌تواند مکمل پس‌اندازهای داخلی باشد. محدودیت‌های نظارتی می‌توانند برای بدهی‌هایی که از جنس روپیه {پول ملی} هستند، معلق شوند.

- دولت باید به خروج خود از شرکت‌های بخش عمومی مرکزی^۱ (CPSEs) که ماهیت راهبردی ندارند، ادامه دهد. شرکت‌هایی از این دست که ناکارآمد هستند و برای بقا نیازمند پشتیبانی دولتی‌اند، از آنجاکه بدون هیچ قید بودجه‌ای عمل می‌کنند، کل این بخش را به اختلال می‌کشانند. به این اعتبار، خروج دولت از این بخش، ضمن جذب سرمایه‌گذاری خصوصی و کمک به خزانه، شرایط افزایش سرمایه‌گذاری عمومی را فراهم می‌آورد.
- سرمایه‌گذاری خصوصی در زیرساخت باید از طریق احیای سازوکار مشارکت عمومی - خصوصی (PPP)، در راستای پیشنهادهای کمیسیون کلکار^۲، تشویق شود.

۲- ثبات اقتصاد کلان از رهگذر سیاست‌های پولی و مالی احتیاطی

- رشد بالا و پایدار مستلزم وجود ثبات در سطح اقتصاد کلان است، امری که از طریق ترکیبی از سیاست‌های پولی و مالی آینده‌نگرانه محقق می‌شود.
- هدف دولت کاهش تدریجی نسبت بدهی دولتی به تولید ناخالص داخلی است. این هدف به کاهش بار هزینه بهره بالا بر بودجه دولت کمک می‌کند و اندازه بدهی دولتی هند را به سطحی که در سایر اقتصادهای نوظهور حاکم است نزدیک‌تر می‌سازد و در نتیجه دسترس‌پذیری بخش خصوصی به اعتبار در بازارهای مالی را بهبود می‌بخشد.
- با این حال اگرچه کاهش بدهی و محدود ساختن کسری مالی اهمیت خاص خود را دارند، اما دولت باید در رهیافت خود در هدف‌گذاری بر اساس شرایط اقتصادی موجود در هر دوره انعطاف لازم را داشته باشد. این رهیافت، در معماری مدیریت بودجه و مسئولیت‌پذیری مالی^۳ (FRBM) مستتر است و به اندازه کافی از انعطاف درونی برخوردار بوده و در قالب چند ماده با ماهیت «گریز و گرایش به ترقی» گنجانده شده است. اهداف باید با توجه به مرحله چرخه‌های تجاری و کسری مالی تعریف گردند و مراتب مربوط به قرض‌گیری و بدهی نباید منفک از این واقعیات تعیین شوند.

1. Central public sector enterprises

۲. Kelkar Committee: کمیسیونی که از سوی دولت مرکزی هند برای ارزیابی مشارکت عمومی - خصوصی تأسیس شد. برای آشنایی بیشتر بنگرید به گزارش‌های این کمیسیون: <https://b2n.ir/kelkar>

3. Fiscal Responsibility and Budget Management

- کسری درآمد مؤثر باید با سرعت ممکن کاهش یابد. مخارج سرمایه‌ای صرف شده در بخش‌های سلامت و آموزش که در تشکیل سرمایه انسانی مؤثرند، باید از برآوردهای مربوط به مخارج درآمدی خارج شوند. این به معنای افزایش پس‌انداز دولتی است.
- یکی از مهم‌ترین اصلاحات نهادی چند سال اخیر، ملزم ساختن بانک مرکزی هند برای حفظ ثبات قیمت و در نظر داشتن هدف رشد بوده است. تورم باید در مرزهای هدف‌گذاری شده، ۲ تا ۶ درصد محدود شود. هدف‌گذاری این مرزها، چارچوب سیاستی منعطفی را ممکن خواهد ساخت که هم با رویه‌های جهانی هم‌راستاست و هم می‌تواند واکنش مقتضی به تکان‌های طرف عرضه قدرت نشان دهد.
- سیاست‌ها باید معطوف به کمینه‌سازی نوسانات نرخ ارز اسمی باشند.

۳- میانجی‌گری مالی کارآمد

- عملکرد کارای بازارهای مالی از بایسته‌های حفظ رشد بالا در اقتصاد است. باید بازارهای مالی را عمق بخشد؛ این مهم از طرق زیر امکان‌پذیر می‌شود: فراهم بودن آسان‌تر سرمایه، استفاده بیشتر از بازارهای مالی برای جهت دادن به پس‌اندازها و ایجاد چارچوبی کارآمد برای ارزیابی ریسک قرض دادن و پرهیز از ایجاد دارایی‌های بزرگ‌مقیاس و ناکارا در بخش بانکی، ممکن می‌گردد.
- اصلاحات حکمرانی در بانک‌های عمومی، افزون بر تمرکز بر تأسیس هیئت‌های مدیره مستقل و تجارت‌نگر، مستلزم ارزیابی عملکرد مجریان و افزایش انعطاف‌پذیری در سیاست‌های مربوط به منابع انسانی است.
- از امکانات شهر فناوری و تأمین مالی بین‌المللی گجرات (GIFT) باید برای پیشبرد آزادسازی بخش مالی بهره برد. این شهر فرصتی است برای آن دسته از تجارت‌های ساحلی که در قالب روپیه و سایر مشتقات آن انجام می‌شوند، تجارت‌هایی که در حال حاضر به دلایل نظارتی بیرون از هند صورت می‌پذیرند. اگر GIFT موفق شود، چنین آزادسازی‌هایی را می‌توان به دیگر مناطق کشور نیز تعمیم داد.
- ایجاد منابع جایگزین دیگر (برای بانک‌ها) در زمینه تأمین نیازهای سرمایه‌گذاری بلندمدت در کشور، بازار اوراق بدهی باید از طریق آزادسازی مقررات و تحکیم مالی^۱ مداوم و مستمر، عمق داده شود.

۴- تمرکز بر صادرات و صنایع تولیدی

- هند باید رقابت‌پذیری خود را در سطح جهان، به‌خصوص در تولید و صادرات محصولات زراعی و صنعتی حفظ کند. اصلاحات زیر می‌توانند در ارتقای رقابت‌پذیری متمر ثمر باشند:
- تلاش متمرکز در ساختن بخش لجستیک کارا تر.
- منطقی‌سازی ساختارهای تعرفه مربوط به صنایع نیرو، با هدف تضمین رقابت‌پذیری برای صنایع هندی.
- باید به همراه تعرفه‌های وارداتی که به دنبال ارتقای صنعت درون‌زا هستند، اقداماتی برای افزایش بهره‌وری نیز صورت پذیرد تا ظرفیت رقابت این صنایع در سطح جهانی بهبود یابد.
- ارتقای ارتباطات مواصلاتی از طریق شتاب بخشیدن به تکمیل پروژه‌های زیرساختی. ارتقای ارتباطات مواصلاتی فیزیکی، از زمان توزیع و تحویل می‌کاهد و ارتباط در سطح جهانی و دسترسی به صادرکنندگان هند را بهبود می‌بخشد. تا سال ۲۰۲۲-۲۰۲۳ باید تمامی پروژه‌های مواصلاتی که هم‌اکنون در جریان هستند مانند گذرگاه صنعتی دهلی- بمبئی^۱ (DMIC) و گذرگاه‌های هوایی ویژه (DFC) تکمیل شوند.
- همکاری با ایالت‌ها به منظور آسان‌سازی مقررات ناظر بر نیروی کار و زمین. به طور خاص، باید انعطاف‌پذیری را در رابطه با نیروی کار در تمامی بخش‌ها اشاعه داد. تمامی دولت‌های ایالتی باید به سرعت اشتغال با مدت‌زمان ثابت (FTE) را که اکنون در تمامی بخش‌ها تعمیم یافته، اجرایی کنند.
- اخیراً دولت صندوق ذخیره‌ای به مبلغ ۵۰۰۰ کرور روپیه برای ارتقای ۱۲ بخش ممتاز خدمات، با خدماتی شامل آی.تی، گردشگری، سفرهای پزشکی و خدمات صوتی-تصویری، تأسیس کرده است. نظر به نقش مهم صادرات خدمات در حفظ تراز پرداخت‌های هند، دولت باید توجه خود را بر این بخش‌ها حفظ نماید.
- تقویت حکمرانی و قابلیت‌های فنی شوراهای ارتقای صادرات^۲ (EPCs)، با ملزم ساختن آن‌ها به ارزیابی‌های مشخص و مبتنی بر عملکرد. ارزیابی عملکرد این شوراها می‌تواند بر اساس نقش آن‌ها در افزایش سهم صادرات هند در بازار محصول سنجیده شود. شوراهایی که نتوانند به اهداف تعهد شده در رابطه با افزایش سهم بازار دست یابند، منحل یا از نو پیکربندی شوند.

1. Delhi-Mumbai Industrial Corridor Fiscal consolidation

2. Export Promotion Councils

- تلاش برای ایجاد یکپارچگی اقتصادی بیشتر با آسیای جنوبی و اقتصادهای نوظهور آسیای جنوب شرقی، به ویژه کامبوج، لائوس، میانمار و ویتنام، با بهره‌گیری از چارچوب‌های ناظر بر همکاری‌های جاری میان بنگلادش، بوتان، هند، نپال (BBIN) و ابتکار خلیج بنگال برای همکاری اقتصادی و فنی چندبخشی^۱ (BIMSTEC).

- ساختن زیرساخت فیزیکی و انجام اقدامات لازم برای تسهیل در جابجایی میان‌مرزی کالاها در منطقه شمال شرقی می‌تواند به ایجاد این یکپارچگی مدد رساند و صادرات را ارتقا بخشد.

۵- ایجاد اشتغال

- شرط لازم برای ایجاد شغل، رشد اقتصادی است. دستیابی به اهداف رشد از طریق پیاده‌سازی راهبرد توسعه‌ای تدوین شده در این سند می‌تواند شغل‌های جدید ایجاد کند، چه برای تازه‌واردان به بازار کار و چه برای آن‌هایی که از بخشی کشاورزی به دیگر بخش‌های کاری مهاجرت می‌کنند. مرجح آن است که بخش اعظم این شغل‌ها در بخش‌های صنعتی کاربر، ساخت‌وساز و خدمات ایجاد شوند. افزون بر این، به‌کارگیری نیروی کار نیز باید از رهگذر ارتقای سلامت، آموزش، مهارت و بسط فراگیر طرح‌های کارآموزی، ارتقا یابد.

---

1. Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectorial Technical and Economic Co-operation

۲- اصلاحات مربوط به اشتغال و نیروی کار

۲-۱- اهداف

- تدوین کامل قوانین محوری کار در قالب چهار قانون تا سال ۲۰۱۹
- افزایش مشارکت نیروی کار مؤنث تا سطح ۳۰ درصد تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲
- انتشار و اشاعه فصلی داده‌هایی که برای عموم در دسترس باشند، داده‌هایی که حاصل مطالعات پیمایشی از خانوار و مشاغل و کاربست نوآورانه داده‌های اداری است (تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲)
- تشویق به افزایش رسمی‌سازی اطلاعات نیروی کار از طریق اصلاح قوانین کار، آسان‌سازی مناسبات صنعتی و تضمین دستمزدهای منصفانه، شرایط کاری مناسب و امنیت اجتماعی از رهگذر ارتقای بهره‌وری در اقتصاد

۲-۲- وضعیت موجود

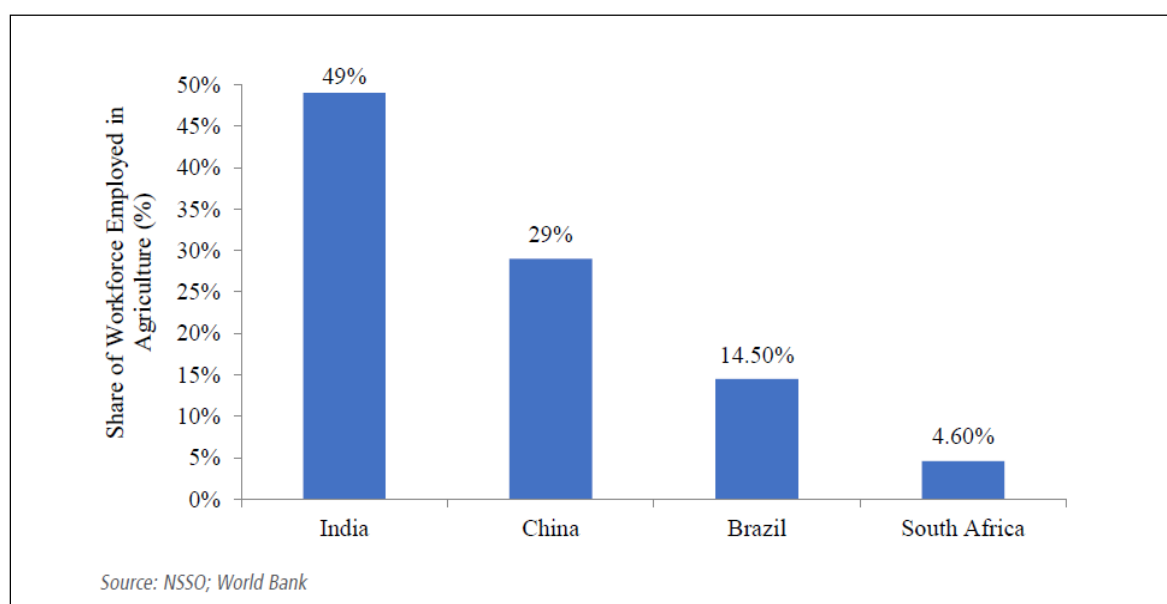
هندوستان برای بهره‌گیری از امتیازات جمعیتی خود باید شغل‌هایی با پرداختی‌هایی مناسب و بهره‌وری بالا ایجاد کند. تقریباً ۴۹ درصد از کل نیروی کار هندوستان (که شمار آن به ۵۲ کروڑ نفر می‌رسد) در بخش کشاورزی فعال است و سهم جمعیت در ارزش افزوده ناخالص تنها ۱۵ درصد است. به همین اعتبار، نوسازی جامع کشاورزی و بخش‌های مرتبط با آن امری حیاتی است. در مقابل، در چین تنها ۲۹ درصد از نیروی کار در بخش کشاورزی فعالیت می‌کنند (شکل ۲). ۱۳٫۷ درصد در بخش صنعت و ۳۷٫۵ درصد در بخش خدمات فعال هستند که سهم آن‌ها در ارزش افزوده ناخالص به ترتیب ۲۳ درصد و ۶۲ درصد است.^۲

شمار زیادی از کارگران که اکنون در بخش کشاورزی فعال هستند، در جست‌وجوی شغل به سایر بخش‌ها مهاجرت خواهند کرد. این جمعیت به تازه‌واردان بازار کار که حاصل افزایش جمعیت هستند، افزوده خواهند شد. بنا به برآوردها، اقتصاد هند برای جذب جمعیت تازه‌وارد به بازار کار سالانه باید ۷ میلیون شغل ایجاد کند. با در نظر گرفتن جابه‌جایی نیروی کار از بخش‌هایی که بهره‌وری پایینی دارند، باید گفت که در سال‌های پیش‌رو باید حدود ۸ تا ۹ میلیون شغل ایجاد شود.

1. 2017 OECD Economic Survey of India; NSSO.

۲. سهم بخش‌ها در ارزش افزوده ناخالص بر اساس داده‌های حاصله از برآوردهای MOSPI بوده است. بخش صنعتی شامل صنایع تولیدی، معدن، برق، گاز، تأمین آب و سایر خدمات کاربردی است. بخش خدمات شامل تجارت، هتل‌داری، حمل‌ونقل، ارتباطات و خدمات مربوط به ساخت‌وساز، تأمین مالی، رادیو-تلویزیون، مستغلات، خدمات حرفه‌ای، امور عمومی، دفاعی و سایر خدمات است.

عرصه اشتغال در هند را بنگاه‌های کوچک و خردمقیاس و نیز بنگاه‌هایی که در بخش غیررسمی فعالیت می‌کنند از آن خویش ساخته‌اند. بر اساس یافته‌های هفتادوسومین مطالعه پیمایش ملی برای دوره ۲۰۱۶-۲۰۱۵، ۶۳۴،۲۰۱۵ کرور شغل غیرشرکتی در بخش غیرکشاورزی و در سطح بنگاه‌های کوچک و خرد فعال بوده‌اند که روی هم رفته حدود ۱۱،۱ کرور نفر در آن‌ها مشغول به کار بوده‌اند. اکثر این بنگاه‌ها در بخش‌هایی فعالیت دارند که سازمان نیافته هستند. بر اساس برآوردها، بخش غیررسمی اقتصاد هندوستان، حدود ۸۵ درصد از کل کارگران این کشور را به خود اختصاص داده است.

شکل ۲: سهم نیروی کار شاغل در بخش کشاورزی

منبع: بانک جهانی، NSSO

از سوی دیگر، نرخ مشارکت نیروی کار مؤنث در هندوستان نازل و کاهنده است. مشارکت این بخش از جمعیت در هند در سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۱۲، ۲۳،۷ درصد بوده، در حالی که در همین سال‌ها، چین مشارکت ۶۲ درصد و ایالات متحده مشارکت ۵۶ درصدی را تجربه کرده‌اند.^۱

نظر به هزینه بالای انطباق با مقررات کار موجود و پیچیدگی ناشی از قوانین کار متعدد و مختلف در سطوح ایالتی و مرکزی، دولت مرکزی اخیراً سیاست‌هایی را برای انطباق آسان‌تر و مؤثرتر با مقررات و قوانین کار معرفی کرده است. این سیاست‌ها به منطقی‌سازی و ساده‌سازی شماری از قوانین کار که هم‌پوشانی و تداخل دارند نیز، کمک می‌کند. این اقدامات سیاستی شامل آنلاین ساختن صدور و انتقال پروانه‌ها و فرایندهای انطباقی، ساده‌سازی رویه‌ها و امکان خوداظهاری و خودتصدیقی در بسیاری از عرصه‌ها. یکی از ابتکارات کلیدی

1. World Development Indicators database, World Bank. Accessed May 16, 2018.

دولت، منطقی‌سازی ۳۸ قانون محوری در حوزه کار در قالب چهار قانون ناظر بر دستمزدها، ایمنی و شرایط کاری، مناسبات صنعتی، امنیت اجتماعی و رفاه بوده است. یکی از این چهار قانون که به دستمزدها اختصاص دارد در مجلس هند^۱ معرفی شده و تحت آزمون و ارزیابی قرار دارد. سه مورد دیگر در مراحل پیش‌حقوقی و کنکاشی قرار دارند و باید بی‌درنگ تکمیل شوند.

دولت طرح‌واره‌های متعددی را برای کمک به اشتغال‌زایی، پیاده‌سازی کرده است؛ از جمله طرح تضمین اشتغال روستایی ملی مهاتما گاندی^۲ (MGNREGS)، طرح مودرا^۳، برنامه ایجاد اشتغال نخست‌وزیر^۴ و برنامه ارتقای اشتغال نخست‌وزیر^۵. ابتکارات دیگری هم هستند که از طریق توسعه مهارت، تسهیل دسترسی به اعتبارات، شناسایی، رسیدگی به قیدها و موانع خاص هر بخش، به اشتغال‌زایی مدد می‌رسانند. دولت همچنین حق بیمه سازمان وجوه آتیه‌ای کارمندان^۶ (EPFO) را انتقال‌پذیر ساخت تا نیروی کار بدون ترس از دست دادن فواید ناشی از این صندوق، شغل خود را تغییر دهد.

اخیراً دولت داده‌های مربوط به اشتغال را که توسط EPFO، شرکت بیمه ایالتی کارمندان^۷ (ESIC) و طرح حقوق بازنشستگی ملی^۸ (NPS) گردآوری شده را در دسترس عموم قرار داده است. وزارت آمار و پیاده‌سازی برنامه‌ها داده‌های اشتغال را توسط پیمایش‌هایی که در سطح خانوار و مشاغل صورت گرفته گردآوری می‌کند و تمرکز بر ارتقای داده‌های مربوط به حقوق‌بگیران است، روی هم‌رفته اهمات صورت گرفته معطوف به بهبود دسترس‌پذیری به داده‌های قابل اتکا در زمینه اشتغال و انتشار مرتب آنهاست.

۲-۳- محدودیت‌ها

بهره‌وری در کلیه بخش‌ها: سهم بزرگی از نیروی کار هندوستان در فعالیت‌هایی مشغول به کارند که بهره‌وری نازلی دارند و با اجرت یا حق‌الزحمه کمی همراه‌اند. این مسئله به طور خاص برای بخش غیررسمی صادق است، جایی که دستمزدها تا حد یک‌بیستم دستمزدهایی می‌رسد که در تولید کالا و خدمات مشابه در بخش‌های رسمی پرداخت می‌شوند.^۹

1. Lok Sabha
2. Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Scheme
3. MUDRA Yojana
4. Prime Minister's Employment Generation Programme
5. Pradhan Mantri Rojgar Protsahan Yojana
6. Employment Provident Fund Organization
7. Employees' State Insurance Corporation
8. National Pension Scheme

۹. داده‌ها برگرفته از

Annual Survey of Industries (ASI) and NSS, cited in the Annual Economic Survey, 2015-16
<http://indiabudget.nic.in/es2015-16/echapvo11-10.pdf>. Accessed May 15, 2018.

حمایت و امنیت اجتماعی: شمار زیادی از کارگران که در بخش سازمان نیافته مشغول به کارند تحت حمایت مقررات مربوط به تأمین اجتماعی قرار ندارند. این طبیعت دوگانه بازار نیروی کار در هندوستان شاید حاصل قوانین پیچیده و متعددی است که سبب شده تا تمکین به قوانین پرهزینه شود. در سال ۲۰۱۶، ۴۴ قانون کار در نظامنامه دولت مرکزی وجود داشت. بیش از ۱۰۰ قانون ذیل حوزه اختیار دولت‌های فدرال قرار دارند.^۱ این کثرت و پیچیدگی قوانین مسئله تمکین به قوانین و اجرای آن را دشوار می‌سازد.

مهارت‌ها: بر اساس گزارش مهارت هندوستان ۲۰۱۸، تنها ۴۷ درصد از افرادی که از مؤسسات آموزش عالی فارغ‌التحصیل شده‌اند، واجد شغل هستند.

داده‌های مربوط به اشتغال: در حال حاضر برآوردهای ادواری درباره نیروی کار در اختیار نداریم. نبود این داده‌ها مانع پایش دقیق وضعیت اشتغال می‌شود و ارزیابی مداخلات گوناگون در راستای اشتغال‌زایی را با دشواری روبه‌رو می‌سازد.

۲-۴- راه پیش رو

۱- ارتقای مهارت‌ها و کارآموزی

- سیستم اطلاعات بازار کار^۲ (LMIS) برای تشخیص کاستی در مهارت، نیازهای آموزشی و شغل‌های ایجادشده، اهمیت بسیاری دارد. LMIS باید سریعاً پیاده‌سازی و اجرا شود.
- تضمین استفاده گسترده از برنامه‌های کارآموزی در کلیه مشاغل و حوزه‌های کاری. این مسئله شاید مستلزم ارتقای پرداخت‌های دولتی باشد تا هزینه کارآموزی برای کارفرمایان به نحوی تقلیل یابد.

۲- اصلاح قوانین کار

- تکمیل تدوین قوانین کار در اسرع وقت.
- ساده‌سازی و تصحیح قوانین کار قابل‌اجرا در بخش‌های رسمی به‌منظور معرفی یک ترکیب بهینه از انعطاف‌پذیری و امنیت شغلی.
- مؤثرسازی و شفاف‌سازی تمکین به مقررات ناظر بر شرایط کاری.

۱. وزارت کار و اشتغال، هندوستان

<http://labour.nic.in/about-ministry>. Accessed May 15, 2018.
2. Labour Market Information System

- سیاست ملی برای کارگران داخلی باید در اسرع وقت به اجرا درآید تا حقوق کارگران و ارتقای شرایط کاری آنها به رسمیت شناخته شود.

۳- ارتقای مشارکت نیروی کار زن

- حصول اطمینان به اجرای اصلاحیه اخیر (۲۱۰۷) قانون مزایای زایمان و الزام کارفرمایان به رعایت آن و قانون مقابله با آزار جنسی زنان در محل کار (جلوگیری، منع و اعاده حیثیت). همچنین حصول اطمینان به اجرای این قوانین در بخش غیررسمی نیز بسیار مهم است. جزئیات بیشتر در این رابطه در بخش مربوط به جنسیت آمده است.
- حصول اطمینان به اینکه برنامه‌های مهارت‌آموزی و کارآموزی شامل زنان می‌شود.

۴- ارتقای جمع‌آوری داده‌های مربوط به اشتغال

- حصول اطمینان به این که جمع‌آوری داده برای پیمایش ادواری نیروی کار^۱ (PFLS) که در آوریل ۲۰۱۷ آغاز شده تا سال ۲۰۱۹ تکمیل و منتشر شود.
- اجرای پیمایش تخصصی سالانه با استفاده از شبکه مالیات بر کالا و خدمات^۲ (GSTN) به منزله چارچوب نمونه.
- افزایش استفاده از داده‌های اداری مانند (صندوق سرمایه‌گذاری کارگران EPFO)، طرح ایالتی بیمه کارگران (ESIC) و (طرح بیمه بازنشستگی NPS) در زمان تنظیم وضعیت رسمی نیروی کار.

۵- آسان‌سازی روابط صنعتی به منظور تشویق رسمی‌سازی نیروی کار

- افزایش پاداش پایان خدمت هم‌راستا با بهترین رویه‌های جهانی.
- بازبینی نظام حل اختلافات نیروی کار باهدف حل سریع، مؤثر، کم‌هزینه و منصفانه این قسم منازعات.
- تقویت دادگاه‌ها/ هیئت‌های حل اختلاف مربوط به نیروی کار، برای صدور به‌موقع رأی و تعیین دوره زمانی مشخص برای بررسی اختلافات مختلف

---

1. Periodic Labour Force Survey
2. Goods and service tax network

۶- دستمزدها

- تمکین به قانون حداقل دستمزد در سطح ملی
- بسط قانون حداقل دستمزد، ۱۹۴۸، برای پوشش همه مشاغل
- پرداخت دستمزدها از طریق چک یا پرداخت مبتنی بر آدهار^۱

۷- شرایط کاری و امنیت اجتماعی

- تصویب قانون ایمنی و سلامت شغلی جامع بر اساس ارزیابی ریسک، همکاری کارفرما- کارگر و سازوکارهای ترمیمی- جبرانی- آموزشی مؤثر. اسکان کارگران در نزدیکی محل کار نیز، علاوه بر ارتقای رفاه کارگران، رقابت‌پذیری را در صنایع هندوستان افزایش خواهد داد.
- ارتقای سلامت و ایمنی شغلی در بخش غیررسمی از طریق ظرفیت‌سازی و برنامه‌های هدفمند.
- حصول اطمینان به ثبت اجباری تمامی تشکیلات و مؤسسات بابت اطمینان به نظارت بهتر بر ایمنی شغلی و تسهیلات آسایشی و بهداشتی.
- ارتقای شفافیت در نظام بازرسی کار، از طریق بسترسازی برای شکایت‌های برخط و استقرار سازوکاری استاندارد و شفاف.

---

۱. شماره هویتی ۱۲ رقمی که توسط دولت برای ساکنان کشور هند وضع می‌شود.

۳- فناوری و نوآوری

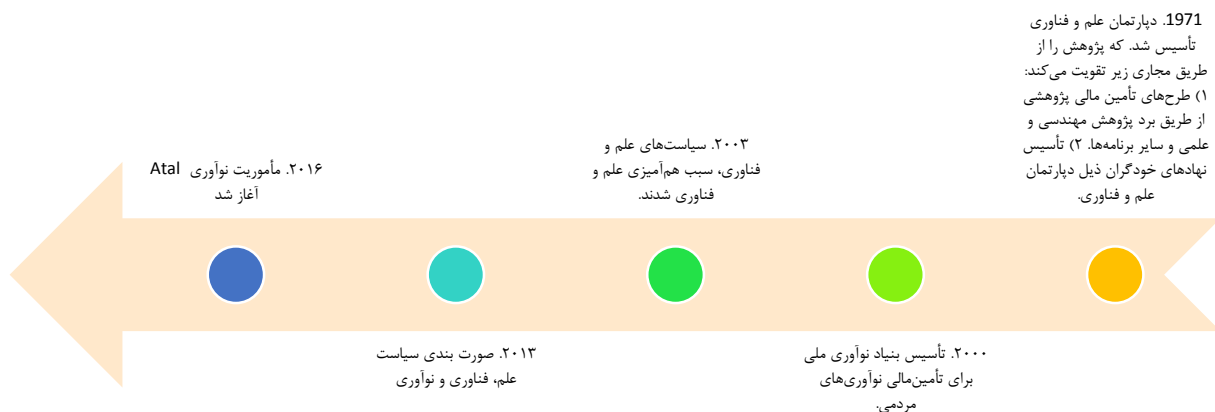
۳-۱- اهداف

- هندوستان باید تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲ جزء ۵۰ کشور برتر از نظر شاخص نوآوری جهانی باشد.^۱
- پنج مؤسسه پژوهش علمی هند باید در میان ۱۰۰ مؤسسه علمی برتر جهان قرار گیرند.
- هند باید دستکم ۲ درصد از تولید ناخالص داخلی را روی تحقیق و توسعه صرف کند و در این میان سهم بخش عمومی و خصوصی باید برابر باشد.

۳-۲- وضعیت موجود

با اذعان به نقش مهم فناوری و نوآوری در توسعه اقتصادی، سیاست‌گذاران گام‌های متعددی را برای ارتقای علم، فناوری و نوآوری برداشته‌اند (شکل ۳).

طرح‌واره‌های مختلفی برای جذب، پرورش و حفظ پژوهشگران جوان و دانشمندان زن در رشته‌های پژوهش علمی به اجرا درآمده است. برخی از مهم‌ترین دستاوردهای این حوزه در ادامه فهرست شده‌اند.

شکل ۳: گام‌هایی برای ارتقای علم، فناوری و نوآوری در هند

1. World Intellectual Property Organization jointly with Cornell University and INSEAD]

- هندوستان به یکی از مقصدهای اصلی برای فعالیتهای برون سپاری شده در امر تحقیق و توسعه بدل شده است. ما اکنون بیش از ۱۱۰۰ مرکز تحقیق و توسعه داریم که توسط شرکت‌های چندملیتی مانند Microsoft, Intel, Lupin, Wockhardt Google, IBM تأسیس شده‌اند. این مراکز حوزه‌های گوناگونی را در برمی‌گیرند، از جمله فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، فناوری زیستی، فناوری‌های مربوط به هوافضا، اتومبیل و مواد شیمیایی. وجود یک نظام مالکیت فکری نسبتاً قوی در هندوستان ظهور این کشور را به‌عنوان یک مرکز عمده تحقیق و توسعه تسهیل بخشیده است.
- دانشمندان هندی در خط مقدم بسیاری از اقدامات علمی جریان‌ساز و پیشگام قرار دارند. سهم‌بخشی اخیر این دانشمندان در مرزهای پژوهش و فناوری به‌واقع دلگرم‌کننده بوده است. برای نمونه، ۳۷ دانشمند هندی از ۹ مؤسسه هندی، نقشی کلیدی در کشف امواج گرانشی داشته‌اند، موضوعی که جایزه نوبل فیزیکی در سال ۲۰۱۷ به آن اختصاص داشت. دانشمندان هندی همچنین در کشف ستاره نوترونی در رصدخانه امواج گرانشی لیزری در آمریکا، سهم داشته‌اند.
- توسعه **براهموس**، موشک دفاعی پیشرفته میان‌برد فراصوتی، موشک‌های متنوع و سیستم‌های موشکی، ماشین‌های خودران و جنگنده‌های سبک، نمونه‌هایی درخشان از پیشرفت هند در فناوری‌های دفاعی و راهبردی هستند.
- هندوستان در میان کشورهای معدودی قرار دارد که قابلیت گسترده‌ای در عرصه فناوری‌های فضایی دارند. ارتقا از SLV به ASLV و از PSLV به GSLV، نخستین پروژه مربوط به مدارپیمای ماه چاندرایان -۱، مأموریت مدارپیمای مریخ و پرتاب هم‌زمان ۱۰۴ ماهواره از جمله دستاوردهای کشور هند در این زمینه به شمار می‌آیند.
- هندوستان سومین کشور از نظر تعداد استارت‌آپ‌هاست. انتظار می‌رود که این نمره در سال‌های آینده ترقی کند. دولت مأموریت نوآوری آتال (AIM) را آغاز کرده که کارآفرینی و نوآوری و اکوسیستم استارت‌آپ‌ها را به نحوی ریشه‌ای متحول می‌سازد.
- اگرچه هند در اکثر حوزه‌های فناوری پیشرفت داشته است، اما باید چالش‌هایی را که با آنها مواجهیم بازشناخته تا درنهایت به جامعه‌ای پیشرو در فناوری تبدیل شویم.

۳-۳- محدودیت‌ها

- مخارج تحقیق و توسعه پایین، به خصوص از طرف بخش خصوصی، چالش اصلی در برابر اکوسیستم نوآوری در هندوستان است. آمارهای اخیر که در زمینه تحقیق و توسعه توسط سیستم اطلاعات مدیریت علم و فناوری ملی در دپارتمان علم و فناوری منتشر شده، حاکی از این است که اگرچه مخارج تحقیق و توسعه در بازه دهه‌ساله ۲۰۰۴-۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵-۲۰۱۴ سه برابر شده، اما میزان آن از تولید ناخالص داخلی هنوز ۰,۷ درصد است.^۱ این میزان نسبت به سهم ۲ درصدی آن مخارج برای چین (سال ۲۰۱۵) و سهم ۱,۲ درصدی آن برای برزیل (برای سال ۲۰۱۴) بسیار نازل است.^۲ کشورهایی مانند فلسطین اشغالی حدود ۴,۳ درصد از تولید ناخالص داخلی خود را بر روی تحقیق و توسعه صرف می‌کنند. افزون بر این، اگرچه سهم بخش خصوصی از سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه در اکثر کشورهای پیشرفته به حدود ۶۵ تا ۷۵ درصد می‌رسد، این عدد در هند تنها ۳۰ درصد است.
- تعداد متخصصان علمی در تحقیق و توسعه ۲۱۸ نفر در هر میلیون نفر است که نسبت به میزان آن در چین (۱۱۱۳ نفر در هر میلیون) و آمریکا (۴۰۱۹ نفر در هر میلیون) بسیار نازل است.
- پیوند بین پژوهش، تحصیلات عالی و صنعت، نوپا و ضعیف است. این پیوند باید بر اساس یک پلتفرم باثبات برنهاد و تقویت شود.
- نظام آموزشی ما هنوز بر پرورش سرشت علمی نوآموزان در مراحل اولیه تحصیل تمرکز ندارد. حتا در مراحل بعدی که آرزوی دانشمندان را در سر می‌پرورانند، نبود فرصت‌های شغلی در علوم پایه، پژوهشگران بالقوه را به دیگر بخش‌ها که قدر و منزلت در آنها بیشتر است سوق می‌دهد.
- زمان بین تولید علمی و اجرای عملی آن طولانی است. نهادهایی که توسط صندوق‌های عمومی نوسازی تأمین مالی می‌شوند مانند انجمن پژوهش علمی و صنعتی (CSIR)، سازمان توسعه و تحقیق دفاعی (DRDO)، مرکز پژوهش هسته‌ای بهابا (BARC)، انجمن پژوهش زراعی هندوستان (ICAR)، انجمن پژوهش پزشکی هندوستان (ICMR)، سازمان پژوهش فضایی هندوستان (ISRO)، مرکز پژوهش هسته‌ای گاندی هندوستان (IGCAR)، در کنار دانشگاه‌های بزرگ در سراسر کشور، فناوری‌های پیشگامانه بسیاری را توسعه داده‌اند. با این حال، نرخ انتقال این فناوری‌ها به صنعت و تبدیل آنها به منافع اجتماعی پایین است.

1. <http://www.nstmis-dst.org/Statistics-Glance-2017-18.pdf>. Accessed April 20, 2018.

2. World Bank Statistics.

- اقتباس نوآوری‌های درون‌زا توسط صنایع هندی چندان نویدبخش نیست. تخطی مداوم از دسترسی به بازار ترجیحی مسئله مهمی است که به واردات بزرگ مقیاس کالاها و خدمات خارجی منجر می‌شود.
- نظام تهیه کالا و خدمات عمومی دولت اساساً به سمت خرید محصولات و فناوری‌های شناخته شده قدیمی گرایش دارد. این موضوع سبب دلسردی استارت‌آپ‌ها در عرضه فناوری‌های جدید و نوآورانه می‌شود، حال اینکه استارت‌آپ‌ها به سفارش‌ها دولت بسیار نیازمندند.
- پیشرفت اندکی در توسعه و پیاده‌سازی فناوری‌های قابل تهیه برای مناطق روستایی، به‌ویژه در رابطه با کشاورزی، آبیاری خرد و صنایع تبدیلی در حوزه کشاورزی حاصل شده است.

۳-۴- راه پیش رو

- برای راهبری تمام عیار مدیریت علم در کشور، پیکره‌ای توانمند مورد نیاز است. افق و چشم‌انداز این پیکره متضمن آموزش و پژوهش علم، هدایت و همکاری بخش‌های مختلفی است که ابتکارات علمی را پدید می‌آورند. این پیکره به پژوهش‌های میان‌رشته‌ای و بین‌وزارتخانه‌ای مدد خواهد رساند و به شکستن موانع مراوداتی بین عاملان و بخش‌های گوناگون علمی کمک خواهد کرد.
- ضعف اصلی نهادهای فناوری و تحقیق و توسعه که از منابع عمومی تأمین مالی می‌کنند، سطح نازل آنها در رابطه با مهارت‌های بازاریابی و انتشار اطلاعات است. در ادامه به برخی از اقدامات که می‌توان از آنها برای ارتقای تجاری‌سازی فناوری توسط چنین نهادهایی بهره برد، اشاره شده است:
- مراکز مربوط به ایجاد ارزش افزوده را می‌توان در هر یک از این نهادها تأسیس کرد و از آنها برای (۱) ارتقای فناوری؛ (۲) ارتقای فناوری از سطح ۴ TRL به سطح ۶ یا ۷؛ (۳) به نمایش گذاشتن تولید آزمایشی در سطح صنعتی؛ (۴) هماهنگ‌سازی سرمایه‌گذاران به منظور حمایت از کارآفرینان؛ (۵) پل زدن بر روی شکاف میان صنعت و گروه‌های توسعه فناوری؛ (۶) ممکن ساختن انتقال رسمی فناوری؛ (۷) ممکن ساختن تجاری‌سازی و بازاریابی؛ و (۸) حمایت از فناوری طی دوران تولید.
- DST (معاونت علم و فناوری) باید بانک داده‌های فناوری ملی را با هماهنگی با تمامی نهادهای تحقیق و توسعه که از تأمین مالی عمومی برخوردارند، ایجاد نماید. این بانک پایگاه داده‌های مرکزی را برای فناوری‌هایی که آماده کاربست یا تحت توسعه هستند فراهم می‌کند.
- نهادهای پژوهشی که از محل منابع عمومی تأمین مالی می‌شوند باید توجه خود را به توسعه و پیاده‌سازی تجاری‌سازی برای فناوری‌هایی که از نظر اجتماعی اهمیت دارند معطوف سازند، این

دست فناوری‌ها می‌توانند در حوزه‌هایی مانند آب شرب سالم، بهداشت، انرژی، سلامت و کشاورزی ارگانیک باشد.

- اقداماتی که به امر تهیه و تدارک دولت مربوط می‌شوند عبارتند از:
  - در رابطه با تمامی تسهیلات دولتی، مناقصات رقابتی بین‌المللی برای کالا و خدمات تنها زمانی وجود داشته باشند که صنایع هندی نتوانند محصولات و خدماتی را که از نظر کیفی با همتای بین‌المللی قیاس‌پذیر باشد تولید کنند. این مسئله میزان تولید ابتکاری و نوآوری هند را ارتقا می‌دهد.
  - می‌توان کارگاه‌های فصلی را به کار بست تا آگاهی مدیرانی را که در دپارتمان‌ها و دولت‌های محلی متصدی ارائه تسهیلات و حمایت‌ها هستند نسبت به قانون حمایت عمومی ۲۰۱۷ (که هدف آن ارتقای میزان تولید محصولات و خدمات هندی است) افزایش داد.
  - برای به کار گیری از فناوری‌های نوآورانه، کارورزان علمی و متخصصان باید عضو کمیته‌هایی شوند که عملکرد آن‌ها به نحوی به حمایت دولتی مربوط می‌شوند. تمامی اسناد RFO/ RFQ باید بندی در این رابطه داشته باشند.
  - برای ارتقای حمایتگری از کالاها و خدماتی که توسط استارت‌آپ‌های هندسی تولید می‌شوند، در ارزیابی‌های فنی می‌توان آنها را مرجح دانست.
- برای ایجاد شور و نشاط در نوآوری‌های مقرون به صرفه، می‌توان «صندوق نوآوری منطقه» با موجودی ۲۰ میلیون روپیه برای هر منطقه تأسیس کرد و نوآوری‌های خردمقیاس را از قبل آن ترغیب نمود.
- AIM (هیئت نوآوری آتال) با مشارکت ۵ وزارتخانه، به استقبال چالش‌های هندوستان جدید رفته است که هدف آن ایجاد محصول از فناوری‌ها و مدل‌های اولیه در عرصه‌های مهم ملی از قبیل مدیریت زباله، مدیریت آب و فاضلاب و راه و ترابری ریلی بوده است. این موارد به همراه مراکز خدمات نوآورانه آتال (AIC)، بستر را برای غنی بخشیدن به نوآوری مقرون به صرفه فراهم می‌آورند. با همکاری با وزارتخانه‌ها چالش‌های دیگری نیز آغاز خواهند شد و حمایت‌های لازم به این وزارتخانه‌ها در راستای اقتباس از نوآوری‌های حاصله صورت خواهد پذیرفت.
- AIM (هیئت نوآوری آتال) بیش از ۱۰۰۰ آزمایشگاه سیار در کل کشور دایر کرده که روی هم رفته ۶۲۵ منطقه را پوشش می‌دهند. هدف رساندن این عدد به دستکم ۵۰۰۰ تا سال ۲۰۱۹ و ۱۰۰۰۰ تا سال ۲۰۲۰ است. توسعه‌های بیشتر را می‌توان بر اساس نتایج حاصل از فاز اول این اقدام در نظر گرفت.

- به منظور ارتقای کارآفرینی و استارت‌آپ‌ها، AIM (هیئت نوآوری آتال) از تمامی AICها (مراکز خدمات نوآورانه آتال) در کلیه کشور، شامل مناطقی که به رده دوم و سوم تعلق دارند، حمایت می‌کند. مراکز هستاوری موجود و نوظهور نیز شامل چنین حمایت‌هایی می‌شوند. انتظار این است که تا سال ۲۰۲۰، ۱۰۰ مرکز هستاوری با تراز جهانی تأسیس و فعال شوند.
- مشارکان، مشاوران، اعضای هیئت علمی و دانشمندان خارجی را باید در تحقیق و توسعه در عرصه‌های نوظهور در علوم پایه مانند نانوتکنولوژی، یاخته‌های رویشی، ستاره‌شناسی، ژنتیک، اکتشافات دارویی و ... به کار گرفت. DST، در مشارکت با هیئت مأموریت‌های هند، متخصصان خارجی کارکشته‌ای را که می‌توانند با دانشمندان علمی برای ارتقای سطح پژوهش‌ها همکاری کنند، شناسایی نمایند.
- کمیته تحصیلات عالی می‌تواند نوآوری‌ها و استارت‌آپ‌ها را رتبه‌بندی و امتیازدهی کنند و دوره‌های توسعه کارآفرینی را به صورت برخط در دانشگاه‌ها به اجرا درآورند.

۴- صنعت

۴-۱- اهداف

- نرخ رشد کنونی بخش صنایع تولیدی باید تا سال ۲۰۲۲ دو برابر شود.
- به کارگیری دستاوردهای اخیر در حوزه فناوری را به صورت برنامه‌ریزی شده ارتقا بخشد که تحت عنوان «صنعت ۴,۰» از آن یاد می‌شود و نقشی تعیین‌کننده در شکل دادن به بخش صنایع تولیدی در سال ۲۰۲۲ خواهد داشت.

۴-۲- وضعیت موجود

هندوستان از نظر صنایع تولیدی با ارزش افزوده ناخالص ۲۱۵۳۱,۴۷ میلیارد روپیه در سال ۲۰۱۸-۲۰۱۷ (بر اساس برآوردی این سال برحسب قیمت‌های ۲۰۱۲-۲۰۱۱) رتبه پنجم جهان را در اختیار دارد. نرخ رشد سالانه این بخش بین سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۱۲ و ۲۰۱۸-۲۰۱۷ حدود ۷,۷ درصد بوده است.^۱

دولت تاکنون اقدامات متعددی برای ارتقای صنایع تولیدی انجام داده است. از جمله این اقدامات افزایش تولید در برنامه عمل هند است که در آن سهم صنایع تولیدی از تولید ناخالص داخلی تا سال ۲۰۲۰ باید به ۲۵ درصد برسد.^۲ از جمله دیگر اقدامات، مربوط به استارت‌آپ‌ها بوده که هدف از آن ارتقای کارآفرینی و نوآوری است. همچنین، باید به آژانس بهبود و توسعه واحدهای خرد و ایندیا استارت‌آپ نیز اشاره داشت که دسترسی به منابع مالی را تسهیل می‌کنند. تأمین سرمایه مجدد بانک‌های بخش عمومی به قصد تسهیل دسترسی به منابع مالی و اعتباری برای کسب‌وکارهای متوسط و کوچک نیز در این رابطه شایان ذکر است. افزون بر این، پروژه‌های زیرساختی بزرگ مانند ایجاد کوریدورهای صنعتی به منظور ارتقای صنایع تولیدی، صورت پذیرفته‌اند.

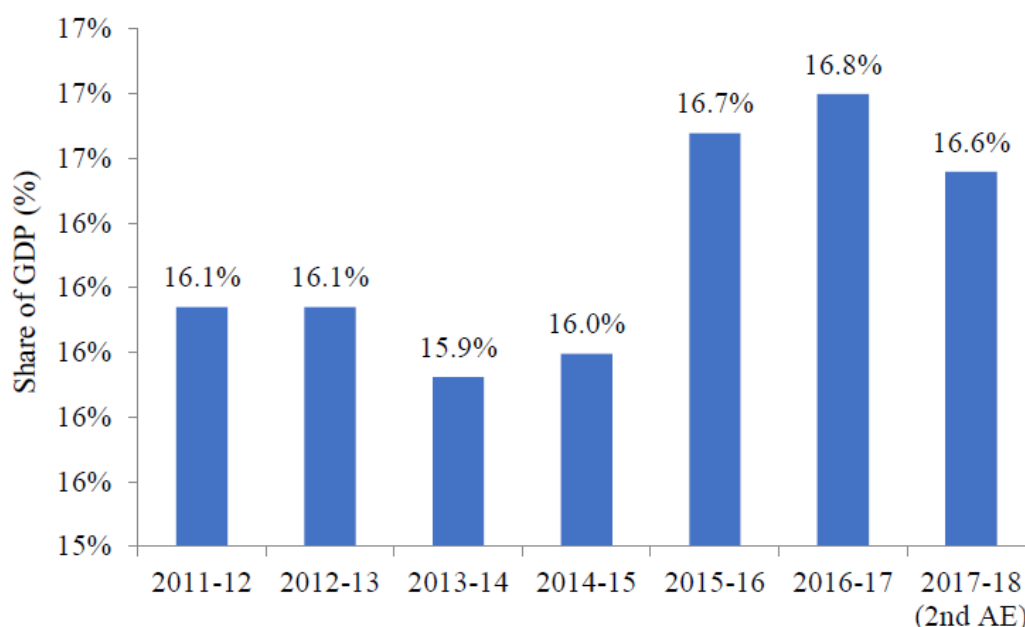
دپارتمان ارتقا و سیاست صنعتی (DIPP) با همکاری استان‌ها در مسیر آسان‌سازی کسب‌وکار گام برمی‌دارد. در پی تلاش‌های متمرکز دولت، بانک جهانی در سال ۲۰۱۸ هندوستان را کشور صدم در میان ۱۹۰ کشور جهان از نظر آسانی انجام کسب‌وکار رتبه‌بندی کرده است. این به معنای جهش ۳۴ پله‌ای هندوستان از سال ۲۰۱۴ است. اگرچه این نشانگرها برای مقایسه شرایط گوناگون مفیدند، اما ارتقای واقعی در آسانی انجام کسب‌وکار تنها بر اساس همکاری بیشتر مرکز و ایالات محقق خواهد شد.

1. Ministry of Statistics and Programme Implementation data Accessed April 30, 2018.

2. Make in India website. Accessed April 30, 2018. <http://www.makeinindia.com/about>.

رژیم حاکم بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نیز از اساس آزادسازی شده و این مسئله رتبه هندوستان را از نظر ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از رتبه ۱۴ در سال ۲۰۱۰ به رتبه ۹ در سال ۲۰۱۷ رسانده است. با این حال، هند تنها ۲۵ درصد از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را که چین دریافت می‌کند، از آن خود می‌نماید و این میزان از جهت مقایسه ۱۰ درصد از میزانی است که ایالات متحده دریافت می‌کند. جریان سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی که وارد بخش صنایع تولیدی می‌شوند حدود ۳۵ درصد کل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی است.^۱

سهم درصدی صنایع تولیدی از تولید ناخالص داخلی همچنان حدود ۱۶ درصد باقی مانده است. با این حال در ادوار اخیر پیشرفت‌هایی در این رابطه پدید آمده است، در چهارماهه دوم و سوم ۲۰۱۸-۲۰۱۷، رشد صنایع تولیدی حدود ۶٫۹ درصد و ۸٫۱ درصد بوده است، نرخ رشدی که از نرخ رشد تولید ناخالص داخلی بیشتر است. شکل ۴ روند سهم درصدی صنایع تولیدی از تولید ناخالص داخلی را بین بازه زمانی ۲۰۱۱-۲۰۱۲ تا ۲۰۱۸-۲۰۱۷ نشان می‌دهد.

شکل ۴: سهم صنایع تولیدی از GDP، ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۸

منبع: MoSPI

1. http://dipp.nic.in/sites/default/files/FDI_FactSheet_21February2018.pdf. Accessed April 29, 2018.

۴-۳- محدودیت‌ها

مهم‌ترین قیدهایی که مانع دستیابی به اهداف هندوستان برای بخش صنعت در سال‌های ۲۰۲۲-۲۰۲۳ می‌شوند عبارت‌اند از:

نااطمینانی از مقررات تنظیمی: مخاطرات از سمت مقررات تنظیمی و نااطمینانی سیاستی در گذشته سبب کاهش اطمینان سرمایه‌گذاران بوده است.

سرمایه‌گذاری: از سال‌های ۲۰۱۱-۲۰۱۲ تاکنون روند سرمایه‌گذاری‌های جدید کاهنده بوده است.

به کارگیری فناوری: استفاده عملی از فناوری‌های جدید مانند هوش مصنوعی، فناوری تحلیل داده‌ها، ارتباط میان ماشینی، رباتیکس و فناوری‌های مرتبط با آن که روی هم‌رفته «صنعت ۴,۰» خوانده می‌شوند، چالش بزرگ‌تری برای SME محسوب می‌شود تا برای صنایع تولیدی بزرگ‌مقیاس. امنیت و قابل اعتماد بودن داده‌ها و ثبات در ارتباطات و انتقال داده‌ها نیز چالش بزرگی برای به کارگیری از این فناوری است.

صادرات و تقاضای داخلی ناکافی: رشدی برای صنایع صادرات‌محور رخ نداده است. تقاضای داخلی به‌تنهایی برای بقای صنایع تولیدی پرارزش و پایدار کافی نیست.

چالش‌هایی در رابطه با انجام کسب‌وکار: به‌رغم بهبودهایی که در وضعیت آسانی انجام کسب‌وکار صورت پذیرفته، این مورد همچنان نظام اقتصادی را درگیر خود می‌سازد. این وضعیت در رابطه با شرایط سرمایه‌گذاری در ایالت‌های گوناگون نیز صادق است. اخذ پروانه ساخت، اعمال قراردادهای، پرداخت مالیات، آغاز یک کسب‌وکار و تجارت ورای مرزها همچنان کسب‌وکارها را درگیر خود می‌سازند.

۴-۴- راه پیش رو

ایجاد تقاضا، رشد زیرساخت صنعتی و ارتقای MSMEها (بنگاه‌های خرد، کوچک، متوسط)

- دولت، از طریق تسهیلات و پروژه‌های عمومی، می‌تواند نقشی مهم در ایجاد قابلیت‌های تولیدی داخلی ایفا کند. پروژه‌های عمومی کلان مانند ساگر-مالا، بهاراتمالا، کوریدورهای صنعتی و پردهان مانتری آواس یوجانا^۱ (PMAY) می‌تواند فعالیت‌های تولیدی داخلی را به پیش برانند، البته با این فرض که این پروژه‌ها ساختار خوبی داشته باشند و تقاضا به نحوی راهبردی تجمیع شده باشد. این مهم باید با ساده‌سازی فرایندهای تنظیم مقررات همراه شود. پروژه لکوموتیو برقی **مادهپورا** که پروژه‌ای مشترک میان راه‌آهن هندوستان با آلستوم فرانسوی است، نمونه‌ای است آشکار که نشان می‌دهد چگونه

1. Pradhan Mantri Awas Yojana

پروژه‌های کلان می‌توانند برای ارتقای تولید داخلی به کار بسته شوند. این پروژه انتقال مؤثر فناوری و دسترس‌پذیری به دانش عملی مربوط به این لوکوموتیوها را ممکن ساخت. الگوی ماده‌پورا را می‌توان در صنایع دفاعی، هوافضا، راه‌آهن و بخش‌های مربوط به پست و مرسولات نیز به کار بست.

- برپایی درگاهی برای نظارت بر پروژه‌ها، به منظور شناسایی به‌موقع موانع. دولت‌های ایالتی باید برای اشتراک‌گذاری داده‌ها به این درگاه ترغیب شوند. دفتر نظارت و ارزیابی توسعه نیتی آیوگ (NITI) می‌تواند در برپایی این درگاه مدد رسان باشد. در این ارتباط، هیئت بین‌وزارتخانه‌ای مشتمل بر دولت‌های ایالتی و متصدیان پروژه می‌تواند شکل گیرد.

- مساعی و تلاش‌ها باید معطوف به پرورش و توسعه خوشه‌های خودکفای تولید صنعتی باشند، متصدیان اداری خوشه‌ها باید قدرت لازم را برای ارائه خدمات تک‌پنجره‌ای برای کارآفرینان و سرمایه‌گذاران در اختیار داشته باشند. کریدور صنعتی باید کاستی‌ها و فقدان‌های زیرساختی و لجستیک را شناسایی کنند. لجستیک باید با انبارداری و سایر عناصر مربوط به زنجیره تأمین تولید صنعتی تکمیل شود.

- نیتی آیوگ^۱ می‌تواند با ایالت‌های گوناگون در راستای آماده‌سازی خوشه‌های صنعتی و توسعه راهبردهای صادراتی بر اساس نقاط قوت در زمینه منابع و رقابت‌پذیری همکاری داشته باشد. هر خوشه باید از صنایع و زیرساخت‌های پشتیبان برخوردار باشد. هر خوشه باید برند بومی و مجاری توزیعی را از طریق بستر تجارت الکترونیک توسعه دهد. دفتر اداره خوشه باید مسئول صدور مجوز و پیگیری تمکین‌های قانونی باشد.

- برای این که هندوستان به کارگاه جهان تبدیل شود، باید سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را در بخش تولید صنعتی ترغیب کنیم، به‌خصوص وقتی که این مورد از طریق بازخرید و سفارش‌های صادراتی حمایت می‌شود.

- مؤثرسازی قدرت‌های اختیاری موجود در سطوح مختلف حکمرانی از طریق اتخاذ فرایندهای دیجیتال و الکترونیکی کردن موافقت‌ها در زمان مشخص.

- فناوری مغل {مثل تجارت الکترونیک} با اینکه سبب کاهش اشتغال در بخش‌های سنتی می‌شود، فرصت‌های شغلی جدیدی را نیز فراهم می‌آورد. برای شناسایی مقتضیات متغیر در صنایع تولیدی و آماده‌سازی نیروی کار آماده به اشتغال، پیوند بین دولت-صنعت - دانشگاه باید مستحکم‌تر از پیش

۱. NITI Aayog: مرکز پژوهشی عملگرا، وابسته به ساختار دولتی هندوستان که در مقام یک سازمان هوشمند در عرصه‌های گوناگون توسعه، از پژوهش‌های کاربردی گرفته تا پیاده‌سازی سیاست‌ها، فعالیت می‌کند.

<https://www.niti.gov.in/>

گردد. در زمینه به کار گرفتن مهندسان، استانداردهای آموزش مهندسی و ارتباط آن با صنعت باید اساساً مورد بازنگری قرار گیرد.

تجارت الکترونیک، از طریق تأثیری که بر ایجاد تقاضا می‌گذارد و نیز به واسطه بسط صنایع تولیدی، ایجاد اشتغال و شفافیت افزون‌تر، می‌تواند پیشران کل اقتصاد در دهه آینده باشد. کمیته‌ای شامل نیتی آیوگ مسائل مرتبط با صنایع مربوط به تجارت الکترونیک را بررسی کرده است.^۱ توصیه‌های حاصل از آن برای رشد بخش شامل افزایش به دسترسی اینترنت، دیجیتالی شدن پرداخت‌ها، ارتقای زیرساخت‌های حمل‌ونقل، لجستیک و حمایت از انبارداری توزیعی. پیاده‌سازی این موارد را می‌توان در اسرع وقت سنجید.

هماهنگ‌سازی استانداردهای کیفیت در کشور با استانداردهای جهانی در بسیاری از بخش‌ها. فقدان هماهنگی، صادرات کشور را متأثر ساخته و به‌اندازه کافی موانعی را برای بهره‌جویی از توافق‌های تجاری به پیش آورده است. برای مثال، صنعت تجهیزات پزشکی به‌اندازه زیادی از انطباق با استانداردهایی که برای محصولات جدید ضروری و برای پزشکان و بیماران خارجی قابل قبول باشد، بهره خواهد برد. مسئله مقررات ارتباط تنگاتنگی با وضع استانداردها دارد. اقدام زیر در این رابطه باید صورت پذیرد:

دفتر استانداردهای هندوستان و شورای کیفیت هندوستان باید وظیفه ارزیابی بهسازی استاندارد و بهره‌وری را که برای دستیابی به استانداردهای جهانی لازم هستند، به عهده بگیرند.

موارد زیر را باید در خصوص MSMEها (بنگاه‌های خرد، کوچک، متوسط) مدنظر قرار داد:

برپایی پارک‌های بزرگ و خوشه‌های صنایع تولیدی در بخش‌های کاربر به همراهی تسهیلات عمومی برای کاستن از هزینه‌ها و ارتقای کیفیت. پیشنهاد می‌شود که دولت‌های ایالتی پارک‌های پلاگ‌اندپلی (آماده استفاده) (کارخانه‌های مسطح) یعنی استقرار چند واحد تولیدی کوچک در یک مکان را برای تضمین استانداردهای بهره‌وری بین‌المللی راه‌اندازی نماید.

کارگران واحدهای صنعتی در این پارک‌های بزرگ باید از امکانات اسکان مناسب در نزدیکی این پارک‌ها برخوردار باشند.

یک کمیته متخصص باید دشواری‌های مربوط به هر بخش را بررسی کند و توصیه‌های خود را ظرف مدت سه ماه ارائه نماید.

1. <http://pib.nic.in/newsite/mbErel.aspx?relid=169011>. Accessed April 27, 2018.

- دپارتمان مشاغل عمومی (DPE) باید اطمینان حاصل کند که تمامی واحدهای بخش عمومی (PSU) در نظام تنزیل دریافتی‌های تجاری (TREDS) ثبت‌نام کنند.
- برگزاری برنامه پژوهش کسب‌وکار در برخی از وزارتخانه‌های منتخب به منظور تشویق و ترغیب تحقیق و توسعه در MSME (بنگاه‌های خرد، کوچک، متوسط) صنعت ۴,۰.
- اجرای یک برنامه کلان برای به پیش راندن صنعت و انطباق آن با صنعت ۴,۰. صنعت ۴,۰ ناظر بر افزایش دیجیتالی شدن و ارتباط متقابل محصولات، زنجیره‌های ارزش و مدل‌های کسب‌وکار است. این برنامه تأثیرات عمده‌ای بر بخش‌های مختلف مانند اتومبیل، دارو، خدمات شیمیایی و مالی خواهد گذاشت و به کارایی عملیاتی، کنترل هزینه و رشد درآمد خواهد انجامید. به عقیده متخصصان، بازارهای نوظهوری مانند هند می‌توانند از رهگذر انطباق با رویه‌های مربوط به صنعت ۴,۰ عواید عظیمی را از آن خود سازند.
- وزارت مالیه در یادداشت بودجه سال ۲۰۱۸، نیتی آیوگ را موظف ساخته تا برنامه‌ای ملی را برای تلاش‌های کشور در حوزه هوش مصنوعی به اجرا درآورد.^۱ در این یادداشت، نیتی آیوگ با دعوت از شرکت‌های صنعتی پیشرو از بخش‌های گوناگون مانند اتومبیل و قطعه‌سازان، صنایع الکترونیکی و الکتریکی، صنایع شیمیایی و فولاد به بحث پیرامون صنعت ۴,۰ سازمان دهد و برنامه‌هایی را برای انطباق با صنعت ۴,۰ به بحث گذارد.
- انستیتو علم هندوستان، گلچینی از انستیتوهای فناوری، انستیتوهای ملی فناوری و سایر کالج‌های مهندسی پیشرو، برنامه‌های آموزشی تخصصی در مورد «تولید هوشمند» ترتیب دهند تا به این طریق کاستی‌های منابع انسانی در حوزه‌های فناوری را شناسایی و بررسی کنند.
- دپارتمان صنایع سنگین باید انستیتو فناوری صنعتی مرکزی^۲ (CMTI) را به منزله مرکزی برای ارتقا و پیشبرد فناوری‌ها و سیستم‌های صنعت ۴,۰ توسعه دهند. دپارتمان علم و فناوری باید پیشگام پروژه‌های دانشگاهی-صنعتی درباره سیستم‌های فیزیکی سایبری باشد.
- توسعه صنایعی که ارکان کلیدی صنعت ۴,۰ را شکل می‌دهند باید مشمول سیاست‌های تشویق و ترغیبی دولت شوند. در این رابطه برنامه‌های انگیزه‌بخش می‌توانند بر بنگاه‌های خرد، کوچک و متوسط (MSME) تمرکز داشته باشند که به تولید محصولاتی مانند سنسورها، فعال‌کننده‌ها، حرکت‌دهنده‌ها، سیستم‌های ارتباطاتی، صفحه‌نمایش رایانه‌ها و سیستم‌های الکترومکانیکی جانبی می‌پردازند. به همین

1. <http://www.indiabudget.gov.in/ub2018-19/bs/bs.pdf>. Accessed April 27, 2018.

2. Central Manufacturing Technology Institute

ترتیب، صنایعی که با استانداردها و معیارهای صنعت ۴,۰ انطباق می‌یابند می‌توانند برای یک بازه زمانی مشخص از حمایت‌های لازم برخوردار شوند.

- اتکاپذیری، ثبات و یکپارچگی سیستم‌های تولیدی هوشمند می‌تواند از طریق ایجاد استانداردهای ملی برای سیستم‌ها و زیرسیستم‌های انطباقی از سوی تولیدکنندگان تقویت گردد.

آسانی انجام کسب‌وکار

- معرفی سیستم «تک‌پنجره‌ای» در تمامی ایالت‌ها، نقطه واحدی را برای تماس میان سرمایه‌گذار و دولت فراهم می‌آورد و تمامی مجوزها و پروانه‌های لازم را تسهیل می‌کند. این مورد باید بر اساس توافق ذی‌نفعان صورت پذیرد.

- توسعه سیستمی برای مسئولیت‌پذیری همه ذی‌نفعان عمده، از قبیل پیکره‌های بازرسی و آزمایشگاه‌ها به‌منظور ایجاد فرایند پذیرش/ نظارت کارا.

- در رابطه با برنامه‌ریزی جغرافیایی و آسانی در اخذ مجوزهای زیست‌محیطی، می‌توان از نقشه‌های سیستم اطلاعات جغرافیایی^۱ (GIS) در تمامی سطوح استفاده کرد و اراضی بایر غیرقطعی را برای ایجاد امکانات تولیدی معرفی نمود. این مسئله امروز در برخی از ایالت‌ها اجرا می‌شود. در این اراضی، استانداردها را می‌توان پیشاپیش به نحوی واضح در رابطه با ۱- الزامات محیطی؛ ۲- مقررات ناظر بر ساخت؛ و ۳- امنیت و سایر معیارها، وضع کرد.

- نسخه‌برداری از طرح حسابرسی محیطی هیئت کنترل آلودگی گوجارات (GPCB) برای تمامی ایالت‌ها بر اساس صدور گواهی طرف ثالث.

- توسعه آژانس‌های ارزیابی و حسابرسی مناسب، برای تقویت سیستم‌های صدور گواهی طرف ثالث.

- حصول اطمینان از ادغام درگاه شرام سوویدها با درگاه آژانس‌های ایالتی.

۵- دو برابر ساختن درآمد کشاورزان (۱): نوسازی کشاورزی

۵-۱- اهداف

- نوسازی فناوری زراعی، افزایش بهره‌وری، کارایی و تنوع‌بخشی به محصول یا آیش‌بندی
- ایجاد درآمد و اشتغال از طریق تغییر پارادایم به نحوی که امنیت غذایی و بیشینه‌سازی ارزش افزوده در کشاورزی را توأمان به بار آورد.

۵-۲- وضعیت موجود

سطح برداشت موجود در مورد اکثر محصولات زراعی همچنان پایین‌تر از سطح متوسط جهانی است. علل اصلی در این رابطه عبارت‌اند از آبیاری نازل، استفاده از بذرهای کم‌کیفیت، انطباق اندک با فناوری‌های متری و ضعف دانشی درباره رویه‌های زراعی متری. قریب به ۵۳ درصد از نواحی زراعی دچار کمبود آب هستند. از سوی دیگر، خدمات و رویه‌های ناظر بر مدیریت آب باران دچار کمبود منابع هستند. این موارد، ظرفیت کشاورزان در آیش متعدد را محدود می‌سازد و در نتیجه به استفاده ناکارا از منابع زمین می‌انجامد.

سیستم‌های ناکارا ترویج کشاورزی نیز سبب ایجاد شکاف‌های بزرگی در رابطه با بازدهی شده است. این شکاف‌ها در دو سطح وجود دارند. یکم، شکاف میان رویه‌های علمی و بهترین رویه‌های عملی. دوم، شکاف میان بهترین رویه‌های عملی و رویه‌های یک کشاورز متوسط. این شکاف‌های بازدهی حتی در ایالت‌های مولدتری مانند پنجاب نیز وجود دارند. رفع این شکاف‌ها عمیقاً سبب‌ساز فرصت‌آفرینی برای ارتقای بهره‌وری و درآمد‌هاست. یکی از دلالت‌های این مسئله این است که ایالت‌هایی که بهره‌وری پایینی دارند (و یا شکاف‌های بازدهی بزرگی را تجربه می‌کنند) پتانسیل زیادی برای افزایش رشد سطوح بهره‌وری دارند.

عوامل طرف تقاضا معطوف به بسط و گسترش نواحی هستند که زیر کشت میوه‌جات، سبزیجات و محصولات علوفه‌ای قرار می‌گیرند. این موارد درآمد بهتری نیز به بار می‌آورد. محصولات پرمصرف (غله، حبوبات و دانه‌های روغنی) ۷۷ درصد از کل نواحی زیر کشت را به خود اختصاص می‌دهند، اما تنها ۴۲ درصد از برون‌داد بخش زراعی را شامل می‌شوند. برون‌داد کشت‌های با ارزش‌تر، تقریباً به اندازه کشت محصولات پرمصرف است، با این حال تنها ۱۹ درصد از نواحی زیرکشت را در برمی‌گیرند.^۱ بر اساس پژوهش‌های انجام‌گرفته، متنوع‌سازی

1. Chand, Ramesh (2017). Doubling Farmers' Income: Rationale, Strategy, Prospects & Action Plan, NITI Aayog Policy Paper, NITI Aayog. New Delhi.

بخش میوه‌جات و سبزیجات بیش از آن که به سود کشاورزانی باشد که در مقیاس بزرگ کار می‌کنند، به سود زارغانی است که در مقیاس‌های کوچک عمل می‌کنند.^۱

طی سال‌های گذشته، اقدامات توسعه جدیدی برای نوسازی کشاورزی معرفی شده است. *پرادهان مانتری* کریشی *سیچای یوجانا (PMKSY)* هدف خود را گسترش پوشش آبرسانی و ارتقای کارایی در استفاده از آب تعریف کرده است. نواحی تحت پوشش آبیاری ذره‌ای طی ۴ سال گذشته ۲,۵ برابر رشد داشته‌اند. چرخه دوم مربوط به طرح کارت سلامت خاک در راه است، طرحی که متمرکز بر ایجاد شغل و توسعه کارآفرینی از طریق مدل‌های کارآفرینی بومی است. تاکنون، در چرخه دوم ۳۷۶۰۰۰۰۰ کارت سلامت خاک توزیع شده است.

۵-۳- محدودیت‌ها

- ۱- استفاده از فناوری قدیمی و نامناسب مهم‌ترین دلیل برای بهره‌وری پایین محصولات است.
- ۲- با توجه به غالب بودن کشاورزان کوچک‌مقیاس و خرده‌کشاورزان در کشاورزی هند، وسع ناکافی کشاورزان یک محدودیت مهم کشاورزی در به‌کارگیری فناوری محسوب می‌شود.
- ۳- تنگناهای متعددی وجود دارد که کاربست فناوری‌های توسعه‌یافته توسط بخش عمومی را در زراعت مختل می‌سازند.
- ۴- پژوهش‌های کشاورزی در کشور با محدودیت‌های متنوعی مانند نبود منابع کافی، مقررات و حقوق مالکیت فکری روبه‌رو است.
- ۵- منابع خصوصی و عمومی مختلفی هستند که اطلاعات متفاوتی را به کشاورزان عرضه می‌کنند، این مسئله باعث سردرگمی آن‌ها می‌شود.
- ۶- شکاف بزرگی وجود دارد میان تقاضا و عرضه برای مهارت در کشاورزی که مانع متنوع‌سازی، اتخاذ کشاورزی دقیق و زنجیره ارزش افزوده پس‌پرورش است.
- ۷- هندوستان از نظر فناوری همچنان از باقی جهان عقب است و این مسئله سبب تسلط رویه‌های تولیدی ناکارا مانند آبیاری سیلابی در سطح مزرعه شده است. بازنگری تمرکز روی فناوری موجود، به‌روز کردن اطلاعات بازار، مهارت و ترویج و نوسازی تجارت و دادوستد در کشاورزی برای نوسازی کشاورزی در هند ضروری است.

1. Committee on Doubling Farmers' Income, Ministry of Agriculture and Farmers Welfare (2018). Vol. II: Status of Farmers' Income: Strategies for Accelerated Growth, Doubling Farmers' Income. New Delhi.

۸- به دلیل نبود سرمایه کافی، هم تولید و هم بازاریابی متحمل خسارت‌هایی شده‌اند.

۹- کوچک بودن مقیاس یک محدودیت جدی در اتخاذ رویه‌های بهبودیافته و در بازار داده و ستانده است.

۵-۴- راه پیش رو

۵-۴-۱- بهره‌وری و کارایی

افزایش نواحی تحت آبیاری: پوشش آبیاری باید افزایش یابد و تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲ به میزان ۵۳ درصد نواحی کشت‌شده برسد.^۱

افزایش روی‌آوری به بذره‌های پیوندی و ارتقا یافته: در این زمینه ایالت‌ها باید از طریق اقدامات زیر ابتکار عمل را به دست بگیرند:

- در این رابطه به برنامه‌های پویا در پرورش بذر نیاز است. این برنامه‌ها می‌توانند بر اساس عوامل مختلف باشند، آیش منطقه (با توجه به فصل‌های مختلف)، نرخ بذر در هر هکتار، نرخ جایگزینی بذر مطلوب و الزامات آیشی بذر. این الزامات باید بر اساس روندهای تاریخی، ورود گونه‌های جدید و جایگزینی گونه‌های کم‌بازده مورد نظر قرار گیرند.

- ایالت‌ها باید افزایش در نرخ جایگزینی بذر (SRR)^۲ به میزان ۳۳ درصد برای محصولات خودگرده‌افشان و ۵۰ درصد برای محصولات دگر‌گرده‌افشان در سال‌های مختلف را هدف‌گذاری کنند.

افزایش نرخ جایگزینی گونه (VRR):^۳ از دور خارج کردن گونه‌های قدیمی بذر و جایگزین ساختن بذره‌های ارتقا یافته و پیوندی به‌منظور افزایش بهره‌وری. هیئت هندی پژوهش‌های زراعی (ICAR) به همراه دانشگاه‌های کشاورزی ایالتی (SAUs) باید از طریق پرورش گیاه با مشارکت کشاورزان و اتخاذ از آزمون‌گری‌های زراعی حاصل از سال سوم، پرورش بذر، گونه‌های مقاوم اقلیمی را فراخور ۱۲۸ ناحیه زراعی کشور پرورش دهند.

تقویت امکانات انجام آزمایش بذر: امکانات آزمایش بذر، هم از نظر فنی و هم از نظر شخصی نیازمند بهسازی هستند. حفظ کیفیت نتایج این آزمایش‌ها مستلزم نظارت مرتب بر عملکرد است.

1. Chand, Ramesh (2017). Doubling Farmers' Income: Rationale, Strategy, Prospects & Action Plan, NITI Aayog Policy Paper, NITI Aayog. New Delhi.

2. seed replacement rate

3. Variety Replacement Ratio

رویه‌های ملی یکسان در صدور مجوز رسمی بذر: برای رفع مشکل ناهمگنی در رویه‌های صدور مجوز بذر در ایالت‌ها، دولت مرکزی باید دستورالعملی برای این مورد تهیه کند و از ایالت‌هایی که از این الگو تبعیت می‌نمایند، حمایت کند.

استفاده کارا از کود: تقویت طرح کارت سلامت خاک و دربرگرفتن تمامی ۱۶ پارامتر معرفی شده در آزمون‌ها. این موضوع تضمین می‌کند که کارت سلامت خاک بر اساس توزیع کود در سطح زمین صادر شود. ادغام کارت‌های سلامت زمین با سیستم مدیریت کود یکپارچه. ادغام این کارت‌ها با کارت‌های اعتباری کیسان و الزامی ساختن کارت‌های سلامت خاک برای بهره‌مندی از یارانه. اطمینان حاصل کردن از عملکرد درست آزمایشگاه‌های مربوط به کارت سلامت خاک.

بازآرایی سیاست یارانه برای کود: سیاست جهت‌دار کنونی یارانه کود باید بر اساس همان ملاک مربوط به یارانه مواد مغذی، امکان دوم یارانه‌ای را برای ریزمغذی‌ها دیگر مانند فسفر و پتاسیم در نظر بگیرد.

رویه مقرراتی ناظر بر استفاده از آفت‌کش: چارچوب مقررات تنظیمی ناظر بر استفاده از آفت‌کش‌ها باید متناسب با قوانین امنیت غذایی شود تا اتخاذ این سیاست مبنای کلی‌تر به خود گیرد. تقویت فعالیت‌های ترویجی برای تضمین این که یک کشاورز متوسط به بهترین رویه‌ها دسترسی پیدا کند.

مراکز اجاره ماشین‌آلات خاص کشاورزی: ماده‌ها پردازش در مدل مرکز اجاره ماشین‌آلات در تسریع مکانیزاسیون زراعی توفیق قابل توجهی داشته است. از این مدل باید از طریق به‌کارگیری جوانان روستایی و ارتقای کارآفرینی در سطح ملی الگوبرداری شود.

یارانه بر کودهای مایع: به‌منظور ترغیب استفاده از کود در فرایند آبرسانی از طریق آبیاری قطره‌ای، یارانه‌های هدفمند باید به کودهای مایع تخصیص داده شوند.

یارانه‌های سرمایه‌گذاری برای آبیاری قطره‌ای: یارانه برای سرمایه‌گذاری جهت آبیاری قطره‌ای می‌تواند به‌جای متمرکز بودن بر بخش نیرو و آب، از طریق شیوه انتقال مستقیم عواید ارائه شود.

۵-۴-۲- تقویت سیستم‌های ترویجی

هم‌افزایی بین آژانس مدیریت فناوری کشاورزی^۱ (ATMA) و کریشی ویگیان کندراس (KVK). برنامه ATMA باید از نو جهت‌دهی شود تا برنامه‌ریزی از پایین- به بالا را در سطح بلوک و منطقه در برگیرد و برنامه‌های

ترویج پژوهش راهبردی (SREP)^۱ را توسعه دهد.^۲ تمرکززدایی و خودمختاری افزون تر امری ضروری برای موفقیت این برنامه است. متخصصان این امر در KVK باید پژوهش‌های خود را با برنامه‌های اجرایی تدوین شده توسط ATMA هم‌راستا سازند.

مشارکت خصوصی عمومی در KVK ها: اصول راهنمای ATMA به کار ارتقای مشارکت خصوصی - عمومی PPP در ترویج‌ها می‌آید. نظر به این که هر KVK مالک تقریباً ۵۰ جریب است، KVK ها باید اقدامات بخش خصوصی را در راستای گسترش ترویج پرورش دهند.

ترویج مبتنی بر بازار: اولویت گذاشتن بر خدمات ترویجی که اطلاعات زیر را میان کشاورزان توزیع کنند: (۱) انتخاب محصول؛ (۲) تقاضا و عرضه برای تولید محصول؛ و (۳) قیمت انتظاری کالا و دسترس پذیری تسهیلات زیرساختی برای ذخیره، انتقال و بازاریابی محصول.

ترویج ارزش افزوده: اولویت گذاشتن بر خدمات ترویج ارزش افزوده برای ایجاد کاهش در زیان‌های پس از زمان برداشت از طریق تبدیل محصولات زراعی خام به محصولات عمل آمده. این مسئله به افزایش قیمت محصول کمک می‌کند و در نتیجه درآمد کشاورزان را افزایش می‌دهد.

نگاشت مهارت در سطح ناحیه: ICAR و SAU ها باید تقاضا و عرضه مهارت‌ها در بخش کشاورزی را در سطح ناحیه نگاشت کنند و در هماهنگی با مأموریت‌های توسعه‌ی مهارت کشاورزان و نیروی کار زراعی را از مهارت‌های مورد نیاز بهره‌مند سازد.

تکرار برنامه‌های آموزش عاملان در دانشگاه‌های کشاورزی در ایالات: برنامه آموزش عاملان نهاد ملی مدیریت ترویج کشاورزی (MANAGE) باید در SAU ها تکرار شوند و افرادی که دیپلم این برنامه‌های تعلیمی را دریافت می‌کنند گواهی لازم برای فعالیت‌های ترویجی را دریافت نمایند.

استفاده پایدار از آب در کشاورزی: حدود ۸۳ درصد از آب در بخش کشاورزی مورد استفاده قرار می‌گیرد. راه‌حل بحران آب هندوستان در حفظ آب در بخش کشاورزی نهفته است. از همین رو، فناوری‌های آبیاری کارا تر، جمع‌آوری آب و آیش‌بندی بهتر باید مورد تشویق قرار گیرند.

1. Strategic Research Extension Plans

2. Committee on Doubling Farmers' Income, Ministry of Agriculture and Farmers Welfare (2017). Vol. XI: Empowering the Farmers through Extension. New Delhi

۵-۴-۳- متنوع‌سازی: ارتقای محصولات با ارزش بالا

ترغیب متنوع‌سازی در رابطه با محصولات با ارزش بالا: طراحی سازوکار تشویقی برای دور کردن کشاورزان از کشت محصولات غله‌ای به سمت محصولات با ارزش بالا. در این رابطه مناطقی که زیر کشت میوه‌جات و سبزیجات می‌روند باید سالانه ۵ درصد افزایش پیدا کند.^۱

برپایی کمربندهای تولید منطقه‌ای: در قالب رهیافتی خوشه‌پایه، کمربندهای تولید ناحیه‌ای برای HVCها باید به رسمیت شناخته شوند و از طریق مأموریت برای توسعه یکپارچه و باغداری علمی (MIDH) مورد حمایت قرار گیرند. باید SHCها را در این کمربندها الزامی و ضروری ساخت.

استفاده از فناوری پیوند در سبزیجات: تغییر جهت به استفاده از گونه‌های پیوندی در سبزیجات. در حال حاضر، ۱۰ درصد از مناطقی که زیر کشت سبزیجات هستند، از گونه‌های پیوندی استفاده می‌کنند. تغییر جهت به این گونه‌ها می‌تواند میزان برداشت را ۱,۵ تا ۳ برابر افزایش دهند و در نتیجه بر درآمد به میزان قابل ملاحظه بیفزاید.^۲

فناوری پیوندگاهی برای تولید میوه‌جات: این فناوری نشان داده که می‌تواند ظرفیت تولید را دو برابر سازد و از سوی دیگر استقامت خوبی برای فشارهای اقلیمی نیز دارد. می‌توان اقداماتی را برای استانداردسازی و ارتقای استفاده از گیاهان پیوندی برای تولید میوه‌جات صورت داد.

باغداری علمی هوشمند: مجموعه‌ای از موفقیت‌ها و کامیابی‌ها در سرتاسر کشور حادث شده که حاصل استفاده از تکنیک‌هایی مانند کشتزارهای فشرده از درخت، کاشت حفاظت‌شده و تولید ارگانیک بوده‌اند. این روش‌ها باید مستند شده و در سطح ملی الگوبرداری گردند. پیشنهاد می‌شود که مأموریتی برای شناسایی و ارتقای فناوری‌های جدید در حوزه باغداری علمی هوشمند شکل بگیرد. این مأموریت باید در هم‌افزایی با نهادهای پژوهشی مختلفی که در کشور در حوزه کشاورزی فعال هستند صورت پذیرد.

تقویت بازار برای محصولات ارگانیک: پیشنهاد می‌شود تلاش‌های هدفمند برای ایجاد بازاری برای محصولات بازارپسند صورت پذیرد. گونه‌هایی که خاص هر ایالت هستند می‌توانند توسط هیئت اسپایس برندسازی شوند تا به این وسیله تولید محصولات ارگانیک تشویق گردد.

تبدیل پسماندهای زراعی: بازیابی و استفاده پسماندهای زراعی می‌تواند سبب افزایش درآمد کشاورزان شود.

1. Chand, Ramesh (2017), Doubling Farmers' Income: Rationale, Strategy, Prospects & Action Plan, NITI Aayog Policy Paper, NITI Aayog. New Delhi.
2. Committee on Doubling Farmers' Income, Ministry of Agriculture and Farmers' Welfare (2018). Vol. VIII-C. Horticulture and Sericulture: Production Enhancement through Productivity Gains. New Delhi.

۵-۴-۴- دامداری و ماهیگیری

پروراندن دام‌های بومی که از نوع خاص و منحصر به فردی هستند: زادآوری و پرورش دام‌های بومی که منحصر به فرد باشند باید تشویق گردد تا به این وسیله از مسئله درون‌زادی جلوگیری شود. این تمهید سبب افزایش پوشش ژنی بزرگ‌تری می‌شود و در نتیجه کاهش بیماری و افزایش مقاومت در برابر تغییرات اقلیمی را در پی دارد.^۱

ارتقا و توسعه گاو‌داری پیشرفته: به‌کارگیری فناوری‌های تخمک‌آوری و انتقال جنین، این مزرعه‌های دامداری می‌توانند بهره‌وری شیردهی را از طریق عرضه دام‌هایی که پتانسیل شیردهی بیشتری برای کشاورزان دارند، به میزان قابل توجهی افزایش دهد.

نظام‌های تدارکاتی در سطح روستا: نصب تجهیزات و خنک‌کننده‌های شیر در مقیاس زیاد به منظور ارتقای محصولات لبنی ایالات ضروری است. بخش خصوصی باید برای ایجاد زنجیره‌ی ارزش HVCها و محصولات لبنی در سطح روستا تشویق شود.

همگرایی طرح‌ها در بخش شیلات: ادغام طرح انقلاب آبی با قانون تضمین اشتغال روستایی مهاتما گاندی (MDNREGA). آبگیرها و برکه‌هایی که از طریق این قانون (MGNREGA) ساخته می‌شوند باید برای ارتقای کشت آبی مورد استفاده قرار گیرند و از آن‌ها می‌توان برای ایجاد خوشه‌های بالقوه نیز بهره برد.

ظرفیت‌سازی برای پرورش‌دهندگان ماهی و کشاورزان: تأسیس سازمان‌های همکاری شیلات و اجرای طرح‌ها در سطح روستا در همکاری با پانچایات‌ها برای انتشار و ترویج بهترین رویه‌ها و پژوهش‌ها.

1. Ministry of Agriculture and Farmers' Welfare (2018). National Conference on Agriculture. Background Paper on Promotion of Livestock, Dairy, Poultry and Fisheries as Engines of Growth. New Delhi.

۶- دو برابر ساختن درآمد کشاورزان (۲): سیاست و حکمرانی

۶-۱- اهداف

- ایجاد یک محیط سیاستی که ضمن حفظ امنیت غذایی کشور، امنیت درآمدی را برای کشاورزان تأمین کند.
- تشویق مشارکت بخش خصوصی در توسعه کشاورزی برای گذر از زراعت {سنتی} به سیستم‌های کسب‌وکار زراعی^۱ متری.
- ترویج و دامن زدن به ظهور کارآفرینان زراعی از طریق سیاست‌های دولتی تا جایی که حتی کشاورزان کوچک و خرده کشاورز نیز بتوانند سهم بزرگ‌تری از ارزش افزوده حاصل از تولید به مصرف را کسب کنند.

۶-۲- وضعیت موجود

ناتوانی بین سهم کشاورزی به درآمد ملی و سهم آن در اشتغال همچنان بسیار زیاد است. صنایع تولیدی و بخش خدمات در جذب نیروی کاری اضافی بخش کشاورزی ناکام بوده‌اند. در نتیجه، ارزش افزوده هر کارگر در کشاورزی رشدی بطئی داشته و از دهه ۱۹۸۰ به این سو، درآمد هر زارع هیچ‌گاه از یک‌سوم درآمد کارگران غیرکشاورز بیشتر نشده است. کشور طی ۲۲ سال، درآمد کشاورزان را با نرخ رشد سالانه‌ای برابر با ۳,۳۱ درصد طی ۱۹۹۴-۱۹۹۳ و ۲۰۱۶-۲۰۱۵ دو برابر کرد. دو برابر ساختن درآمد کشاورزان بین سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۱۵ و ۲۰۲۳-۲۰۲۲ مستلزم نرخ رشد سرانه ۱۰,۴ درصدی در درآمد واقعی کشاورزان است.

سرمایه‌گذاری شرکتی در زیرساخت کشاورزی هرگز از ۲ درصد فراتر نرفته است. در سال‌های پس از استقلال کشور، ساختار سیاستی متمرکز بر تولید و بهره‌وری افزوده است تا امنیت غذایی را برای کشور تضمین کند. با این حال، برای دستیابی به هدف دو برابر ساختن درآمد کشاورزان تا سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲، ما باید از کشاورزی به کسب‌وکار کشاورزی متمرکز شویم.

دولت کنونی گام‌هایی را برای افزایش سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی انجام داده است. ۱۰۰ درصد سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۱۶-۲۰۱۷ مجوز این مسئله را گرفت. به همین ترتیب، طرح تقویت زیرساخت‌های صنعت ماهیگیر (SAMPADA) معطوف به ایجاد زیرساخت فرآوری غذاست. میزان بودجه تخصیص یافته به بخش فرآوری غذا در بودجه متحد ۲۰۱۹-۲۰۱۸ دو برابر شد. معرفی الگوی محصول زراعی

1. Agri-business

و سند بازاریابی دام (۲۰۱۷)، سند قراردادهای زراعی، دستورالعمل‌های جدیدی برای جنگل‌داری زراعی، از جمله اقدامات سیاستی کلیدی هستند که طی سال‌های اخیر صورت پذیرفته‌اند.

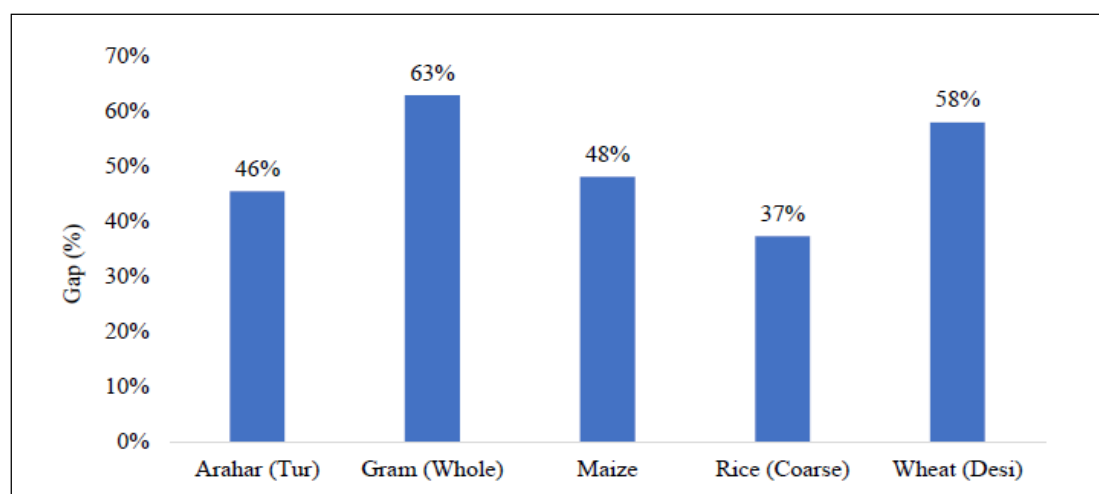
۶-۳- محدودیت‌ها

۱- زمین‌داری چندپارچه

ساختار زمین‌داری در کشاورزی در هندوستان چندپارچه است، متوسط اندازه زمین ۱٫۱۵ هکتار است و تعداد کشاورزان کوچک و خرده‌کشاورز که زمینشان کمتر از ۲ هکتار است نسبت به سایر کشاورزان بیشتر است (کشاورزان کوچک ۸۵ درصد از مسکن‌های زراعی را در اختیار دارند).^۱ این مسئله دسترسی کشاورزان به اعتبار و فناوری‌های نو را با دشواری روبه‌رو ساخته و بهره‌وری و نتیجتاً درآمد آن‌ها را متأثر ساخته است.

۲- تحقق قیمت‌های نازل

شکاف بزرگی بین قیمت برداشت محصول (FHP) و قیمت‌های خرده‌فروشی وجود دارد (به شکل ۶ بنگرید).^۲ در سال‌هایی که تولید در وضعیت مناسبی قرار دارد، قیمت‌ها اغلب زیر قیمت‌های کمینه حمایتی سقوط کرده و این مسئله بخش کشاورزی را متشنج می‌کند. سازوکارهایی جهت تضمین قیمت‌های سودآور برای کشاورزان، چه در سال‌های پربار و چه در سال‌های کم‌بار، باید توسعه یابد.

شکل ۶: تفاوت قیمت بین قیمت‌های برداشت با قیمت‌های خرده‌فروشی برای برخی از محصولات کشاورزی منتخب، ۲۰۱۶-۲۰۱۵

۲۰۱۵

1. Agriculture Census 2010-11.

۲. آخرین داده قابل دسترس برای FHP تنها برای سال ۲۰۱۶-۲۰۱۵ وجود دارد. میانگین‌های وزنی ایالتی دسترسی‌پذیر نبودند، FHP سال ۲۰۱۴-۲۰۱۵ به همان میزانی که MSP بیت سال‌های ۲۰۱۴-۲۰۱۵ و ۲۰۱۶-۲۰۱۵ افزایش داشته، افزایش یافته است. قیمت سرانه خرده‌فروشی به وسیله میانگین ساده قیمت‌های ماهانه در ایالت‌ها احصا شده است.

۳- اشتغال غیرزراعی

فقدان فرصت‌های شغلی غیرزراعی به وابستگی مفرط کشاورزان کوچک و خرده کشاورز و نیز زارعان بی‌زمین، به کشاورزی برای تأمین معیشت منجر شده است.

۴- اعتبار زراعی

به‌رغم تخصیص بیش از ۱۱ کرور روپیه اعتبار تجاری، دسترسی به اعتبار نهادی (تعریف شده برحسب نهادها)، به‌ویژه برای کشاورزان مستأجر، همچنان محدود است.

۵- تجارت زراعی

صادرکنندگان کالاهای زراعی، به دلیل وجود نااطمینانی‌ها در نظام تجارت خارجی، در بالا بردن سهم‌شان در بازارهای جهانی ناکام هستند.

۶-۴- راه پیش رو

– اصلاحات در بازاریابی

بسیاری از محدودیت‌ها در بازاریابی را می‌توان با اجرای قانون الگوی محصول زراعی و بازاریابی دام ۲۰۱۷ (APLM)، رفع کرد^۱ که ناظر بر تسریع اصلاحات بازاریابی زراعی از جمله برپا کردن بازار در بخش خصوصی، اجازه فروش مستقیم به صادرکنندگان/ فرآوران و مشتریان، بازارهای زارع-مشتري، تجارت الکترونیک، قیمت عمده‌فروشی واحد، وجود مجوزهای تجاری واحد در هر ایالت، اظهار میزان ذخایر انبارها، سیلوها و سردخانه‌ها به منزله زیربخشی از بازار و اجرای بازار ملی کشاورزی. قانون الگوی محصول زراعی و بازاریابی دام (APLM) باید در تمامی ایالت‌ها، در کاراترین شکل ممکن آن، به اجرا درآید.

– اصلاح قانون کالاهای ضروری

قانون کالاهای ضروری که بر اساس تجربه نقشی ضدانگیزی در سرمایه‌گذاری کلان در حوزه زیرساخت و فناوری زراعی داشته است، باید با آیین‌نامه‌ای مدرن که در آن منافع کشاورزان و مصرف‌کنندگان به توازن برسد، جایگزین شود.

1. Committee on Doubling Farmers' Income, Ministry of Agriculture & Farmers Welfare (2017). Volume XIII: Structural Reforms and Governance Framework. New Delhi.

– سیاست صادرات باثبات

دولت هند باید با رایزنی با ذی‌نفعان به سیاستی باثبات و منسجم در خصوص صادرات کشاورزی برسد. در حالت آرمانی افق زمانی این سیاست پنج تا ده ساله خواهد بود و تمهیدات لحاظ شده در آن زمینه را برای کنترل و پایش میان‌مدت فراهم آورند. برای دستیابی فوری به این هدف تلاش‌هایی باید صورت گیرد.

– تحقق قیمت

دولت باید کمیسیون قیمت‌ها و زمین‌های زراعی (CACP) را با محکمه‌ای خاص مسائل کشاورزی و همسو با تبصره‌های ماده ۳۲۳ B قانون اساسی جایگزین کند. نیتی آیوگ باید گروهی را برای بررسی موارد زیر تشکیل دهد:

– جایگزین ساختن حداقل قیمت حمایتی (MSP) با حداقل قیمت ذخیره (MRP) که می‌تواند نقطه عزیمتی برای مزایده در بازار عمده‌فروشی باشد.

– جدا ساختن معیارهای MSP برای (۱) محصولات مازاد؛ (۲) برای محصولاتی که در سطح جهانی فراهم‌اند، اما در داخل با کمبود آنها مواجهیم؛ و (۳) محصولاتی که هم در سطح جهانی و هم در سطح داخلی با کمبود مواجه‌اند.

– بررسی گزینه‌هایی برای شمول یافتن تاجران خصوصی فعال در بازار جهت تکمیل نظام حداقل قیمت حمایتی از طریق سیستم تشویق و پرداخت‌های کارمزدی.

بالا بردن حداقل قیمت حمایتی (MSP) یا قیمت‌ها تنها می‌تواند راه‌حلی جزئی و موردی برای مسئله تضمین بازگشت پرفایده برای کشاورزان باشد. راه‌حل بلندمدت در ایجاد یک بازار ملی یکپارچه، رقابتی و باثبات نهفته است که بتواند به کشف قیمت کمک کند و رژیم تجاری بلندمدتی را که مطلوب صادرات باشد، ایجاد نماید.

خدمات مشاوره‌ای زراعی: یک سرویس مشاوره زراعی مؤثر و فناوری پایه می‌تواند همراستا با آنچه در دپارتمان کشاورزی ایالت متحده (USDA) و اتحادیه اروپا وجود دارد، در نظر گرفته شود. هدف از این سرویس، اطمینان یافتن از این است که کشاورزان رویه‌های بهینه کشت را اتخاذ کنند که درآمدها را حداکثر کند.

دادوستد سلف: تجارت یا دادوستد سلف باید تشویق شود. حذف موانع ورود به منظور افزایش عمق بازار باید مورد نظر قرار گیرد.

بیمه کشت: PMFBY (Pradhan Mantri Fasal Bima Yojana) که یک برنامه حمایت از کشاورزان به ادامه فعالیت کشاورزی است، باید در راستای اهداف زیر اصلاح شود:

- بهسازی بیمه مبتنی بر وضعیت آب‌وهوا
- افزایش پوشش بیمه‌ای کشاورزانی که وام‌گیر نیستند
- اجازه دادن به کشت ترکیبی و افزایش تعداد کشت‌های اعلام‌شده.

- کشاورزی قراردادی

ترغیب ایالت‌ها به اجرای قانون الگوی کشاورزی قراردادی ۲۰۱۸: کشاورزی قراردادی را به مثابه قیمت‌های سلف متصور شد. این قرارداد، قیمت و کیفیتی را مشخص می‌کند که در آن قیمت‌ها، محصولات کشاورزان خریداری خواهند شد. این قرارداد از حقوق کشاورزان در زمان‌هایی که قیمت‌ها به سطحی زیر حداقل قیمت تضمینی (MSP) می‌رسند محافظت می‌کند.

پیرابند ۱: ویژگی‌های بارز سند الگوی کشاورزی قراردادی، ۲۰۱۸

قانون الگوی کشاورزی قراردادی سال ۲۰۱۸ تلاشی است برای ارتقای محیط فراخور کشاورزی قراردادی. نخست، این قانون کشاورزی قراردادی را از حوزه اختیار کمیته‌های بازاریابی محصولات کشاورزی (APMC) خارج می‌کند. تحت این قانون الگو، هر توافقی باید در کمیته ضبط توافق و ثبت‌نام ثبت شود، کمیته‌ای که شامل مقامات رسمی از دپارتمان‌هایی مانند کشاورزی، باغبانی، دامپروری، بازاریابی، شیلات و توسعه روستایی است. این کمیته را می‌توان در سطوح منطقه، بلوک یا تالوک تشکیل داد. سند مذکور همچنین حاوی تبصره‌ای برای ایجاد یک نهاد مسئول در سطح ایالت است که به موضوع کشاورزی قراردادی (ارتقا و تسهیل بخشی) می‌پردازد.

رفع اختلافات، موضوع مهمی در روان‌سازی کارکرد این قانون الگو است. هم کشاورزان و هم خریداران باید از مخاطرات و ریسک‌های مربوط به اجرای قرارداد محافظت شوند. برای مثال، خریداران در معرض این ریسک قرار دارند که کشاورز محصولات خود را به طرف سوم بفروشد، حال این که کشاورز با این ریسک مواجه است که قیمتی کمتر از قیمت توافق‌شده را دریافت کند. قانون الگو حاوی تبصره‌های متعددی است که جملگی بر مسئله حل منازعات ناظرند. به‌طور خلاصه، (۱) مذاکره و آشتی بر اساس راه‌حل‌های توافق‌شده و دوسویه؛ (۲) ارجاع موضوع به مقام منتخب رفع تعارض در آن ناحیه؛ و (۳) ارجاع به نهاد مسئول (ارتقا و تسهیل بخشی) کشاورزی قراردادی در صورتی که بر اساس موارد ۱ و ۲ راه‌حلی یافت نشد.

- تجمیع زمین

- تشویق ایالت‌ها برای اجرای قانون الگوی اجاره زمین زراعی ۲۰۱۶: یکی از اهداف قانون الگو ارتقای دسترسی به زمین برای کشاورزان کوچک و خرده کشاورز از طریق اجاره زمین و فراهم کردن سازوکاری برای مستأجران است تا به اعتبار نهادی (تعریف شده بر حسب نهادها) دسترسی پیدا کنند. یکی از محدودیت‌های عمده در راه اجاره زمین تحت محیط مقررات تنظیمی حاکم، بی‌رغبتی مالکان زمین به اجاره دادن آن به دلیل ترسی که از تصاحب زمین از سوی مستأجران است. قانون الگو، حقوق و

مسئولیت‌های مالک و مستأجر را صریحاً اعلام می‌دارد. این قانون، مانند قانون الگوی کشاورزی قراردادی حاوی تبصره‌هایی در خصوص حل اختلافات در بازه زمانی مشخص است.

- دیجیتال کردن ثبت زمین: تکمیل دیجیتالی شدن ثبت‌های زمین امری ضروری برای اجرای مؤثر لیزینگ یا اجاره زمین است. برچسب‌زنی جغرافیایی، در کنار ثبت برخط مکان ثبت زمین برای ایجاد اسناد روزآمد باید صورت پذیرد.^۱

- ارتقای سازمان‌های کشاورز تولیدکننده (FPO): امروز ۷۴۱ سازمان کشاورز تولیدکننده در کشور وجود دارد که ذیل حمایت کنسرسیون کسب‌وکارهای زراعی کشاورزان کوچک (SFAC)^۲ مدیریت می‌شوند. این سازمان‌ها نشان دادند که تجمیع کشاورزان می‌تواند به دستیابی به صرفه‌های حاصل از مقیاس کمک کند. عواید اختصاص یافته به استارت‌آپ‌ها ذیل مأموریت استارت‌آپ هند باید به این سازمان‌ها نیز اختصاص یابد. الگوی مشمولیت مشترک بانک ملی کشاورزی و توسعه روستایی (NBARD)^۳ می‌تواند برای هدایت کشاورزان کوچک در زنجیره ارزش ارتقا یابد.

- تحقیق و توسعه

- تمرکز بر کشاورزی دقیق: حمایت از پژوهش‌هایی که درباره موضوعات زیرند: پمپ‌های آبیاری کم‌مصرف، آبیاری قطره‌ای، فناوری‌هایی که با تحولات اقلیمی سازگارند، اینترنت اشیا و کاربست فناوری در دام پروری برای کنترل رفتار، سلامت و تولید حیوانات و آماده شدن برای چالش‌های آینده.

- افزایش مخارج پژوهشی: مخارج پژوهشی که در حال حاضر ۰,۳ درصد از GDP است، باید تا سطح ۱ درصد از GDP افزایش یابد.

- ایجاد یک کانون دانشی برای انتشار بهترین رویه‌ها: ضروری است که از فناوری‌های جدید در سطح مزرعه به کار گرفته شوند. عملکرد کریشی ویگیان کندراها (KVK) که مراکز تحقیقات کشاورزی هستند باید مرتباً توسط آژانس‌های خارجی مورد بررسی قرار گیرد و KVK‌های فعال باید به منظور انتشار بهترین رویه‌ها در سطح میدانی تقویت شوند.

- توسعه الگوهای کشاورزی یکپارچه: پژوهش‌ها تاکنون بر کشت‌ها و کسب و کارهای منفرد معطوف بوده‌اند. هیئت پژوهش زارعی هند (ICAR) و دانشگاه‌های کشاورزی ایالتی (SAUs) باید نگاه خود را به عرضه

1. Committee on Doubling Farmers' Income, Ministry of Agriculture & Farmers Welfare (2017). Volume XIII: Structural Reforms and Governance Framework. New Delhi

2. Farmer producer organizations

3. Small Farmers Agribusiness Consortium

4. National Bank for Agriculture and Rural Development

توصیه‌های تخصصی در سراسر زنجیره ارزش زراعی معطوف سازند، به نحوی که کلیه فعالیت‌ها از تولید، پساتولید، فراوری و سایر اقدامات را پوشش دهند.

– نوآوری

در این رابطه، پیشرفت‌های مهم متعددی هستند که می‌توانند در دو برابر ساختن درآمد کشاورزان نقش داشته باشند.

– یکی از این موارد به موفقیت کشاورزی طبیعی با بودجه صفر توسط سوبه‌هاش پالکار مربوط می‌شود. این مورد هم‌اکنون در سراسر کشور به کار بسته شده و از طریق کاهش هزینه‌های تولید و افزایش درآمد به واسطه افزایش برداشت و ارتقای کیفیت محصولات زراعی، افزایش قابل ملاحظه‌ای در درآمد خالص کشاورزان به وجود آورده است.

– دوم، نهاده‌های گیاهی به ثبت رسیده‌ای وجود دارند که کیفیت خاک را ارتقا می‌دهند و گیاهان را در برابر آفت‌ها مقاوم‌تر می‌سازند. این نهاده‌های گیاهی که داده‌های عملکرد آن‌ها هم‌اکنون در دسترس هزاران کشاورزان قرار دارد، باید در سراسر کشور رواج پیدا کند.

– سوم، در رابطه با تکنیک‌های کشاورزی ارگانیک، پیشرفت سریعی رخ داده است که به نوبه خود می‌توانند به افزایش درآمد پرورش‌دهندگان و مولدان محصولات لبنی کمک کنند. این موارد باید به‌دقت مورد بررسی قرار گیرند و در صورت امکان در سراسر کشور به کار گرفته شوند.

– درآمد غیرزراعی

– هدایت نیروی کار از بخش کشاورزی به بخش صنایع تولیدی راه درازی برای هدف دو برابر ساختن درآمد کشاورزان است. بر اساس برآوردهای ارائه شده از سوی چاند، سریواستاوا و سینگ (۲۰۱۷)، تقریباً دوسوم درآمد روستایی در فعالیت‌های غیرزراعی ایجاد می‌شود. در فعالیت‌های غیرزراعی در مناطق روستایی، یک راه دیگر تغییر مسیر کشاورزان به کسب و کار زراعی و آن دسته از مهارت‌های زراعی است که با کمبود عرضه دست به گریبان‌اند. ایجاد و حمایت از کارآفرینان زراعی برای دستیابی به ارزش افزوده بیشتر از طریق فراوری زراعی و تکثیر خدمات ترویجی مدرن.

– هندوستان باید رشد در بخش صنایع تولیدی، خدمات و صادرات را شتاب دهد تا زمینه انتقال نیروی کار را از بخش کشاورزی به این بخش‌ها فراهم کند. این مورد به بهره‌وری و درآمد بیشتر کشاورزان می‌انجامد.

۷- دو برابر ساختن درآمد کشاورزان (۳): زنجیره ارزش و زیرساخت

۷-۱- اهداف

- تحول بخشیدن به اقتصاد روستایی/ زراعی از طریق ایجاد زیرساخت روستایی مدرن و سیستم زنجیره ارزش یکپارچه
- بهره‌جویی از زنجیره ارزش برای تقویت صادرات محصولات غذایی هندوستان
- ایجاد تنوع بخشی شغلی و فرصت‌های شغلی باکیفیت به منظور دو برابر ساختن درآمد کشاورزان تا سال ۲۰۲۲-۲۰۲۳

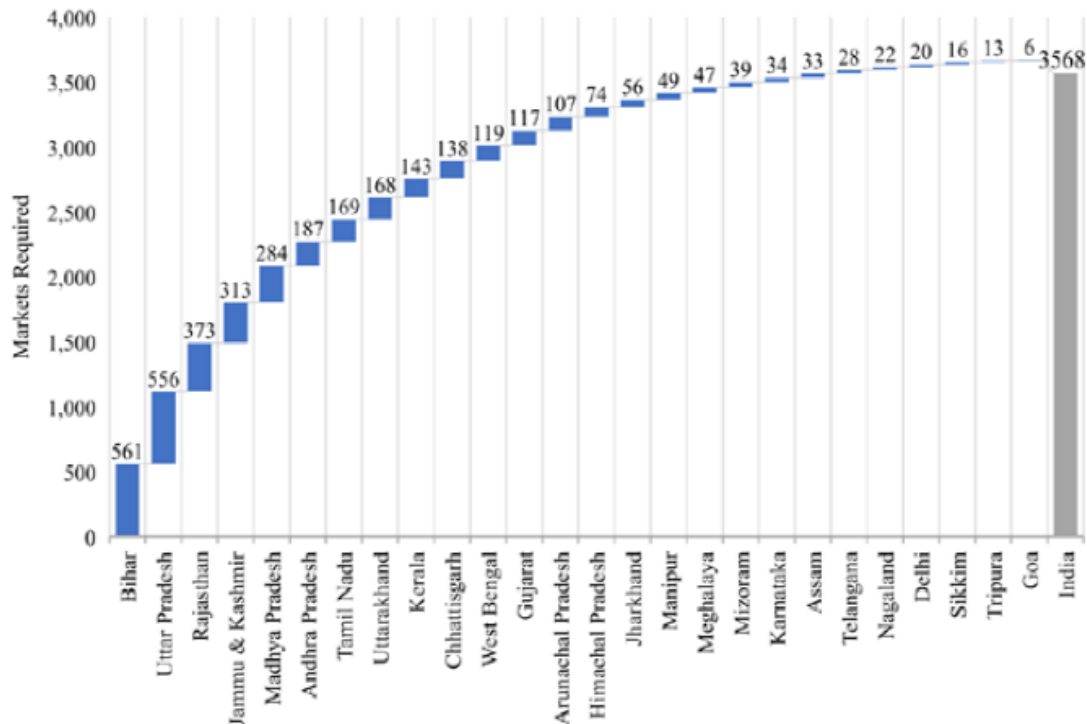
۷-۲- وضعیت موجود

به‌رغم پیشرفت سریع مناطق روستایی هندوستان، این مناطق همچنان از کمبود زیرساخت رنج می‌برند. دولت مستقر اقدامات ستودنی برای دستیابی به بهره‌مندی روستاها از برق و شتاب بخشیدن به ایجاد تسهیلات ارتباطی میان ساکنان این مناطق از طریق پردهان مانتری گرام ساداک یوجانا (PMGSY) که یک طرح ارتباط‌دهی مناطق روستایی به نقاط مواصلاتی اصلی می‌باشد، صورت داده است. در همین چارچوب، استفاده از برق در میان خانوار، به لطف طرح برق‌رسانی به نقاط دورافتاده (SAUBHAGYA) با پیشرفت قابل توجهی روبه‌رو شده است. زیرساخت زراعی مانند بازارهای روستایی، انبارها، زنجیره سردخانه‌ای، کانون‌های مربوط به ماشین‌آلات زراعی و آبیاری عمومی همچنان نیازمند به‌روزرسانی است.

بر اساس توصیه‌های هیئت دالوای در رابطه با دو برابر ساختن درآمد کشاورزان، تعداد بازارهای افزوده مورد نیاز به ۳۵۴۸ عدد می‌رسد. بودجه سال ۲۰۱۹-۲۰۱۸ برای توسعه بازارهای ادواری روستایی^۱ به بازارهای زراعی گرامین^۲ سبب بهبود دسترسی بازار برای کشاورزان کوچک و خرده کشاورز خواهد شد. بر اساس این اقدام، بازارهای زراعی (GrAM) به منزله تسهیلاتی برای مرحله اول فعالیت‌های پساتولیدی به رسمیت شناخته می‌شوند، تسهیلاتی که تجمیع و ترابری را از سطح روستا تا بازارهای عمده‌فروشی امکان‌پذیر می‌گردانند. بازارهای زراعی ملی الکترونیک^۳ در سال ۲۰۱۶ برپا شدند و هدف از آن‌ها ایجاد یک بازار ملی یکپارچه بود. تاکنون ۴۷۹ ماندی در میان ۱۴ ایالت بر اساس این پلتفرم یکپارچه شده‌اند.

---

1. Pradhan Mantri Gram Sadak Yojana
2. Rural Periodic Markets (RPM)
3. Grameen Agriculture Markets (GrAM)
4. Electronic national agriculture market (e-NAM)

شکل ۷: بازارهای افزوده مورد نیاز تا ۲۰۲۳-۲۰۲۲

فقدان زیرساخت مربوط به زنجیره سردخانه‌ای کافی و کارا، سبب‌ساز خسارت‌های عظیم پس از برداشت بوده است که بر اساس برآوردها، سالانه ۹۲۵۶۱ کرور روپیه از این بابت هدر می‌رود.^۱ بخش اعظم این خسارت‌ها به محصولات فاسدشدنی مربوط می‌شوند. افزون بر این، بر اساس گزارش‌های انجام گرفته در سال‌های اخیر،^۲ اکثر سردخانه‌های موجود تنها مختص به یک محصول واحد هستند، در نتیجه بخشی از فضای انبارداری آن‌ها برای مدتی مدید تا ۶ ماه در سال، عاطل باقی می‌مانند. همچنین زیرساخت مربوط به زنجیره سردخانه‌ها به طور نابرابر در ایالت‌ها توزیع شده است.

زیرساخت زنجیره سردخانه‌ای ناکافی، صادرات محصولات غذایی هندوستان را متأثر ساخته است. کشورها در سراسر جهان دستورالعمل‌های سختگیرانه‌ای برای واردات محصولات زراعی و فراورده‌های غذایی دارند. در این رابطه اتحادیه اروپا هشدارهای متعددی داده است، به طوری که مرسوله‌های غذایی و زراعی هندی نسبت به مرسوله‌هایی که از سایر کشورهای در حال توسعه مانند ترکیه، برزیل، چین و ویتنام به اتحادیه اروپا وارد

1. ICAR-Central Institute of Post-Harvest Engineering and Technology (CIPHET).

2. Grant Thornton and ASSOCHAM (2017), Food Processing Sector: Challenges and Growth Enablers <http://www.grantthornton.in/globalassets/1.member-firms/india/assets/pdfs/food_processing_sector.pdf>.

Accessed April 12, 2018.

می‌گردند، بیشتر عودت داده می‌شوند.^۱ هندوستان ظرفیت صادراتی بالایی دارد، واقعیتی که انعکاس آن را می‌توان در این باره دید که در ۷۲ درصد از موارد، قیمت کالاهای داخلی از قیمت‌های صادراتی کمتر بوده است.^۲

دولت حاکم گام‌های متعددی برای نوسازی زنجیره ارزش زراعی برداشته است. طرح بخش مرکزی SAMPADA به منظور تکمیل بخش کشاورزی با نوسازی فعالیت‌های فراوری و کاهش پسماندهای زراعی شکل گرفته است. به همین ترتیب، در بودجه سال ۲۰۱۸-۲۰۱۹ به «عملیات سبز» در «عملیات سیل» اشاره شده است. این طرح به منظور ارتقای سازمان‌های زارعین تولیدکننده، لجستیک زراعی، تجهیزات فراوری و مدیریت حرفه‌ای چنین عملیاتی تدوین شده است.

جدول ۲: شکاف‌ها موجود در توسعه زنجیره سردخانه‌ای

وضعیت در تاریخ ۲۰۱۷/۱۲/۳۱	نیازهای کل کشور در سال ۲۰۱۵	نوع
۲۰۸۶۴	۶۹۸۳۱	مراکز بسته‌بندی
۳۵،۸۸ (میلیون تن)	۳۴،۱۶ (میلیون تن)	سردخانه (میلیون)
۱۰۴۷	۵۲۸۲۶	خودروهای یخچال‌دار
۴۴۳	۸۳۱۹	اتاق‌های عمل‌آوری (رسیدن) میوه‌ها

۷-۳- محدودیت‌ها

۱- سرمایه‌گذاری‌های خصوصی و عمومی در بخش کشاورزی از اوایل دهه ۹۰ تا به امروز نازل و اندک بوده است. گلوگاه‌های مربوط به پیاده‌سازی و درجه بالای عدم قطعیت و ناطمینانی، انگیزه سرمایه‌گذاران را برای سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی کاهش داده است.

۲- ناتوانی در تحصیل زمین برای استقرار بازار خانگی که نتیجه محدودیت‌های موجود در رابطه با اجاره و تصاحب زمین است، از جمله محدودیت‌های عمده دیگر است.

۳- حتا زیرساخت‌های بازاریابی موجود نیز از نبود تأمین مالی، نیروی انسانی و امکانات مناسب رنج می‌برند. بازارچه‌های محلی فرصتی برای مزایده‌های آزاد فراهم نمی‌کنند و به منزله مکانی برای خریدهای دولتی نقش ایفا می‌نمایند. افزون بر این، این بازارها ماهیت فصلی و نامنظم دارند و میزانی کمتر از ۵ درصد از حجم مبادلات بازارهای اصلی را به خود اختصاص می‌دهند.

1. Goyal, Mukherjee and Kapoor (2017). India's Exports of Food Products: Food Safety Issues and Way Forward. ICRIER: New Delhi.
2. Gulati and Saini (2017). Price Distortions in Indian Agriculture. ICRIER: New Delhi.

۴- ضعف در حفظ جاده‌های روستایی نیز سبب‌ساز محدودیت بزرگی بوده و ارتباط موصلاتی با جاده‌های محلی و فرعی همچنان نیمه بهینه باقی مانده است.

۵- در بخش برق، خط برق‌رسانی جداگانه برای تأمین انرژی حوزه کشاورزی و خانگی در بسیاری از ایالت‌ها هنوز صورت نپذیرفته است.

۶- نبود بهترین رویه‌های زراعی، صادرات محصولات غذایی هند را با مشکل مواجه ساخته است. برای اطمینان یافتن از این که محصولات با استانداردها و معیارهای صادراتی انطباق دارند، مداخلات در سطح مزرعه یا تولیدکننده باید اعمال شود. با این حال، عواملی مانند نبود سازوکار ردیابی تولید از مزرعه تا مصرف‌کننده، هلدینگ‌های چندپارچه و محدودیت‌های مربوط به فراهم‌سازی مستقیم محصولات از کشاورزان در برخی از ایالت‌ها، به‌واقع اطمینان حاصل کردن از این که محصولات با استانداردهای صادراتی باکیفیت حاصل آینده را ناممکن ساخته است.

۷-۴- راه پیش رو

۷-۴-۱- بازارها و زنجیره‌ی ارزش

وضعیت زیرساخت برای زنجیره‌های ارزش زراعی: انبارداری، مراکز بسته‌بندی، اتاق‌های به عمل‌آوری (رسیدن) میوه و ذخایر سردخانه‌ای، شامل آن دسته از تسهیلاتی که در سطح روستا تأسیس می‌شوند، باید بر اساس وضعیت زیرساختی تمام و کمالی ترتیب یابند که این‌ها را قادر سازد تا از فواید و عواید مالی ناشی از چنین وضعیتی بهره‌مند گردند.

مراکز تسهیلاتی در سطح روستا: به منظور بهره‌مند ساختن کشاورزان کوچک و خرده کشاورزان و مراکز دولتی جمع‌آوری ضایعات دام برحسب نوع مصرف و امکانات انبارداری باید در سطح بلوک/ روستا برپا گردند. اعلامیه بودجه مربوط به توسعه بازارهای زراعی گرامین (GrAM) به توسعه زیرساخت‌های بازاریابی زراعی کمک خواهد کرد و از فاصله بازارها و مزارع خواهد کاست.

اتصال تولید به فراوری: مراکز جمع‌آوری در سطح روستا برای میوه‌جات و سبزیجات باید به واحدهای فراوری بزرگ متصل شوند. بخش خصوصی باید به‌نحوی فعال درگیر توسعه مراکز فراوری در نزدیکی بازارهای ادواری روستایی^۱ گردند.

1. Rural periodic markets (RPM)

فراوری غذا: به منظور ارتقای ارزش افزوده در کشت سبزی و میوه‌جات، تمرکز بیشتری باید بر صنایع فراوری غذا معطوف شود. دولت اکنون توجهش را به ترویج و ترفیع «کارآفرینان زراعی» معطوف ساخته است. این امر به نوسازی سریع بخش کشاورزی منجر خواهد شد.

بازارهای روستایی: توسعه بازارچه‌های خصوصی. فراوردگان زراعی و غذایی که به منظور حمایت از مواد اولیه خود مایل به برپایی ادغام معکوس هستند باید با دولت در امر سازمان‌دهی منابع از طریق RPMها مشارکت کنند.

بهبودی بازارهای عمده‌فروشی: بهسازی بازارهای عمده‌فروشی با تسهیلات ذخیره‌سازی موقتی، عملیات مربوط به مراکز بسته‌بندی و تسهیلات سردخانه‌ای.

بهبودی انبارها: تأمین مالی از طریق وثیقه‌گذاری در انبارها که از طریق رسیده‌های انباری مذاکره‌پذیر^۱ انجام می‌گیرد، باید در حکم ابزاری بدیل برای تأمین مالی استفاده و ترویج شود. دپارتمان کشاورزی و رفاه کشاورزان^۲ باید دستورالعمل‌هایی برای ترویج وام‌های پس از مرحله برداشت و تجارت حواله انبار قابل مبادله e-NWR تدوین کند.

مراکز مربوط به منابع در سطح بلوک: تأسیس مراکز منابع کارا در سطح بلوک به منظور ایجاد زنجیره‌های ارزش، با توجه به خوشه‌های روستایی و به همراهی خدمات اجتماعی. این امر راه‌حلی یکپارچه در اختیار کشاورزان قرار می‌دهد تا ملزومات خود برای زراعت و سایر خدمات دیگر را فراهم آورند. همچنین این مسئله، از طریق درگیر ساختن جوانان و ایجاد کارآفرینان در سطح روستا، به ایجاد اشتغال در سطح محلی دامن می‌زند.

همگرایی در اقدامات دولتی: بین اقدامات وزارت کشاورزی، فراوری غذا و تجارت باید همگرایی ایجاد شود تا اتصال و پیوندهای تدارکاتی، تسهیلات فراوری، زنجیره‌های فروش و فعالیت‌های صادراتی مؤثر تقویت شوند و توسعه یابند. این امر به هم‌افزایی میان اقدامات گوناگون کمک می‌کند، نظیر اقدام راشتیا کریشی ویکاس یوجانا^۳ از وزارت کشاورزی، شکاف در موفقیت صندوق‌های تأمین مالی وزارت تجارت برای زنجیره‌های سردخانه‌ای و توسعه زیرساخت‌های انبارداری و پردهان مانتری کیسان ساپادا یوجانا^۴ از MOFPA.

---

1. Negotiable warehouse receipts (NWR)
2. Department of Agriculture and Farmers' Welfare (DACFW)
3. Rashtriya Krishi Vikas Yojana (RKVY)
4. Pradhan Mantri Kisan Sampada Yojana

تقویت عملیات مربوط به قطار باری: عملیات مربوط به قطار باری باید از طریق کانتینرهای حرارتی و تسهیلات بارگذاری و باراندازی تقویت شود تا به این وسیله خسارت‌های پس از مرحله برداشت کاهش یابد و ایالت‌های محصور در خشکی برای بازارهای صادراتی به هم متصل شوند.

۷-۴-۲- جاده‌های روستایی، الکتریسیته و مکانیزاسیون

حفظ جاده‌های روستایی از طریق انجمن‌های خود حمایتی زنان (SHG): حفظ جاده‌ها از طریق SHG زنان توسط برخی از ایالت‌ها (نظیر اتارخاند) محک گذاشته شده و بسیار نویدبخش بوده است. این الگو می‌تواند برای سایر ایالت‌ها نیز به کار بسته شود.

بازبینی معیارهای مربوط به هویت‌یابی ساکنان روستایی برای جاده‌های مواصلاتی: برای اطمینان یافتن از شمولیت بیشتر، معیار هویت‌یابی ساکنان برای اتصال جاده‌های روستایی واقع در مناطق متأثر از وضعیت حاد بال غربی هندوستان باید مورد بازبینی قرار گیرد.

ایجاد انگیزه برای جداسازی خطوط برق‌رسانی: تمامی شرکت‌های توزیع برق (DISCOMs) باید ترغیب شوند تا خطوط برق‌رسانی روستایی را تفکیک کنند. اتصالات نقاط کشاورزی و خطوط برق‌رسانی باید از شبکه برق محلی روستایی جدا باشد.

ترغیب سرمایه‌گذاری خصوصی در ماشین‌آلات زراعی: باید برای کارآفرینان خصوصی انگیزه ایجاد کرد تا نسبت به تأسیس کانون‌های مکانیزاسیون ماشین‌آلات زراعی کوچک برای هر ۱۰۰۰ هکتار و کانون‌های ماشین‌آلات بزرگ برای هر ۵۰۰۰ هکتار منطقه‌ی زیرکشت اقدام کنند.

۷-۴-۳- توانمندسازهای صادرات

توسعه خوشه‌های صادرات محور: اداره توسعه صادرات غذاهای فراوری‌شده (APEDA) در زمینه توسعه خوشه‌های صادرات محور با تسهیلات زیرساختی مشترک پیشگام بوده است. این خوشه‌ها باید از یک نظام عملیاتی مربوط به زنجیره کامل محصول تا سردخانه و نیز از تسهیلات فراوری برخوردار باشند.

افزایش تعداد آزمایشگاه‌های تست و آزمون‌گری: تعداد آزمایشگاه‌های آزمون‌گری که در صدور گواهینامه‌های بهداشتی برای صادرکنندگان تخصص دارند همچنان نازل است. آزمایشگاه‌های خصوصی باید برای دستیابی به اعتبار بین‌المللی مورد حمایت مالی قرار گیرند. همان‌طور که مرجع توسعه صادرات کشاورزی و محصولات فراوری‌شده (APEDA) نیز پیشنهاد کرده، دانشگاه‌های کشاورزی باید آزمایشگاه‌های خود را تحت گواهینامه‌های اعتباری APEDA درآورند.

افزایش تجهیزات پردازش بار در فرودگاه‌ها: مرجع توسعه صادرات کشاورزی و محصولات فراوری شده (APEDA) افزایش ظرفیت مجموعه بار فرودگاه احمدآباد و فرودگاه بمبئی را برای پردازش محموله‌های زراعی پیشنهاد کرده است.

ترخیص گمرکی سبز: باید تلاش کرد تا یک مسیر سبز گمرکی برای محصولات فاسدشدنی در فرودگاه‌های خاصی که هواپیماهای باری فعالیت می‌کنند ایجاد شود.

چارچوب‌های مقررات تنظیمی برای مبارزه با عدم پذیرش کالا در بازارهای صادراتی: چارچوب‌های مقررات تنظیمی در خصوص استفاده از کودها، هورمون‌های رشد و آنتی‌بیوتیک‌ها برای محصولات دریایی، باید توسعه و به نحوی مؤثر پیاده شود تا نرخ عدم پذیرش کالا در بازار صادراتی کاهش یابد.

اطمینان یافتن از سازوکار رصد کار: ارتقای جایگاه سازمان‌های تولیدی کشاورزان، خوشه‌های صادرات پایه و کشاورزی قراردادی متضمن اطمینان یافتن از رصد محصولات زراعی، به منزله یکی از الزامات کلیدی صادرات است.

۸- شمول مالی

۸-۱- اهداف

– بانکداری برای همگان

– حساب‌های بانکی: فراهم کردن دسترسی عام به حساب‌های بانکی که درگاهی برای تمامی خدمات بانکی هستند.

– خدمات پرداخت دیجیتال: فراهم کردن دسترسی به خدمات پرداخت دیجیتال و افزایش ضریب نفوذ آن.

– ایجاد ایمنی برای ناایمن‌ها

– بیمه و امنیت اجتماعی: فراهم کردن پوشش بیمه‌ای عام برای زندگی، تصادفات و فراهم کردن مقرری بازنشستگی و سایر خدمات مربوط به بازنشستگی.

– متنوع‌سازی دارایی‌ها: متنوع‌سازی پرتفولیوی دارایی خانوارها از طریق افزایش مشارکت آن‌ها در بازارهای سرمایه.

– دسترسی بهتر به اعتبارات با هزینه معقول برای افرادی که در حال حاضر از این خدمات محروم‌اند.

۸-۲- وضعیت موجود

دولت طرح‌های مهم بسیاری برای ارتقای شمول مالی و فراهم آوردن امنیت مالی به قصد توانمند ساختن فقرا و افرادی که به تسهیلات بانکی دسترسی ندارند، در دست دارد این طرح‌ها شامل پردهان مانتری مودرا یوجانا، طرح هند وفادار، طرح پردهان مانتری جیوان جیوتی بیما یوجانا، پردهان مانتری سوراکشا بیما یوجانا و آتال پنشین یوجاناست.

این طرح‌ها پیشرفت‌ها و ترقی‌های زیادی را در رابطه با مبحث مربوطه رقم زده‌اند. بر اساس داده‌های بانک جهانی در سال ۲۰۱۴، ۵۳ درصد از بزرگسالان حساب بانکی داشته‌اند. این میزان در سال ۲۰۱۷ به ۸۰ درصد رسید که با کشور چین قابل مقایسه است.^۱ مطالعات مستقل بسیاری اخیراً بر افزایش مالکیت و استفاده فعالانه

1. The Global Findex Database 2017, World Bank. Accessed June 14, 2018.

از حساب‌های بانکی دلالت داشته‌اند و این‌ها عمدتاً حاصل طرح جان دهان^۱ بوده است.^۲ در سال‌های اخیر ضریب نفوذ طرح‌های بیمه‌ای کم‌هزینه و طرح‌های بازنشستگی افزایش داشته است. به‌رغم این که اهمیت دارایی‌های مالی برای خانوارهای هندی بیش از پیش شده و دارایی‌های فیزیکی همچنان شکل مسلط پس‌انداز در میان خانوارهای هندی است.

آگاهی و استفاده از پرداخت‌های موبایل در هند نازل بوده است. در سال ۲۰۱۶، تنها یک درصد از جمعیت از سرویس‌های پرداخت موبایل استفاده می‌کردند، در حالی که این عدد در بنگلادش ۱۰ درصد، در پاکستان ۹ درصد، در کنیا ۸۱ درصد و در تانزانیا ۶۲ درصد بوده است.^۳ بسیاری از این مدل‌ها در کشورهای دیگر توسط ارائه‌دهندگان خدمات پرداختی همچون شرکت‌های مخابراتی بوده که از شیوه‌های ارتباطی مانند سرویس داده‌های تکمیلی سازمان نیافته (USSD) بهره می‌گیرند، صورت گرفته است. با این حال، پس از دور خارج شدن و راه‌اندازی پلتفرم پرداخت الکترونیک بهارات (BHIM)، ضریب نفوذ پرداخت‌های موبایل افزایش یافته است. اقدامات جدید متعددی مانند سرویس‌های پرداختی مبتنی بر آدهار، بانک‌های پرداخت و استفاده از پرداخت‌های موبایل را گسترش خواهند داد.

از نظر دسترسی به اعتبارات بانکی، هندوستان باید در این خصوص کارهای زیادی انجام دهد. در سال ۲۰۱۶، تعداد حساب وام‌های بانکی برای هر ۱۰۰۰ بزرگسال ۱۵۴ بوده است. در مقایسه، تعداد حساب وام‌ها برای هر ۱۰۰۰ بزرگسال در بنگلادش ۸۸، در پاکستان ۲۶، در آفریقای جنوبی ۴۱۷، در کنیا ۲۱۳ بوده است. همچنین، نسبت اعتبار اعطایی بانک به GDP در هند ۵۲ درصد است، در حالی که در سال ۲۰۱۶ این نسبت ۹۸ درصد است.^۴

۸-۳- محدودیت‌ها

۱- فقدان سواد مالی در میان خانوارهای کم‌درآمد و کسب‌وکارهای غیررسمی و کوچک.

۲- هزینه بالای عملیات در الگوی بانکداری سنتی.

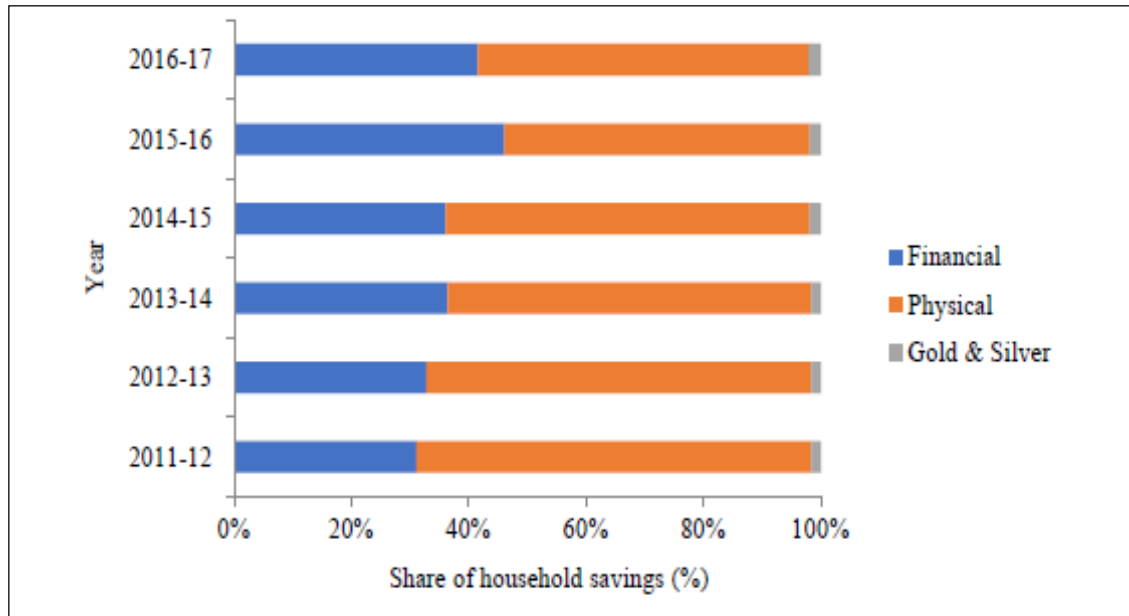
1. Jan Dhan

2. The Progress of Financial Inclusion in India: Insights from Multiple Waves of Survey Data”, Manuela Kristin Günther, Overseas Development Institute, 25 May 2017; “Banking the Unbanked: What Do 255 Million New Bank Accounts Reveal about Financial Access?”, Sumit Agarwal, Shaswat Alok, Pulak Ghosh, Soumya Ghosh, Tomasz Piskorski, Amit Seru, Columbia Business School Research Paper No. 17-12; Georgetown McDonough School of Business Research Paper No. 2906523; HKUST Finance Symposium 2017; Indian School of Business WP 2906523. October 2017; “Bank Accounts for the Unbanked: Evidence from a Big Bang Experiment”, Yakshup Chopra, Nagpurnanand Prabhala, Prasanna L. Tantri, Robert H. Smith School: Research Paper No. RHS 2919091; Indian School of Business WP 219109, May 2017.

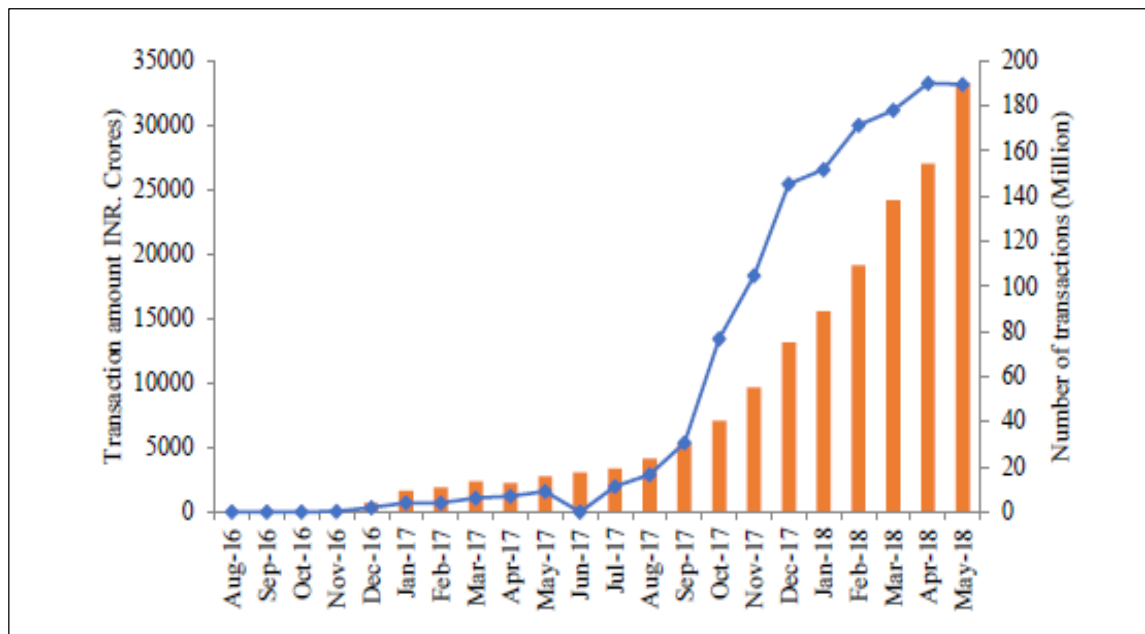
3. IMF Statistics

4. IMF Statistics

۳- الزامات مقررات تنظیمی بیش از حد برای محصولات و ورود بازار و رویکرد محافظه‌کارانه در تنظیم مقررات در رابطه با فناوری‌های جدید.

شکل ۸: توزیع پس‌انداز خانوارها در قالب دارایی‌های فیزیکی و مالی^۱

شکل ۹: رشد در استفاده از واسطه پرداخت یکپارچه (UPI)^۲

1. Source: First Revised Estimates of National Income, Consumption Expenditure, Saving and Capital Formation for 2016-17, Central Statistics Office, January 2018

2. Source: UPI Product Statistics: National Payments Corporation of India (NPCI)

۴- استفاده از فناوری برای ارتقای ارزیابی اعتبارسنجی خانوارها و کسب‌وکارهای غیررسمی

- یکی از محدودیت‌های عمده در تأمین خانوارهای کم‌درآمد و کسب‌وکارهای غیررسمی، فقدان اطلاعات در دست برای اعتباردهندگان رسمی جهت اعتبارسنجی آنهاست. نتیجه آن که هزینه اعتبار بالا می‌رود. این محدودیت را می‌توان با به کار بستن فناوری‌های مناسب رفع کرد.
- ایجاد چارچوب جدیدی برای تسهیم داده‌ها بر اساس تجربه موفق پلتفرم‌های جان دهار و آدهار به منظور ایجاد دسترسی آسان‌تر به اعتبار، به همراه ضمانت‌های ایمنی کافی برای حفاظت از محرمانگی داده‌ها.
- شکاف‌های موجود در ثبت زمین مانند انتقال املاک اجدادی، مالکیت بی‌قید و شرط بر املاک، وضع مقررات برای انبوه‌سازی مسکن در مناطق جدید و تمدید حق تصرف محدود پاتا باید رفع شوند. به علاوه، می‌توان مرکز ثبت مالکیت زمین تأسیس کرد که ماهیتی دیجیتال داشته باشد. در کنار دیجیتالی کردن، باید امنیت سایبری کشور را نیز تقویت کرد. در این زمینه باید یک چارچوب امنیت سایبری مشترک و عمومی برای تمامی ذی‌نفعان ایجاد کرد.

۵- بهره‌گیری از بانک‌ها و سایر پلتفرم‌های پرداختی برای ارتقای نظام‌های پرداختی در مناطق محروم از این خدمات

- اداره‌های پست در تمامی روستاها وجود دارند. صندوق‌های پرداخت، از جمله صندوق پرداخت پستی هندوستان می‌توانند به‌طور بالقوه نظام پرداخت‌ها را متحول سازند، درست همان‌طور که شرکت‌های مخابراتی در کشورهای آفریقایی از طریق محصولات نوآورانه مانند پول موبایل این کار را انجام دادند.
- باید رویکرد انفعالی و منعطف در راستای مقررات چنین بانک‌هایی (مانند مقررات ناظر بر الزامات حداقل سرمایه، میزان تراکنش‌ها و محدودیت بر سرمایه‌گذاری) دنبال شود تا الگوی این بانک‌ها از نظر تجاری مقیاس‌پذیرتر و معتبرتر شود.
- پرداخت‌هایی که از طریق مجرای کد ارتباط و انتقال سریع (USSD) صورت می‌پذیرند نسبت به پرداخت‌های اینترنتی اولویت دارند، چون بخش بزرگی از کاربران را که فاقد گوشی‌های هوشمند هستند دربرمی‌گیرند. این تجربه در رابطه با افزایش مقیاس در نظام‌های پرداختی در بسیاری از کشورهای آفریقایی با موفقیت همراه بوده است. در هند، USSD می‌تواند مشخصاً در مناطق روستایی در بخش‌هایی که دسترسی کافی و اتکالپذیری به اینترنت ندارند، مفید فایده باشد. از این‌رو، مجرای USSD باید برای پلتفرم‌های دولت و غیردولتی ارتقا یابد. افزون بر این، هزینه تراکنش‌های ناموفق در این سیستم باید به مصرف‌کنندگان برگردانده شود تا فرصت برای مشارکت بیشتر آنها فراهم گردد.

۶- بازبینی اساسی چارچوب مقررات تنظیمی حاکم بر محصولات مالی رسمی برای جذب خانوارها

- در صورتی که مقررات حاکم بر محصولات مالی رسمی مانند بیمه و سهام ساده شود و کاربران آسان‌تر بتوانند از آنها استفاده کنند، پذیرش این محصولات از سوی خانوارها می‌تواند افزایش یابد.
- مصادیق کلاه‌برداری در فروش محصولات مالی به خانوارها باید از طریق بازبینی اساسی چارچوب مقررات تنظیمی رفع گردد. الزامات ناظر بر آشکارسازی و شفافیت محصولات بیمه‌ای یا بازنشستگی باید تقویت شود تا فهم مصرف‌کنندگان از آنها آسان‌تر گردد.
- ساده‌سازی و حتا تعلیق مقررات در بخش بیمه، ساده‌سازی عمده مقررات مربوط به کارگزاری‌ها می‌تواند انجام گیرد. افزون بر این، محدودیت پرداخت مشوق‌ها و پاداش‌ها به کارگزاران در بیمه می‌تواند برداشته شود.
- محدودیت‌های سپرده‌گذاری الکترونیکی (KYC) در بازارهای سرمایه می‌تواند کاهش یابد و به دیگر اطلاعات KYC متصل شود تا زمینه برای تسهیل کسب‌وکار فراهم گردد و مشارکت سرمایه‌گذاران عمده افزایش یابد.
- مدت‌زمان برای برداشت اوراق پایه طلا باید کاهش یابد تا جذابیت این نوع اوراق بیشتر شود.

۹- مسکن برای همه

۹-۱- اهداف

- تأمین مسکن مناسب برای هر خانواده، مسکنی شامل امکانات بهداشتی، واجد آب لوله‌کشی و عرضه برق ۲۴ ساعت در هفته و دسترسی به آن.
- ساختن ۲۹۵ میلیون واحد مسکونی در مناطق روستایی و ۱۲ میلیون واحد مسکونی در مناطق شهری.

۹-۲- وضعیت موجود

فراخوان آشکار رئیس جمهور جهت تأمین مسکن برای هر خانواده همچنان یکی از اهداف کلیدی طرح «مسکن برای همه» است. در پی این اعلان، دولت اعلام کرد که یکی از اولویت‌های کلیدی، تأمین مسکن ایمن و قابل تهیه برای همگان است. این مسئله شامل بهسازی زاغه‌ها و بیغوله‌ها نیز می‌شود. بر اساس برآوردهای اخیر وزارت توسعه شهری و وزارت مسکن و امور شهری، حدود ۳۰ میلیون واحد مسکونی در نواحی روستایی و ۱۲ میلیون واحد مسکونی در مناطق شهری مورد نیاز است. دستیابی به هدف «مسکن برای همه» گام بزرگی برای تحقق چشم‌انداز هندوستان نوین ۲۰۲۲ است که به دنبال خود رشد اقتصادی را به همراه خواهد داشت و میلیون‌ها شغل را برای کارگران ماهر و غیرماهر به ارمغان خواهد آورد. افزون بر این، با توجه به پیوندهای پیشینی و پسینی بخش مسکن، تمرکز بر مسکن قابل تهیه می‌تواند بهره‌های گسترده‌ای را برای سایر بخش‌های محنت‌زده مانند فولاد و سیمان، به ارمغان آورد.

از سال ۱۹۸۵، دولت هندوستان طرح مسکن روستایی برای خانواده‌هایی که زیر خط فقر زندگی می‌کنند را اجرایی کرده است. طرح جدید پردهان مانتری آواس یوجانا (Gramin - PMAY-G) نیز در سال ۲۰۱۶ اجرا شد. این طرح اکنون ۱۲۰۰۰۰۰ روپیه کمک‌هزینه در مناطق مسطح و ۱۳۰۰۰۰۰ روپیه در ایالت‌های کوهستانی، در قالب اقدامی یکپارچه در مناطق صعب و دشوار ارائه می‌کند. این حمایت‌ها به خانواده‌های بی‌خانه و یا کسانی که در خانه‌های نامناسب، بر اساس داده‌های ۲۰۱۱ توافق طبقه اقتصادی-اجتماعی^۱ زندگی می‌کنند، پرداخت می‌شود.

1. Socio-Economic Caste Census (SECC)

طرح پردهان مانتری آواس یوجانا (PMAY G) با طرح سواچ بهارات (Gramin) و طرح تأمین اشتغال روستایی ملی مهاتما گاندی^۱ (MGNREGS) در زمینه احداث سرویس‌های بهداشتی و پرداخت کمک دستمزد برای کارگران غیرماهر ادغام می‌شوند.

بر اساس طرح پردهان مانتری آواس یوجانا (PMAY-G)، پیشنهاد ساخت ۱۰ میلیون واحد مسکونی روستایی در سه سال بین بازه‌های زمانی ۲۰۱۶-۲۰۱۷ و ۲۰۱۸-۲۰۱۹ ارائه شد. ملزومات مالی برآوردشده برای ساخت این میزان مسکن، ۸۱۹۷۵۰ میلیون روپیه است. طی سال ۲۰۱۶-۲۰۱۷، حدود ۳۲۱۴۰۰ خانه ساخته شده است. برای سال‌های مالی ۲۰۱۷-۲۰۱۸ دولت تکمیل ۵۱۰۰۰۰ خانه را هدف‌گذاری کرده؛ ۵۱۳۸۰۰ خانه واجد ضمانت اجرایی و جواز شده و ۴۴۵۴۰۰ خانه (۸۷،۲۹ درصد از هدف مذکور) در انتهای مارس سال ۲۰۱۸ تکمیل شده‌اند.

بر اساس پردهان مانتری آواس یوجانا (PMAY-U)، هدف مأموریت دستیابی به «مسکن برای همه» تا سال ۲۰۲۲ از طریق چهار رکن الف) بازسازی زاغه‌ها در جای خود؛ ب) مسکن قابل تهیه از طریق طرح یارانه‌ای اعتباری؛ پ) با مشارکت کارگزاران عمومی و خصوصی؛ ت) یارانه برای ساخت یا بهسازی خانه‌های منفرد فایده‌مند. برای سال مالی ۲۰۱۷-۲۰۱۸، PMAY (شهری) جواز ۲۵۰۰۰۰ واحد مسکونی و تکمیل و ساخت دستکم نیمی از این تعداد را هدف‌گذاری کرده است. در رابطه با مأموریت ۱۲ میلیون واحد مسکونی، جواز ۴۴۳۶۰۰ صادر شده و ۴۰،۱ میلیون واحد مسکونی تا پایان مارس سال ۲۰۱۸ تکمیل شده است.

۹-۳- محدودیت‌ها

طرح «مسکن برای همه» با محدودیت‌های کلیدی زیر روبه‌روست:

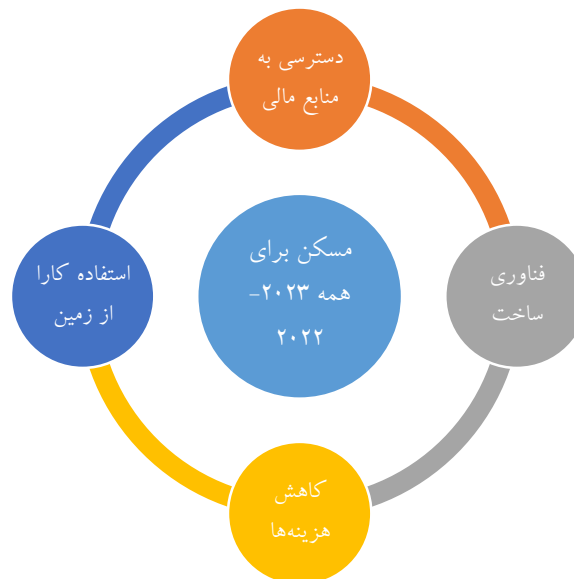
- فقدان دسترسی به منابع مالی از نهاد مالی رسمی.
- نظام تصویب چندسطحی، بسیار قدیمی مربوط به مناطق شهری در حوزه عمده شهرداری‌ها.
- برای تعداد زیادی از انواع خانه‌ها یا خانه‌های واقع در مناطق خاص این تأخیرها حتی در مواردی که طبق گزارش پنجره واحد برای این کار معرفی شده، متداول است.
- مشارکت محدود بخش خصوصی در طرح‌های مربوط به مسکن قابل تهیه در مناطق شهری.
- غالب بودن رویه‌های مرسوم ساخت مسکن که منجر به تأخیر در پیشرفت کار ساخت در مناطق شهری می‌شوند و استفاده محدود از مصالح پیش‌ساخته و پیش‌مهندسی شده.

1. Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Scheme

- دسترسی محدود به زمین‌های مناسب برای پروژه‌های مسکن قابل تهیه.
- افزایش مداوم در تعداد زاغه‌نشینان.
- تعداد ناکافی مسکن‌سازان مجرب، به‌رغم عملیات شورای توسعه مهارت بخش ساختمان از سال ۲۰۱۳.
- توان ظرفیتی محدود افراد محلی عضو شورای شهر^۱ برای صورت‌بندی و طراحی پروژه‌های انبوه‌سازی.

۹-۴- راه‌پیش‌رو

راهبردهای غلبه بر محدودیت‌های پیش‌راه مسکن قابل‌تهیه را می‌توان در قالب موارد زیر فهرست‌بندی کرد:
 (۱) دسترسی به منابع مالی؛ (۲) فناوری ساخت؛ (۳) کاهش هزینه‌ها و (۴) استفاده کارا از زمین.

شکل ۱۰: رهیافت چند شاخه برای حل محدودیت‌ها در طرح «مسکن برای همه»

۱- دسترسی به منابع مالی

- برای حصول اطمینان به دسترسی بهتر تنگدستان به منابع مالی نهادی {تخصصی}، دپارتمان خدمات مالی باید یک زیرشاخه در ذیل بخش اولویت‌دار در نظر بگیرد که با استفاده از وام، توان خرید این واحدها را داشته باشند. این دپارتمان همچنین باید شرایط شایستگی مورد نیاز برای وام‌های بانکی را مانند سقف ۱۰۰ هزار روپیه برای هزینه خانه، آسان گرداند و آستانه درآمدی ۲۰۰۰۰ روپیه را افزایش دهد.

1. Urban Local Bodies (ULB)

- دولت باید ذخیره‌های مالی فراخور با اهداف «مسکن برای همه» را افزایش دهد. بودجه ۲۰۱۹-۲۰۱۸ به برپایی صندوق مسکن قابل تهیه در بانک مسکن ملی^۱ اشاره کرده است. این مسئله هم‌افزایی میان آژانس‌هایی را که طرح‌های دولتی در زمینه مسکن را به اجرا درمی‌آورند، افزایش می‌دهد. همچنین NHB را قادر می‌سازد تا منابع مالی بیشتری را برای پروژه‌های مسکن بسیج کند. بودجه ۲۰۱۹-۲۰۱۸ پیشاپیش افزایش در تخصیص برای طرح پردهان مانتری آواس یوجانا (PMAY) به ۳۳۰۰۰ کرور روپیه و برای PMAY شهری به ۲۵۰۰۰ کرور روپیه را از محل منابع بودجه‌ای داخلی و اضافی اعلام کرده است.

۲- فناوری ساخت

- شانزده فناوری نوظهور در طرح پردهان مانتری آواس یوجانا (PMAY) شهری، شناسایی، ارزیابی و ترویج شده است. این فناوری‌ها ذیل سیستم‌های قالب‌بندی (۳)، سیستم‌های پنل پیش‌ساخته (۶)، سیستم‌های ساختاری فولادی (۲)، سیستم‌های ساخت بتن پیش‌ساخته (۳) قرار می‌گیرند. این فناوری‌های پایدار و متنوع علاوه بر نقش اساسی که در تأمین مسکن قابل تهیه مقاوم و ایمن دارند، در افزایش کیفیت ساخت، کاهش هزینه‌ها و اجرای سازگار با محیط پروژه‌های ساخت‌وساز در تمامی ایالت‌ها و منطقه‌ها و دستیابی به صرفه‌های حاصل از مقیاس تولید در نواحی شهری بسیار کارگشا هستند.
- چالش جهانی فناوری مسکن به نمایش درآمده است. این فناوری ساخت مسکن که در سطح بین‌المللی امتحان خود را پس داده است اکنون برای اجرا در دسترس هند قرار دارد و به این ترتیب ما را قادر می‌سازد تا از بهترین روبه‌های اقتصادهای مشابه در سراسر جهان بیاموزیم.
- موفقیت پروژه بازسازی نگار کیوای شرقی در دهلی می‌تواند در صورت امکان الگوبرداری شود. ویژگی کلیدی این پروژه، جایگزین‌سازی مسکن‌های عمومی سنتی که عمدتاً از استفاده ناکافی از زمین رنج می‌برند، با طرح‌های مسکونی مدرن است که از فضا در طراحی مسکن به‌طور بهینه استفاده می‌کند.
- لازم است، برای آموزش سازندگان مسکن جهت رعایت اهداف ساخت، از همگرا شدن تمهیدات پیش‌بینی شده در سند ملی معیشت شهری، پرادهان مانتری کاوشال ویکاس یوجانا، شورای توسعه مهارت ساخت هندوستان (CSDCI) و در قانون امنیت معیشتی در مناطق روستایی (MGNREGS) اطمینان حاصل شود.

1. National Housing Bank (NHB)

- نیاز است تا یک اقدام عمده در برنامه‌های مربوط به توسعه و بهسازی زاغه‌ها در مناطق شهری صورت گیرد. مأموریت ملی برای بازسکنادهی زاغه‌نشینان (NMSR) تمرکز بیشتری را در پاکسازی چهره کشور از زاغه‌نشینان مبذول خواهد داشت.

۳- کاهش هزینه‌ها

- پروژه‌های دولتی برای ایجاد کیفیت در ساخت و کاهش مخارج مربوط به نگهداری از مسکن، در مورد ساخت مسکن باید به جای رهیافت هزینه برحسب مساحت، بر رهیافت هزینه چرخه حیات (LCC) تمرکز کنند.

- حمایت‌های مالی باید به شرکت‌هایی تعلق گیرد که محصولات بازیافتی تهیه‌شده از پسماندها را به کار می‌گیرند. استفاده از چنین محصولاتی باید استاندارد شود و در انواع و اقسام طرح‌های منتخب و فناوری‌های پیش‌ساخته مورد استفاده قرار گیرند.

- پیچیدگی‌های مقررات تنظیمی باید منطقی شوند و تنها یک سیستم پنجره واحد تصویب برای کاهش زمان ساخت مسکن در مناطق شهری به کار گرفته شود. زمان لازم برای اخذ مجوزها و تأییدها باید مشخص شود، به‌نحوی که اگر مجوزها بر اساس زمان مقرر تصویب نگردید، باید با آنها به صورت مجوزهای محتمل به تصویب برخورد شود.

- از مهندسی مالی مانند مورد «اجاره به شرط تملک» که در آن مسکن بدو در قالب اجاره ارائه و پس از این که هزینه واحد پوشش داده شد مالکیت انتقال داده می‌شود، باید الگوبرداری گردد.

۴- استفاده کارا از زمین

- زمین‌های عاطل و بی‌استفاده که از منظر بخش مسئولیت‌های بخش عمومی^۱ دولت مرکزی هزینه‌زا هستند می‌توانند به منظور حل مسئله زمین برای پروژه‌های مسکن قابل تهیه ذیل «مسکن برای همه» مورد استفاده قرار گیرند.

- دپارتمان کسب‌وکارهای عمومی^۲ باید آزادسازی قطعات زمین در اختیار PSUها را که برای پروژه‌های مسکن قابل تهیه مناسب شناخته شده‌اند، تسریع کند.

1. Public sector undertakings (PSU)

2. Department of Public Enterprises (DPE)

- همان طور که در برنامه عمل سه ساله نیتی آیوگ اشاره شده، شهرهای هند مدت هاست که بر رشد افقی تمرکز داشته‌اند. امروز زمان تمرکز بر رشد عمودی است. اقدامات زیر را می‌توان برای تسریع رشد عمودی صورت داد:
  - راه‌اندازی پویش بزرگ در راستای آگاهی‌بخشی به شهرها و ایالت‌ها نسبت به فواید رشد عمودی.
  - ظرفیت‌سازی برای شهرها و ایالت‌هایی که مایلند تا اقدامات ناظر بر رشد عمودی را به کار بندند.
  - در نظر گرفتن امتیاز برای شهرهایی که معیارهای شاخص تراکم ساختمانی^۱ را آسان می‌گیرند. یکی از دلایل کلیدی گسترش افقی کشور، وجود معیارهای سختگیرانه تراکم است. بحث مربوط به تغییر این معیارها، با در نظر گرفتن زیرساخت‌های اصلی و سایر مسائل اجتماعی می‌تواند در سراسر کشور تسریع شود.
  - ارائه حمایت‌های مالی دولت مرکزی به شهرهایی که اصلاحات FSI را ذیل مأموریت شهرهای هوشمند پیگیری می‌کنند.
- علاوه بر اقدامات پیش‌گفته، اصلاحات حکمرانی شهری مانند حذف نیاز به مجوز برای کاربست‌های غیرزراعی در مواردی که زمین برای اهداف مسکونی در برنامه‌های کلان تخصیص یافته، اصلاح قوانین مربوط به اجاره و دیگر موارد در رفع چالش‌هایی که در مقابل دستیابی به هدف «مسکن برای همه» ۲۰۲۲-۲۰۲۳ قرار دارند، کارگشا هستند.

---

1. Floor space index (FSI)

۱۰- سفر، گردشگری و هتلداری

۱۰-۱- اهداف

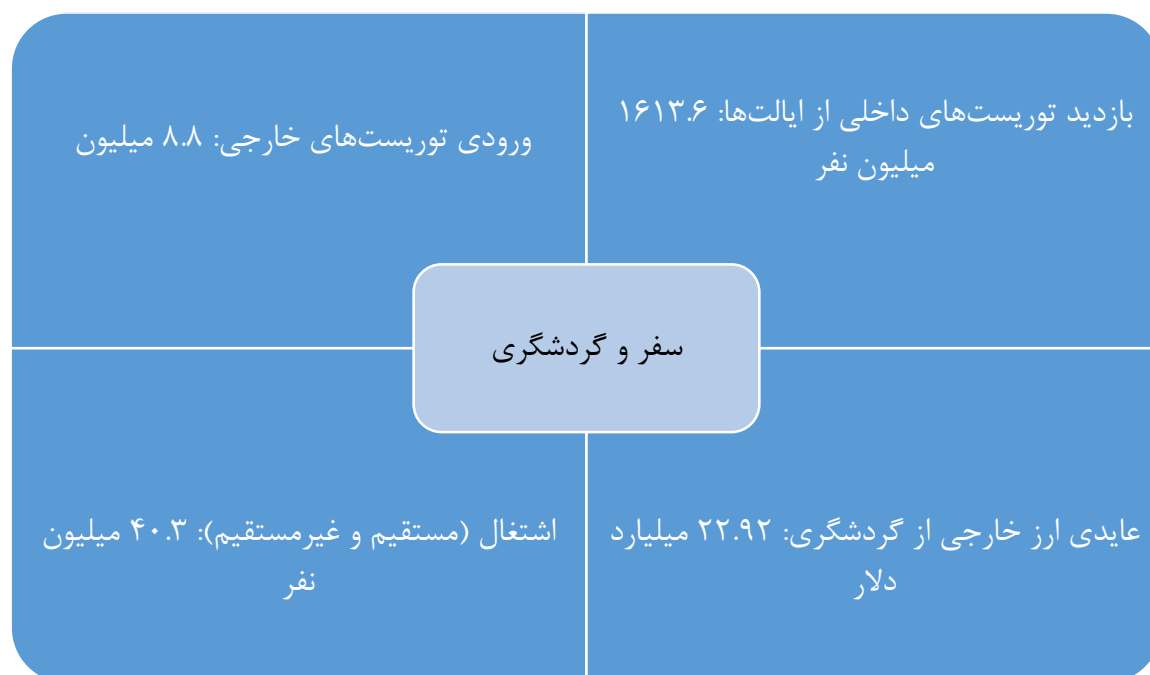
- افزایش سهم هندوستان در ورود گردشگران بین‌المللی از ۱,۱۸ درصد به ۳ درصد.
- افزایش تعداد ورود گردشگر خارجی از ۸,۸ میلیون به ۱۲ میلیون نفر.
- دو برابر کردن تعداد بازدیدهای گردشگر از ۱۶۱۴ میلیون در سال ۲۰۱۶ تا ۳۲۰۰ میلیون بازدید.

۱۰-۲- وضعیت موجود

پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای در سفر، گردشگری و بخش هتلداری در دهه اخیر صورت گرفته است، اما هنوز فرصت‌های بیشتری برای بهسازی در این رابطه وجود دارد. رتبه هندوستان از نظر شاخص رقابت‌پذیری گردشگری و سفر در انجمن اقتصاد جهانی، در سال ۲۰۱۷ از ۵۲ به ۴۰ بهبود یافته است. ورودی گردشگران خارجی از ۵,۱ میلیون در سال ۲۰۰۹ به ۸,۸ میلیون در سال ۲۰۱۶ افزایش یافته است؛ با این حال این میزان به کمتر از ۱ درصد از ورودی گردشگر جهانی می‌رسد. هندوستان با وجود ۳۵ اماکن میراث فرهنگی و یادمان جهانی، ۱۰ ناحیه زیستی - جغرافیایی و ۲۶ قلمرو زیستی، ظرفیت‌های گسترده‌ای برای افزایش تعداد ورودی گردشگران دارد.

این بخش سهم مهمی در درآمد ملی دارد. در سال ۲۰۱۸-۲۰۱۷، عایدی ارزی از بخش سفر و گردشگری به ۲۲,۹۲ میلیارد دلار رسید. هتلداری و گردشگری در سال ۲۰۱۷-۲۰۱۶، ۰,۹ میلیارد از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را به خود اختصاص داد و این یعنی در بازه زمانی آوریل ۲۰۰۰ تا اکتبر ۲۰۱۷، ۳ درصد از کل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی مربوط به این بخش بوده است.^۱ گردشگری داخلی نیز نقش مهمی در این بخش دارد. در سال ۲۰۱۶، بازدید گردشگران داخلی به ایالت‌های کشور و قلمروهای متحد به ۱۶۱۴ میلیون نفر رسید که حاکی از افزایش ۱۳ درصدی نسبت به سال گذشته است.

1. Department of Industrial Policy and Promotion, Ministry of Commerce and Industry.

شکل ۱۱: سهم گردشگری و سفر در هند، ۲۰۱۶

منبع: وزارت گردشگری

گردشگری که بخشی اساساً کاربر است، ظرفیت ایجاد اشتغال باکیفیت و بزرگ‌مقیاس را دارد. در سال ۲۰۱۶، این بخش ۲۵ میلیون شغل مستقیم و ۱۴ میلیون شغل غیرمستقیم را پوشش داده است. شغل‌های مستقیم در این بخش ۵,۸ درصد از کل اشتغال هندوستان را شامل شده است. شغل‌های مستقیم و غیرمستقیم روی هم‌رفته ۹,۳ درصد از کل اشتغال کشور را پوشش داده‌اند. این بخش با دارا بودن پیوندهای پیشین و پسین متعدد از ظرفیت اشتغال‌زایی بیشتری در بخش‌هایی مانند کشاورزی، عمده‌فروشی، ترابری و خدمات مالی برخوردار است.

دولت، با اذعان به اهمیت و ظرفیت این بخش در ایجاد اشتغال و درآمد، اقدامات متعددی برای تقویت زیرساخت‌های مربوطه و تسهیل گردشگری صورت داده است. هندوستان اخیراً ویزای گردشگری در هنگام ورود را عملی ساخته است که برای گردشگران ۱۵۰ کشور به صورت مجوز سفر الکترونیکی^۱ که بعدتر به ویزای الکترونیکی گردشگری تغییر نام یافت^۲ صادر می‌شود. وزارت گردشگری راهنمای بیست و چهارساعته و رایگان گردشگری را به ۱۲ زبان جهان تدوین کرده است. دولت نیز طرح‌های متعددی را برای توسعه مدارهای گردشگری به اجرا درآورده؛ جزیره‌ها را به منزله مقاصد گردشگری توسعه داده؛ مراکز هنری را در شهرهای

1. Electronic travel authorization (ETA)

2. Ministry of Tourism Annual Report 2015-16, Government of India

مختلف ساخته؛ ارتباط موصلاتی را ارتقا داده و تسهیلاتی را در زمینه گردشگری پزشکی و گردشگری زیارتی ارائه داده است.

۱۰-۳- محدودیت‌ها

- ورود/ خروج: به‌رغم معرفی ویزای الکترونیک، گردشگران فرایند اقدام برای ویزا را دشوار می‌یابند. افزون بر این، آگاهی از امکان ویزای الکترونیک همچنان نازل است. به‌علاوه، دارندگان ویزای الکترونیک پزشکی، به دلیل تعداد محدود بازدیدهای مکرری که با این ویزا امکان‌پذیر می‌شود و نیز به دلیل تعداد مجاز افراد همراه و فرایندهای دردرساز ثبت مجوز، با دشواری‌های متعددی مواجه هستند.
- زیرساخت و ارتباط موصلاتی: کمبودهای موجود در زیرساخت و ارتباط موصلاتی ناکافی، بازدید گردشگران از اماکن یادمانی را دشوار می‌سازد.
- بخش‌ها و حلقه‌های گردشگری: هندوستان مقاصد گردشگری متعددی دارد، اما حلقه‌ها یا بخش‌های گردشگری آن مانند مثلث طلایی (دهلی - آگرا - جیپور) اندک هستند.
- ارتقای گردشگری و بازاریابی: اگرچه بازاریابی و برندینگ افزایش یافته است، اما میزان آن همچنان نازل است و پوشش‌ها چندان باهم هماهنگ نیستند. مراکز مربوط به اطلاعات گردشگری مدیریت ضعیفی دارند و این مسئله دستیابی گردشگران داخلی و خارجی به اطلاعات را با دشواری روبه‌رو ساخته است.
- مهارت‌ها: تعداد افراد آموزش‌یافته برای گردشگری و هتلداری یک چالش کلیدی برای ارائه خدمات گردشگری در مقیاس جهانی است.
- تعداد محدود راهنماهای آموزش‌دیده چندزبانه، آگاهی و درک محلی ناکافی از فواید و مسئولیت‌هایی که برای رشد گردشگری لازم‌اند، از جمله محدودیت‌های موجود بر سر راه رشد این بخش هستند.

۱۰-۴- راه پیش رو

۱- ورود و خروج به گردشگری

- افزایش آگاهی از ویزای الکترونیکی در سطح جهانی از طریق کنسولگری‌های هندی در خارج از کشور. همچنین باید رژیم ویزای الکترونیکی را راه‌اندازی کرد تا مشتریان را از بازار نشست‌ها، مشوق‌ها، همایش‌ها و نمایشگاه‌ها جذب نمود. برای جذب مجدد بازدیدکنندگان، دوره اعتبار این ویزاها می‌تواند تا ۱۰ سال تمدید شود.

- افزایش تعداد بازدیدهای سالانه که با ویزای الکترونیکی پزشکی صورت می‌گیرد. هم‌اکنون، دارندگان این ویزا اجازه دارند طی دوره یک‌ساله این ویزا چند بار به هند سفر کنند. این مسئله شاید برای بیماران که نیازمند مراقبت‌های پس از عمل جراحی هستند کافی نباشد.
- ساده‌سازی فرایند ثبت‌نام برخط از طریق دفاتر ثبت‌نام منطقه‌ای خارجیان.^۱ تأسیس دفاتر پیشخوان منطقه‌ای ثبت نام اتباع خارجی (FRRO) در بیمارستان‌ها و فرودگاه‌های مهم هندوستان، به بازدیدکنندگان اطلاعات لازم را برای تکمیل فرایند برخط ارائه خواهد کرد.
- افزایش تعداد افراد همراه برای دارندگان ویزای الکترونیکی پزشکی از دو سال به چهار ماه، تجربه‌ای که در کشورهایمانند مالزی نیز صورت گرفته است.

۲- زیرساخت و ارتباط‌پذیری

- هزینه پروژه‌های زیرساخت گردشگری، یعنی هتل‌ها، تفریحگاه‌ها، تجهیزات و پارک‌ها بیش از یک کرور روپیه است که باید در قالب «زیرساخت» از آن یاد شود تا فعالان این بخش بتوانند بر اساس اولویت به این وام‌ها دسترسی پیدا کنند.
- حفظ و توسعه تمامی اماکن میراث فرهنگی و یادمانی باید از طریق تأمین مالی دولتی و یا فعالیت‌های مرتبط با مسئولیت اجتماعی شرکتی / سازمان‌های مردم‌بنیاد^۲ (CSR) تأمین شود. برنامه سوادش دارشان^۳ وزارت گردشگری و مأموریت ملی مرتبط با طرح‌های ناظر بر پویش رشد میراث مذهبی و احیا و نوسازی زیارت^۴ (PRASHAD)، هم‌اکنون معطوف به توسعه یا حفظ اماکن یادمانی و میراثی هستند.^۵ تعداد پروژه‌هایی که ذیل این سطح مصوب شده‌اند باید افزایش یابد و پیاده‌سازی آن‌ها شتاب بگیرد.
- افزایش رفت‌وآمد گردشگران داخلی از طریق بهسازی زیرساخت‌های موجود و محول کردن حفظ و نگهداری این زیرساخت‌ها به بخش خصوصی در قالب اجاره. مقاصد جدید گردشگری نیز می‌توانند با استفاده از مدل مشارکت عمومی و خصوصی (PPP) حول راه‌آهن‌های زیرزمینی توسعه یابند.

1. Foreigner Regional Registration Offices (FRRO)

2. Corporate Social Responsibility

3. Swadesh Darshan

4. Pilgrimage Rejuvenation and Spiritual Heritage Augmentation Drive

5. Ministry of Tourism, Swadesh Darshan Scheme website. Accessed May 12,

2018.<http://www.swadeshdarshan.gov.in/>- Ministry of Tourism, Brochure for PRASAD scheme. Accessed May 11, 2018.http://tourism.gov.in/sites/default/files/News/PRASAD%20Low%20Res%20-17_3_2015_compressed.pdf

- ارتقای مواصلات هوایی به مقاصد گردشگری از طریق پیاده‌سازی بهنگام طرح ارتباط مواصلاتی منطقه‌ای وزارت حمل‌ونقل شهری - UDAN (RSC-UDAN). شهرهای بزرگ‌تر مانند دهلی، بمبئی و چنای باید به کانون‌های ترانزیت کارآمد و بدون وقفه تبدیل شوند.

۳- ساختن بخش‌ها و حلقه‌های گردشگری

- توسعه صنعت تفریحی دریایی از طریق صدور دستورالعمل‌های ملی برای قایقرانی به منظور تنظیم امور این صنعت از نظر ایمنی، امنیت، توسعه دریایی، زیرساخت دریایی برای دسترسی ایمن به آب، گشت‌های تفریحی با قایق و اجاره قایق‌های تفریحی، مهارت‌آموزی نیروی کشتی، عملیات نجات و منطقی‌سازی تعرفه‌های وارداتی و مالیات‌های محلی برای تشویق رشد ساخت قایق در سطح محلی. این بخش همچنین به جلب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به این صنعت کمک می‌کند.
- ارتقا و ترویج گردشگری تفریحی در رودخانه‌ها با قابل کشتیرانی کردن کل راه آبی ملی شماره ۱، رود گنگ، از الله‌آباد تا آب‌بند فاراگاه باراگه.
- ساخت لنگرگاه‌های عمیق در مناطق ساحلی هند، از جمله جزایر آندمان و نیکوبار و بمبئی. وضع سیاست‌های توانمندساز که غواصی زیر آب گردشگران و سایر فعالیت‌هایی که نیاز به قایق‌گردی است را مجاز می‌کند.
- ارتقای مدار مراکز بودیستی هند از طریق افزایش هماهنگی میان ذی‌نفعان و ارتقای ارتباط مواصلاتی این مکان‌ها. گردشگری معطوف به این مدارهای بودیستی می‌تواند از رهگذر ترویج‌های بیشتر، ساخت تسهیلات و پیوند زدن مناطق کمتر شناخته‌شده به مدارهای اصلی تفریحی، به میزان قابل ملاحظه‌ای بهبود یابد. ما باید برنامه سوادش دارشان و طرح‌های موجود را برای ارتقای این مدارهای گردشگری به کار گیریم.
- توسعه ۱۰۰ منطقه مقصد هوشمند گردشگری که بر موزه‌های موضوعی و اماکن یادمانی ناظر باشند.
- توسعه ۱۰۰ مقصد گردشگری سواچ، با پاکسازی ۱۰۰ محل یادمانی، معنوی و فرهنگی در کشور.
- توسعه دستکم پنج مقصد گردشگری ساحلی به منزله مناطق گردشگری ویژه.
- توسعه دستکم پنج موزه تراز اول با معیار سطح جهانی، با الهام گرفتن از موزه‌های معروفی مانند بیلباتو و موزه تمدن آسیایی در سنگاپور. به‌علاوه، آسان‌سازی فرایند پذیرش هدایا در موزه‌های هندوستان.

- برنامه‌ریزی و توسعه پنج مدار گردشگری تراز اول در سطح ملی با توان رقابت بین‌المللی، از ورود تا خروج گردشگر.

۴- توسعه مهارت

- اتصال اجتماع‌های محلی به گردشگری از طریق ترغیب آن‌ها به برپاسازی کسب‌وکارهای کوچک برای تأمین صنعت گردشگری (خوراک، مواد اولیه، مسکن و ...). با حصول اطمینان از استخدام نیروی کار محلی توسط سرمایه‌گذاران و فعالان صنعت گردشگری می‌توان فرصت‌های شغلی را گسترش داد.

- به منظور ایجاد شغل، صنعتگران، سنگ‌کاران، فرش‌بافان و نیروی کار محلی باید در فعالیت‌های ناظر بر حفظ و احیای پدیده‌های یادمانی به کار گرفته شوند.

- ایجاد پایگاه اطلاعاتی صنعتگران بر اساس پیشه‌ها و صنایعی که در آن مشغول به کارند و نیز بر اساس محله و منطقه‌ای که در آن کار می‌کنند.

- بهسازی مهارت نیروی کار موجودمانند رانندگان تاکسی، قایق‌رانان، راهنماها، کارگران رستوران‌ها، از طریق دپارتمان‌های گردشگری ایالتی و با همکاری صنایع و مؤسسه‌های محلی گردشگری و هتلداری.

- از امکانات تخصصی موجود در هتل‌های میراث فرهنگی می‌توان برای توسعه مهارت‌های در این بخش استفاده کرد.

- صلاحیت‌های زبانی راهنماهای گردشگری باید از طریق دوره‌هایی که از سوی کنسولگری‌های بخشی در تمامی کشور برگزار می‌شود، ارتقا یابد.

- حمایت از مؤسسه‌های بخش خصوصی فعال در بخش گردشگری از سوی دولت به منظور ایجاد ذخیره استعدادی مورد نیاز. این مسئله را می‌توان از طریق افزایش تعداد مؤسسه‌ها یا انجمن‌های بخش خصوصی در مقام واسط رسمی در پیاده‌سازی طرح‌های مهارت‌افزایی و اشتغال وزارت گردشگری به رسمیت شناخته شده‌اند، عملی ساخت.

- ایجاد مراکز پیشکسوتان برای رهبری در بخش گردشگری به منزله تکیه‌گاهی برای آموزش، پژوهش و حمایت حرفه‌ای و خلق مدیران و کارآفرینان در حوزه گردشگری. افزون بر این، اطمینان یافتن از این که مدیریت و رهبری گردشگری در قالب دوره مجزا در مؤسسات مدیریتی کشور تدریس شود.

- دسترسی صنعتگران سنتی به بازارها از طریق اتصال آن‌ها به بازارهای جهانی. همچنین دولت باید صادرات صنایع دستی قبیله‌ای را تشویق کند.

۵- ترویج و بازاریابی، خاصه در رابطه با اماکن فرهنگی

- اجرای پویش‌های ترویجی هدفمند در کشورهای آسیایی مانند چین، تایلند، مالزی، سنگاپور و کره جنوبی، با استفاده از رسانه‌های دیجیتال و تبلیغات تلویزیونی.
- طراحی سیاست‌ها با استفاده از داده‌های مربوط به رفتار مصرف‌کنندگان، به منظور هدفمند ساختن مساعی بازاریابی و بخش‌های جمعیتی.
- بازنگری در قیمت‌گذاری متفاوت اماکن یادمانی، چراکه وضع قیمت بلیت گران‌تر برای غیرهندیان سبب از دست رفتن بخش بزرگی از مسافران جوان می‌شود.
- توجه به تأسیس مراکز فرهنگی در کشورهای دیگر به منظور اشاعه فرهنگ هندی در سطح جهان.
- ایجاد درگاه برخط واحد برای تمامی اماکن یادمانی به منظور افزایش آگاهی در این رابطه.
- صدور بلیت و اجازه دسترسی به یادمان‌ها و موزه‌ها.
- توسعه سیستم توزیع بلیت برخط برای اماکن یادمانی و مناطق حیات‌وحشی.
- آسان‌سازی خرید بلیت از مراکز پذیرش بدون فوت وقت.
- ایجاد ورودی‌های مشترک برای دیدار از اماکن یادمانی متعدد
- فراهم کردن مراکز صراف‌ی در هر مکان گردشگری.
- مراکز اطلاعات گردشگری باید توسط افراد آموزش‌دیده اداره شوند و منابعی مانند نقشه، راهنمای گردش و غیره را در اختیار مشتریان قرار دهد.

۱۱- مواد معدنی

۱۱-۱- اهداف

- دو برابر ساختن نواحی کاوش شده از ۱۰ درصد از منطقه‌ی جغرافیایی بالقوه آشکار^۱ به ۱۰ درصد.
- شتاب بخشیدن به رشد بخش معدن از ۲ درصد در سال ۲۰۱۸-۲۰۱۷ به ۱۴ درصد، به طوری که این بخش در بازه زمانی ۲۰۲۳-۲۰۱۸، رشد متوسط ۸,۵ درصد را تجربه کند.
- افزایش جذب اشتغال (مستقیم، وابسته و غیرمستقیم) از ۱۰ میلیون کنونی (۲ میلیون نفر در بخش زغال سنگ و فلزات عمده و ۸ میلیون نفر در مواد معدنی جزء)، به ۱۵ میلیون نفر در سال ۲۰۲۳-۲۰۲۲.

۱۱-۲- وضع موجود

هندوستان پتانسیل معدنی عظیمی به خصوص از نظر ذخایر آهن، بوکسیت، زغال سنگ، الماس و شن‌های معدنی سخت دارد و جغرافیای بالقوه آن عموماً شبیه به استرالیای غربی است. هندوستان از ۵۷۱۰۰ کیلومتر مربع منطقه جغرافیایی بالقوه آشکار برخوردار است، اما تنها ۱۰ درصد از این مساحت کاوش شده است و ۱,۵ درصد از کل آن معدن کاوی می‌شود.

این مسئله از جمله دلایلی است که واردات مواد معدنی به هند که بر اساس برآوردها به ۳۷۳۶۶۲ کرور روپیه می‌رسد، بسیار جلوتر از ارزش تولید داخلی مواد معدنی (از جمله زغال سنگ و مواد اتمی و سوختی) است که در سال مالی ۲۰۱۷-۲۰۱۶ به ۴۷۴۳۲ کرور روپیه رسید. سهم هند از تولید جهانی مواد معدنی فلزی مانند بوکسیت، کرومیت، سنگ آهن و سنگ منگنز، به نسبت بالاست؛ هندوستان در میان تولیدکنندگان این مواد، رده چهارم تا ششم را داراست. در رابطه با مواد معدنی صنعتی، هندوستان یکی از تولیدکنندگان بزرگ روی، آلومینیوم و فولاد است و به ترتیب جایگاه پنجم، پنجم و سوم را در تولید این مواد دارد.

شش ایالت فعال از نظر تولید مواد معدنی عمده، یعنی اودیسا، راجاستان، اندراپرادش، چاتیسگار کارناتاكا، تقریباً دوسوم ارزش مواد معدنی تولیدشده در کشور را پوشش می‌دهند.^۲

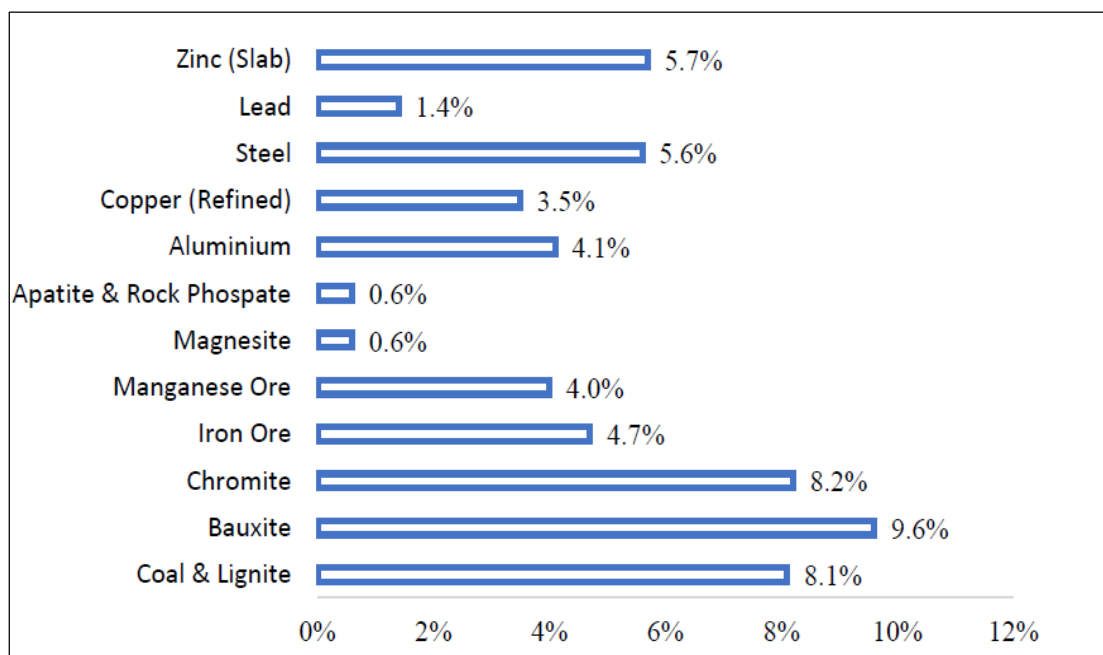
افزون بر موارد پیش گفته، هندوستان پتانسیل عظیمی برای افزایش تولید مواد معدنی جزئی دارد. برآورد می‌شود که سهم این مواد در ارزش تولید حدود ۲۶ درصد است.^۳ اگرچه مواد معدنی جزئی سهم کوچکی از

1. Obvious geological potential (OGP)

نظر ارزش دارند، اما تولید آنها نسبت به مواد معدنی عمده، کاربرتر است. از این‌رو، این مواد را می‌توان در قالب منبعی برای ایجاد اشتغال بزرگ مقیاس در نظر گرفت.

بخش مواد معدنی از جنبه‌های قانونی مختلف واجد دشواری‌هایی است. این مسئله سبب محدود شدن افق عملیات معدنی شده و هزینه‌ها را افزایش داده است.

در سال ۲۰۱۵، دولت قانون معادن و مواد معدنی (توسعه و مقررات) را اصلاح کرد و کاوش معادن را مشمول مزایده نمود و حق مالکیت بر مواد معدنی را تحت نظر خود قرار داد. نتیجه حاصله بسیار نویدبخش بوده است.

شکل ۱۲: سهم هندوستان از تولید جهان، ۲۰۱۵

منبع: وزارت معدن

۱۱-۳- محدودیت‌ها

- نظام صدور مجوز، کاستی‌های متعددی مانند جداسازی مزایده مجوزهای بالقوه و عرضه مجوزهای معدن‌کاوی و روش‌های گوناگون مزایده در بخش‌های مختلف مانند زغال‌سنگ، نفت و مواد معدنی دارد.
- هزینه بالای تحصیل زمین.
- اصابت سنگین مالیات، حق مالکانه و عوارض بر فعالیت‌های معدنی در مقایسه با استانداردهای جهانی (بیش از ۶۵ درصد).

- زیرساخت ناکافی که منجر به مشکل رها شدن و تعطیلی معادن می‌شود.
- چالش‌های بهره‌وری و مهارت نیروی کار به دلیل انفصال بین نهادهای آموزشی و صنعت.

۱۱-۴- راه پیش رو

۱- تسهیل مشارکت بازیگران بخش خصوصی در کاوشگری، برپایی مأموریت «کاوش در هندوستان»، از طریق نوسازی سیاست مربوط به کاوش‌های معدنی و مقررات مربوط به مجوز. سیاست مزبور باید شامل ویژگی‌های زیر باشد:

- در رابطه با مواد معدنی حجمی یا سطحی مانند سنگ آهن، بوکسیت و سنگ آهک، مجوزهای مربوط به ثبت این مناطق برای امر اکتشاف توسط نهادهای دولتی باید اخذ شود و پس از شناسایی ذخایر معدنی این مناطق، عملیات بهره‌برداری از طریق مراحل مزایده می‌تواند صورت گیرد.
- مطلوب این است که شرایط برخورداری از امتیازها برای شرکت‌های بخش خصوصی و هم واحدهای بخش عمومی به‌طور یکسان در نظر گرفته شود.
- یک مجموعه از مقررات خاص برای تسهیل بخشی امر کاوشگری مواد معدنی کمیاب از طریق مشارکت بخش خصوصی باید تدوین شود.
- شرکت‌های معدن‌کاوی باید همچنین اجازه معدن‌کاوی دیگر مواد معدنی کشف شده در منطقه خاص خود را داشته باشند.
- برای ارتقای این بخش باید ساختارهای مالیاتی را منطقی‌سازی کرد و سرمایه‌گذاری، از جمله سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را تسهیل نمود. این اقدام سبب توسعه صادرات و جایگزینی واردات می‌شود.

۲- پنجره واحد و تغییر کاربری محیط زیست و جنگل با محدودیت زمانی. از آنجاکه طرح پارپوش در ۱۰ اگوست سال ۲۰۱۸ در قالب کانون پنجره واحد برای تغییر کاربری جنگل، حیات‌وحش و محیط به اجرا درآمده است، با این حال وزارت محیط زیست و جنگل باید پیشاپیش موارد تغییر کاربری غیرخلاف در مناطق جنگلی را اعلام کند. این وزارتخانه باید مشخص کند که آیا معدن‌کاوی زیرزمینی و یا معدن‌کاوی باز در این مناطق مجاز است یا نه.

- تمامی مجوزهای قانونی در خصوص کاوشگری و معدن‌کاوی باید الزاماً ظرف ۱۸۰ روز از زمان درخواست ارائه شوند. به‌علاوه، در صورت تعویق صدور مجوز، این کار از سوی یک مقام مسئول مرتبط انجام گیرد.

- مقامات رسمی محلی فعال در حوزه جنگل می‌توانند ذیل قانون حفظ جنگل (FC) ۱۹۸۰، نسبت به صدور مجوز برای کاوشگری در مناطق جنگلی اقدام کنند.
- واحدهای بخش خصوصی ایالتی، باید مثل واحدهای بخش صنعتی مرکزی، اجازه جنگل‌سازی جبرانی در زمین‌های جنگلی فرسوده دولتی را داشته باشند.

۳- توسعه مواد معدنی جزئی از طریق یک نظام آسان صدور مجوز

- مالکان زمین، کشاورزان و افراد قبیله‌ای باید حقوق معدن‌کاوی مواد معدنی جزئی را در زمین‌هایشان داشته باشند، این مسئله آن‌ها را قادر می‌سازد تا بدون هیچ مزایده یا پرداختی بیش از ۳۰ درصد از حق امتیاز بنیاد معادن منطقه (DMF)، بر روی زمین خود معدن‌کاوی کنند یا آن را برون‌سپاری نمایند.
- چنانچه مالک زمین برای معدن‌کاوی مواد معدنی جزئی زمین تحت تملک خود اقدامی صورت نداد، حق امتیاز مربوطه را می‌توان از طریق مجاری مزایده‌ای تخصیص داد.

۴- منبع داده‌ای، تنظیم و گزارش

- به منظور تنظیم بخش معدن و عملکرد آن بر اساس استانداردهای فنی، بین‌المللی و شفاف، یک کانون صاحب‌اختیار تنظیمی در حوزه معدن و در سطح ملی، با نمایندگان صاحب‌اختیار زیردست آن در سطح ایالت‌ها می‌تواند ایجاد شود.
- می‌توان یک مخزن داده‌ای ملی^۱ برای منابع معدنی ایجاد کرد و آن را برخط نمود.
- معرفی یک سازوکار گزارش‌دهی عمومی شفاف و کارآمد برای بنگاه‌های کاوشگر که می‌تواند تابع کمیته منابع معدنی مشترک^۲ (JORC) یا نهادی، شأنی هم‌تراز با آن باشد.
- مناطق برخوردار از مواد معدنی که تحت اختیار آژانس‌های ایالتی هستند و بیش از دو سال مورد استفاده قرار نگرفته‌اند باید از اختیار این آژانس‌ها خارج شده و از طریق مزایده در اختیار صنایع فعال قرار گیرند.
- برای عملی ساختن مقتضیات قانون توسعه معادن و مواد و مقررات (MMDR)، به جای نظارت‌های میدانی، نظامی از خود-تصدیقی/ خود-ارزیابی بر اساس GIS به کار گرفته شود. این نظام می‌تواند به همراه خود مجموعه‌ای از تنبیهات پولی سنگین را برای تخطی‌گران به دنبال داشته باشد.

1. National Data Repository (NDR)
2. Joint Ore Resources Committee

۵- سایر اقدامات

- برای کاستن از هزینه‌های ترابری راه‌آهن جهت تمامی مواد معدنی که در کشور به‌وفور وجود دارند، اما هم‌اکنون به دلیل هزینه‌های ترابری‌شان صرفه ندارند و از خارج وارد می‌شوند باید فوراً گام‌هایی برداشته شود.
- منطقی‌سازی مالیات/ امتیازها و سایر موارد مرتبط با معدن کاوی، تعیین سطح بیشینه ۴۰ درصد ارزش فروش که رویه‌ای جهانی است، برای رقابتی ساختن بخش معدن در سطح جهانی.
- کالج‌های مهندسی معدن باید در حکم مراکزی برای کاوشگری معدنی توسعه یابند.
- ترغیب به‌سازی فناورانه از طریق کاهش تعرفه‌های وارداتی، بدواً در بازه زمانی پنج تا ده ساله، بر روی فناوری‌های نوین، به منظور ارتقای ایمنی، کاهش تخریب محیطی، ارتقای بهره‌وری و افزایش رشد.
- برای گسترش پایه منابع و تأمین امنیت معدنی، هندوستان باید سازمانی برای عقد توافق‌های دیپلماتیک و تجاری و تحصیل راهبردی معادن در سایر کشورها تأسیس کند.
- ترویج معدن کاوی بدون پسماند از طریق تشویق ذی‌نفعان به استفاده و فروش مواد معدنی کم‌کیفیت و پسماندها.
- در قالب تبصره‌ای از بخش ۸ A اصلاح قانون معادن و مواد معدنی (MMDR)، اجازه پنجاه ساله یا بلندمدت‌تر ۲۸۸ معدن غیرتسخیری در ۳۱ مارس ۲۰۲۰ خاتمه می‌یابد. برای اطمینان یافتن از سلامت تغییرات مربوطه در سال ۲۰۲۰ و به منظور اجتناب از ایجاد اخلال در تأمین مواد معدنی و پرهیز از دست رفتن شغل‌ها، وزارت معدن باید فرایند مزایده‌گذاری این معادن را یک سال پیش از سررسید مذکور تکمیل کند.